

אסיפת אמרי"ם

ליקוט דברי תורה דברי התעוררות
ומאמרים מספה"ק לפרשת השבוע

אמרות טהורות וסיפורי צדיקים
המעוררים לעבודת השי"ת

פרשת בשלח – תשפ"ד

קונטרס זה נערך ונאסף ע"י אחד מבני החבורה למען זיכוי הרבים

**כל הזכויות שמורות
למכון "קול מנחם"**

**בכל עניני קונטרס זה
לתרומות והנצחות הערות והארות
ניתן לפנות למייל
R5708580@gmail
kolmenachem12@gmail.com**

פרשת בשלח – שבת שירה

ידידי חביבי

השבוע את החוברת בה"י שוב הגדלתי -

ולהודאה כיוונתי

ברוך השם שזיכני ולפרשת בשלח – שבת

שירה תשפ"ד הגעתי

במלאת ו' שנים לכתובת הד"ת אשר לבני

בכל מקומות מושביהם שלחתי

ובעזרת הבורא – גדו"י וגם ידידי ורעי מצא חן

בעינם מה שכתבתי

הרבה עמל וזמן בזה השקעתי

מתוך כוונה שהדבר יעודד הקשר התורני אשר

לזה שאפתי

ב"ה אני חושב שהצלחתי שהמבוגרים וגם

הצעירים נהנים מהשקעתי

ואני תפילה שכשם שעוד שנה שלימה ביעד

עמדתי

ועל פי הוראתם של צדיקים ובשליחותם

המשכתי

וכל שבוע וחג לתגובותיכם ולשמחתכם

ייחלתי

עיני למרום נשאתי ותחינה ביקשתי שכשם

שעד הנה זכיתי

כך יזכני הבורא להמשיך בזאת וישמע תפילתי

ונראה נחת ושמחה מכל משפחתי

בבריות גופא ונהורא מעליא אני וביתי

עד ביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן ואמן

!!!

ידידיכם אוהבכם

מתאמרא בשם ה"חידושי הרי"ם" זי"ע:

בפרשת "בא" – יש מקדושת חג הפסח.

בפרשת "בשלח" – יש מקדושת שביעי של פסח.

בפרשת "יתרו" – יש מקדושת חג השבועות – שקורי
בו פר' קבלת התורה.

בפרשת "משפטים" – הוא בחינת ראש השנה, שהרי
פרשת משפטים כולה דינים ומשפטים.

פרשת "שקלים" – מרמזת על יום הכפורים, כמ"ש
'לכפר על נפשותיכם'.

בפרשת פקודי – נרמז נסיעת עמוד הענן, והוא רמז
לחג הסוכות שהוא זכר לענני הכבוד.

בשם האדמו"ר הזקן מסדיגורא זי"ע: טעם למנהג
העולם לקרוא לשבת זו על שם הקריאה, ומדגישים
לומר "שבת שירה", ולא קוראים לשבת פ' יתרו "שבת
קבלת התורה" וכיו"ב, וכן מנהג העולם לקבוע שמחות
כגון עליה לתורה לחתן על שבת שירה, יש לומר הענין,
כי בפרשה זו אנו מוצאים בראשונה את המתנה טובה
שהיא השבת שנמסר לעם ישראל כדכתיב: "ראו כי ה'
נתן לכם את השבת". ועוד זאת, כי הרבה טובה
שמהראוי לתת עליהם שיר ושבח לה' נמצא
בפרשתינו, והיינו מקור הפרנסה – ירדת המן לישראל,
וכך ניצוח המלחמה נגד האויב התמידי שהוא עמלק.
ולכן שמה נאה לה "שבת שירה".

בספה"ק "לב שמחה" כותב: שבת שירה, הטעם שנק'
השבת ע"ש שירת הים שבת שירה, שאינו לפי הזמן,
ולא מצינו כן בפרשיות אחרות, והגיד הח' הרי"ם ז"ל
להרה"ק ר"י מווארקא ז"ל כיון שראינו שינוי בהשירה
בענין הכתיבה בתורה שנכתבת אריח ע"ג לבינה, והכל
הוא בתורה. ואולי י"ל עפ"י דאי' מהחי' הרי"ם ז"ל
בשם הרב מאפטא ז"ל פי' ויום השביעי משבח ואומר
וכו' שע"י שהשבת משבחת ואומרת טוב להודות וכו',
היא מסייעת לכל אחד שיוכל לשבח, כי השבת עצמה
מסייעת לשירה, ולכן נקראת השבת ע"ש השירה כי
השבת מסייעת לשירה 'מזמור שיר ליום השבת'. ואולי
י"ל 'אז ישיר וגו' לאמר' שר לא נאמר אלא 'ישיר'
שנשאר לתמיד, לכך נקרא שבת שירה, ואפשר ז"ש
בשבת אילו פינו מלא שירה כים וכו' הרמז לשירת הים
בים סוף, שר לא נאמר אלא 'ישיר' לתמיד, והשבת
מסייעת לשירה כנ"ל.

הרה"ק ה"דבר חיים" זי"ע מנדבורנה אומר: הטעם
שנקראת שב"ק פרשת בשלח בשם "שבת שירה",
נראה לומר ע"פ דקיימא לן שהקריאה מעוררת הזמן,

ישראל ממצרים [כדאי' בזה"ק], שאז היה פרעה בעצבות, הן מחמת שהיה צריך לשלח את העם, והן מחמת המכות הגדולות שקיבל, ובפרט מכת בכורות הקשה מכולן שמחמתו הוכרח לשלח את העם, וע"י שפרעה עשה לוויה לישראל מתוך עצבות, נמשך גם צער ועצבות אל בני ישראל, ונשפע להם מכח זה השפעות שאינם טובות.

וזוהו שאמר הכתוב 'ויהי' לשון צער, וטעם הצער הוא היות שנסתובב 'ויהי בשלח פרעה את העם', כלומר ממה שלווה אותם.

ועל כן כדי להפסיק ההשפעה שאינו לטובה, 'לא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא', כלומר כי הן עתה מקרוב ליווה אותם פרעה בדרך זה, ועל כן אין הדרך הזה מקום ראוי ומוכשר לקבל הקדושה, ובקל יוכלו בני ישראל ליפול מקבלת כוחות הקדושה, ועל ידי כן יש לחוש 'פן ינחם העם בראותם מלחמה ושבו מצרימה', כי יחסר להם כח השמירה, ולכן 'ויסב אלקים את העם דרך המדבר ים סוף'.

והוסיף ע"ז בשם הרה"ק ה"דברי יואל" זי"ע מסאטמאר, שלכאורה קשה מדוע לא מברכים על מצות לוויה ברכה בשם ומלכות? אמנם לפי"ז א"ש, שהרי כל אחד מחזיק את עצמו בענוה שאינו צדיק העושה רצון קונו כראוי, וא"כ אולי הוא עוד מזיק לחבירו בזה שמלוה אותו ועל כן אין עושים ברכה. ודפח"ח.

על השאלה מה הצער כאן ביציאת מצרים, אומר הרה"ק רבי צדוק הכהן זי"ע: שהמכות שהביא הקב"ה על המצרים, היה תכליתן בעיקר לטעת אמונה בלבבות בני ישראל ולפתח בקרבם בהדרגה תשוקה עזה לחופש ורצון חזק להשתחרר מכבלי מצרים וטומאתה. לבסוף, אחרי כל המכות, הניסים והנפלאות, מספרת לנו התורה: "בשלח פרעה את העם", לא יצאו ממצרים מרצונם, אלא פרעה שלח אותם, זו הצרה וזו הצער.

ה"חזון איש" זצ"ל [או"ח סי' קבה] תמה: איך אמר הכתוב שהקב"ה הסיבם ללכת דרך המדבר רק משום החשש של 'פן ינחם העם בראותם מלחמה', והלא כבר מראש אמר הקב"ה למשרע"ה שכאשר יצאו ממצרים יבואו להר סיני, כמ"ש 'תעבדון את האלקים על ההר הזה' – וא"כ מוכרחים היו גם ללא סיבה זו

ועל כן לגודל הנסים והנפלאות שאנו קורין בפרשה מה שעשה השי"ת לישראל בקריעת ים סוף מתעורר הזמן של הימים ההם אשר בהם אירעו הנסים, ועי"ז מתעוררת השבת קודש בעצמה לומר שירה לה', כמו שאמרו ישראל אז בימים ההם, ולכן נקראת שמה "שבת שירה" כי היא שבת שאומרת שירה.

ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא כי אמר אלקים פן ינחם העם בראתם מלחמה ושבו מצרימה: (יג יז)

אומר הרה"ק מדינוב זי"ע בספרו "אגרא דכלה": כל מקום שנאמר "ויהי" אינו אלא צרה. והצרה כאן היתה – "בשלח פרעה את העם". ואין "העם" אלא רשעים, וכן הוא אומר 'מה אעשה לעם הזה', ואומר 'העם הרע הזה' – רש"י בשם הספרי במדבר יא. א. – והיינו ששלח עמהם גם את הערב רב. הללו התערבו עם בני ישראל, ובנטייתיהם הרעות ובמידותיהם השפלות השפיעו לרע על ישראל והיו להם לאבן נגף בהזדמנויות שונות.

שמעתי מהגה"צ רש"א אשכנזי שליט"א ר"י נדבורנה בשם הספה"ק "נועם אלימלך" ששואל [וכן אי' באוה"ח הק']: צריך לדעת למה אמר לשון צער במקום גילה ורנן, עוד למה כינה הענין בפרעה ולא באדון המעשים כי הוא המוציא אותנו מארץ מצרים. וכתב לתרץ על דרך אמרם ז"ל כי המהלך בדרך ואין עמו לוויה יעסוק בתורה, וקשה אטו אם יש עמו לוויה אינו צריך לעסוק בתורה, והלא חייב לימוד התורה הוא בכל עת. ומבאר דהנה בעת שהאדם יוצא לדרך, אזי אם יש לו מי שמלוה אותו בדרכו מתקשר נפש המלוה עם נפש זה ההולך בדרך, ועי"כ אם אותו אדם המלוה הוא ת"ח וצדיק, אזי פועל בלווייתו שאף אחר כך כשיחזור הצדיק הזה אל ביתו וילמוד תורה, יפעול הקשר הרוחני מנפש הצדיק היושב ולומד תורה להשפיע כח קדושה וכח התורה על האדם ההולך בדרך שיהא נחשב כאילו לומד בעצמו, ויהיה נמשך לו מזה שמירה על הדרך.

אמנם אדם ההולך בדרך לבדו ואין עמו לוויה, הנה אז אין לו עצה אחרת להמשיך שמירה על עצמו אלא על ידי שילמוד תורה בעצמו בדרך, וזהו שאמרו חז"ל כשאין עמו לוויה "יעסוק בתורה", שיהיה לו לשמירה.

ולפי זה אם המלוה הוא אדם שאינו הגון, אזי אדרבה יוכל לפעול בלווייתו היפך הטוב על זה ההולך בדרך, וזה היה כאן ביציאת מצרים כאשר פרעה יצא ללוות את

להרה"ק רבי אהרן מטשערנוביל זי"ע שיפעל לבטל את הגזירה. והמשלחת הגיעה לשבת פ' בשלח, ואז בליל ש"ק בשולחן הטהור אמר: כתוב "ויהי בשלח פרעה את העם" – היינו שפרעה רצה לשלוח את העם לעבוד, שרצה שהיהודים ילכו לעבוד, אבל – "ולא נחם אלקים", הרבש"ע אינו מסכים לזה, כיון – ש"דרך ארץ פלשתים", היינו שהענין הזה של "דרך ארץ" דהיינו ללכת לעבוד זה שייך ל"פלשתים" שהגויים צריכים ללכת לעבוד ולא היהודים.

ואחרי שבת שמעו שהשלטונות החליטו שהיהודים לא ילכו לעבוד ושלחו רק את הגויים לעבוד.

במדרש: פרעה צווח וי, ויהי – וי הי.

עו"א: לו היו ישראל בתכלית השלימות לא היה פרעה רודף אחריהם, כענין שאמרו: אין ארור מדבק בברוך. כלומר: הארור אינו רוצה להתדבק בברוך, הוא מתרחק ובורח ממנו. ורק מפני שעוד היתה לישראל איזו נגיעה ושייכות לקליפת מצרים, לכן היה אצל פרעה הרצון להתלוות להם, להתחבר עמהם עם אותו חלק הקליפה שעוד נשאר בהם. לכן צעק וי על ששילח אותם.

במכילתא: אין שילוח בכל מקום אלא ליווי, שנאמר: 'ואברהם הולך עמם לשלחם'.

וענין לוייה הוא קשר וחיבור כ"כ המהר"ל בנתיבות פ"א. אומר הרה"ק ה"אבני נזר" זי"ע: פרעה התאמץ להתחבר עמם וחשב עוד למשכם ברשתו על ידי זה שיתחבר עמהם ויכניס בהם רוח העיונים של מצרים.

הרה"ק ה"שם משמואל" זי"ע אומר: הנה קליפת פלשתים היתה שחוק וליצנות, כמו שדייק הרבי ר' בונם מפשיסחא מן הפסוק "קראו לשמשון וישחק לנו". וכן מפורש במדרש: 'ובמושב לצים' – זה אבימלך. ולכך גלות יצחק היתה לארץ פלשתים. שמידתו של יצחק יראת שמים, ושחוק הליצנות הוא ההיפך מיראה ופחד. וכל גלות היא בדבר שהוא היפך לו.

וקליפת מצרים היתה תועבות "כמעשה ארץ מצרים". והנה "שחוק וקלות ראש מרגילין את האדם לעבירה", ולכן 'לא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא' – שקליפת פלשתים קרובה לקליפת מצרים, ולפי שיש להם יחס וקרובה לקליפת מצרים – "פן ינחם העם בראותם מלחמה", היינו מלחמה רוחנית, מלחמת היצרים, ולא יהיה ביכולתם לעמוד בקשרי המלחמה

ללכת דרך המדבר כדי לקבל את התורה, ולא היו יכולים ללכת 'דרך ארץ פלשתים'?

וביאר: שכיוון שהוצרך להסיבם דרך המדבר 'פן ינחם העם' – לכך נבחר מתחילה הר סיני לקבל בו את התורה, ולולי הטעם של 'פן ינחם העם' – היתה התורה ניתנת להם בארץ ישראל. ונמצא שמה שאמר להם 'תעבדון את האלקים על ההר הזה' – הוא מחמת 'פן ינחם העם'. ועיי"ש עוד מש"כ.

שואל הרה"ק המוהרי"ד מבעלזא זי"ע: איך יעלה על דעתם לשוב למצרים לקושי השעבוד?

ויש ליישב: עפי"מ דאי' בגמרא [יומא פו:] היכי דמי בעל תשובה, מחוי רב יהודה באותו מקום וכו'. וזה פירוש הכתוב: ד'בראותם מלחמה' – מרמז כנגד מלחמת היצר, ר"ל כשיראו שעדיין השטן מרקד ביניהם, אז יבינו שעדיין לא חזרו בתשובה שלימה, ותשובה צריכה להיות באותו מקום, כנ"ל, וזהו 'ושבו' – פירשו שירצו לעשות תשובה 'מצרימה' – דוקא במצרים.

במדרש: איני מתנחם עד שאנקום נקמתן וכו'. עד שאהרוג לכולן וכו'. עד שארדה אותן לים וכו'.

מפרש הרה"ק ה"דברי ישראל" זי"ע ממוזד'יץ בהקדם דברי חז"ל: אמאי קרו ליה "נחום איש גם זו", דכל מילתא דהוה סלקא ליה [כל הארוע שבא עליו אפילו שנראה כרעה] אמר, גם זו לטובה.

והנה, הנהגה זו, ראויה לכל אחד מישראל בפרטיות לומר כן על כל מאורע שבא עליו. אך לא כן על כללות ישראל, אם בא עליהם מאורע שנראה כרעה, אין לומר "גם זו לטובה", אלא יש להעתיר ולהתפלל עבור הכלל.

אמנם, הקב"ה אף לגבי הפרט אינו אומר גם זו לטובה. וזה הרמז כאן: 'ולא נחם אלקים' – שהקב"ה לא היה כ"נחום" אשר "התנחם" והסתפק בכל מאורע שבא עליו, אלא "לא התנחם" עד שנקם נקמתן והורידן לים ונתן לנו את ממונם, הגם שישראל מצד עצמם היו מסתפקים ביציאת מצרים בלבד, כדברי בעל ההגדה: אילו הוציאנו ממצרים ולא עשה בהם שפטים וכו' ולא נתן לנו את ממונם דיינו.

סיפר כ"ק האדמו"ר מטשערנוביל שליט"א: פעם היה מעשה שרצו השלטונות ברוסיה להוציא גזירה שיוכלו להכריח את היהודים ללכת לעבוד בשביל הממשלה. והצדיקים פחדו מאד מגזירה זו. ושלחו משלחת

ויש לומר, דהנה על הפסוק: "אשר לקחתי מיד האמור
בחרבי ובקשתי" מתרגם אונקלוס "דנסיבת מידא
דאמוראה בצלותי ובבעותי". התפילות והבקשות אלו
הן כלי זינו של היהודי, ובנשק זה התחמשו במצרים.

ה"חתם סופר" זצ"ל שואל: אם היה בידם כלי זין מדוע
עשה עמהם הקב"ה את הנס הגדול של קרי"ס, הלא
בידם ללחום עם המצרים וה' ילחם להם וינוחו בני"
בדרך הטבע וממילא לא היה צריך לעשות הנס
להצילם.

ומבאר: אבל באמת, מדרך המוסר אינו נכון שישראל
בעצמם יעמדו כנגד מצרים ללחום כנגדם בחרב
שבידם. כי אכסניא היה להם, וזהו דמשמענו הכתוב
מוסר ודרך ארץ, שחמושים עלו בני", ואעפ"כ לא רצה
הקב"ה שילחמו עמהם, אלא הקב"ה בקע הים
לפניהם.

ברש"י: אחד מחמשה יצאו וד' חלקים מתו בשלושת
ימי אפילה.

אומר ה"שערי שמחה": הקשר בכתובים הללו מלמדנו
עד היכן צריך האדם להסתייג שלא יכשל בעבירה. אף
שעלו אחד מחמשה היינו שרק הצדיקים עלו, בכל זאת
הסב ה' אותם דרך המדבר, שמא לא יעמדו בנסיון אף
שהיו צדיקים.

בספר "זכרון יוסף יהושע" [הובא במפסו"ס] מבאר
לפי"ד רש"י שאחד מחמשה עלו וכו', את הטעם
במטבע שטבעו חכמים בברכת קידוש שאומרים 'אשר
בחר בנו מכל עם', ואילו בברכת התורה קבעו לומר
'אשר בחר בנו מכל העמים', ומאי שנא, אלא כי ע"י
אמירת הקידוש מעידים על הניסים שעשה הקב"ה
עלינו ביצי"מ, והתם הרי מתו חלק גדול מכלל ישראל
ולא נשאר כי אם הצדיקים, וזה אשר בחר בנו 'מכל עם'
– היינו מתוך עם ישראל, משא"כ בברכת התורה
שניתנה התורה לישראל ולא לגויים התם אמרינן רק
'מכל העמים'.

בשם רבינו יוסף בכור שור: כמו 'וחמש את ארץ
מצרים', - שהיו עמהן מזונות כדי להספיק לדרך
רחוקה, שהרי ניזונו חודש אחד במזון שעמהם, שלא
שאלו מזון עד ט"ו באייר.

של שחוק וקלות ראש של פלשתים המרגלים לעבירה
של מצרים.

ה"שפת אמת" זי"ע אומר: יציאת מצרים היא שורש כל
הגאולות, לפיכך גם דרך צאתם ממצרים היא סמל
לדורות הבאים, "ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי
קרוב הוא". מן השמים רצו שבני ישראל ידעו לעבור גם
בדרכים רחוקות, למען יתרגלו לדרכים-לא-דרכים.
ישמש להם הדבר אחר כך בנסיון במסעותיהם
ונדודיהם במשעולי הגליות המשובשים.

הרה"ק ה"אמרי שאול" מממודד'יץ זי"ע אומר: הרי גם
בדרך אחרת שהלכו לא נמלטו מן המלחמה והשיגה
אותם מלחמת

עמלק? – אלא פלשתים ליצנים היו כדאמרינן לעיל,
לכך מוטב מלחמה עם הרשעים – עמלק, ממלחמה
עם הליצנים המבטלים אותך בליצנותם.

'כי קרוב הוא' – אומרים ה"דעת זקנים מבעלי
התוספות": כלומר, העם קרובו של הקב"ה, שנאמר
"לבני ישראל עם קרובו". לכך לא הנהיגם כמנהגו של
עולם.

במדרש אי' ששבטו של אפרים יצאו ממצרים ל' שנה
לפני הקץ ונהרגו מהם ג' מאות אלף איש במלחמתם
עם הפלשתים. והיו עצמותיהן שטוחין בדרך חמרים
חמרים ואמר הקב"ה אם יראו ישראל עצמות בני
אפרים שטוחים בדרך וחזרו למצרים עיי"ש.

ובפירוש התורה לרבי אלעזר רוקח כתב הטעם
שנענשו בני אפרים לא היה על שיצאו ממצרים ל'
שנה קודם, מפני טעותם בחשבון הקץ, שמפני זה לא
הגיע להם עונש כה נורא, אלא משום שעברו על
שבועת יוסף שהשביע אותם 'והעליתם את עצמותי
מזה' – אולם הם יצאו ועזבו עצמותיו להניחם במצרים
בין הגויים, ולכן נענשו משום שגרמו בזיון לעצמותיו.

**יוסב אלקים את העם דרך המדבר ים סוף וחמשים
עלו בני ישראל מארץ מצרים: (יג יח)**

ברש"י: אין חמושים אלא מזוינים.

שואל הרה"ק ה"חוזו מלובלין" זי"ע: למה היה להם
לישראל צורך בכלי זין ומתי השתמשו בהם, הרי נאמר
רק "ויצעקו בני ישראל אל ה'?"

גשמיות, "ויקח משה את עצמות יוסף עמו" לקח עמו את עצמיותו של יוסף, בחינותיו וסגולותיו.

"ניצוץ אח"ד" מביא בשם "עדות ביהוסף", שלעיל בסיפור יציאת מצרים, לא שמענו דבר מענין עצמות יוסף, ורק כאן אז שומעים למפרע כי משה העלה את עצמות יוסף עמו, ומהו שלא נשנה הדבר להדיא מלכתחילה.

ומבאר: שאכן כך היה, כי בעצם לא היתה למשה שום אמתלא להוציא את עצמות יוסף עמו, שהרי טען בפני פרעה שאינו יוצא אלא לזבוח לה' במדבר שלשת ימים, ומה לו להוציא עמו עצמות מת למדבר. וגם למה שיאפשר פרעה דבר כזה. על כן נתחכם משה ועשה זאת בהיחבא, ולכך בעת שסופר על בני"י שיצאו ממצרים, שפרעה ליווים באותה שעה, לא שמענו דבר מענין עצמות יוסף, כי רק ברגע האחרון, אחר שסיים פרעה ללוותם החוצה ושב לביתו, מיהר משה בלאט ובהיחבא חזר למצרים והוציא עמו את עצמות יוסף. וזהו שהוזכר הדבר רק כאן לאחר סיפור יציאתם ממצרים.

בספר "לב אריה" כתב לפרש: עפ"י מה דאמרינן [ברכות יח.]: המוליך עצמות ממקום למקום הרי זה לא יתנם בשק או בדסקיא ויניחם על החמור מפני שנוהג בהם מנהג בזיון. אלא

יחזיק אצלו. ואם מפשילו לאחוריו שפיר דמי. לזה בא הכתוב לומר, שמשרע"ה לא שם את עצמות יוסף בשק על החמור, וגם לא הפשילו לאחוריו, אלא לקח עמו ממש, שהיה חביב עליו כגופו ומוליכו אצלו ממש.

במדרש: עמד משה על שפת הנחל ואמר יוסף יוסף וכו' ואל תעכב גאולתן של ישראל עי"ש. הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע אמר: פירוש, כי השי"ת מיהר את הקץ, לכן לא היה יוסף הצדיק מוכן עדיין, כי סבר שיהיו ארבע מאות שנה במצרים.

הרבי ה"בית ישראל" זי"ע אומר שקצת קשה להגיד תירוץ זה, דהרי איתא בגמרא שהנשמות יודעים מה שנעשה בזה העולם, וכן איתא ברש"י עה"פ 'וירעו לנו המצרים ולאבותינו' – מכאן שהאבות מצטערים בקבר

וברש"י: הסיבם מן הדרך הפשוטה לדרך העקומה. ב"עברא דדשא" מביא את דברי ה"שפת אמת" (לקוטים פר' בשלח) שמקשה מהי הלשון דרך "עקומה", הלא בוודאי היתה זו דרך הנצרכת להם לשעתם, וכמבואר בתורה הק' הטעם "ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא כי אמר אלקים פן ינחם העם בראתם מלחמה ושבו מצרימה", ואף שאין זו דרך הרגילה, מ"מ כיון שדרך זו היתה הרצויה עבורם, אין מן הראוי לקרותו עקומה?

ומבאר ה"שפת אמת" שיש מי שמתנתק לגמרי מהגשמיות ואין לו שום עבודה עם הטבע, בהסיר כל המסכים והמחיצות זה נקרא "חוץ לטבע", אבל אינו מתקיים אלא באותה שעה שיש לו הארה עליונה, אבל אח"כ כשמסתלק ההארה אין לו היכולת להתגבר על הנסיונות, כי לא למד איך להתמודד עם הטבע ולשלוט על רצונותיו. ויש דרך הנקראת "מעל" הטבע, דהיינו מי שהוא תוך הטבע ואפילו הכי מתגבר על הטבע, ולומד לשלוט על עצמו, זה נקרא למעלה מהטבע.

וב' דרכים אלו נקראים דרך פשוטה ודרך עקומה, דרך פשוטה היינו המופשטת מגשמיות, בלי שום עבודה בעניני הטבע, ועל יסוד מה שפירש ה"חידושי הרי"ם" זי"ע תיבת "פשוט" כמו "הפשיט", שהמכוון הוא נקי. וכשיצאו בני ישראל ממצרים לא רצה הקב"ה לנחותם בדרך פשוטה דהיינו שיתנתקו לגמרי מהגשמיות, וילכו בדרך נקיה לגמרי בלי שום עבודה, כי הגם שנתעלו אז למדרגות גבוהות, מ"מ בהסתלק ההארות – 'בראותם מלחמה' - כשתהיה להם מלחמת היצר בתוקף, "פן ינחם העם" – כי לא ידעו איך להתעלות מתוך הטבע, ועל כן היה רצון הבורא ית"ש שיכנסו לתוך המלחמה עצמה ויצאו בשלום, ויתקנו העקמומיות דייקא, כמו שהיא בעירוב, כדי שיזכו להיות למעלה מהטבע. עיי"ש היטב בדברי השפ"א שמאריך בזה.

ויקח משה את עצמות יוסף עמו כי השבע השביע את בני"י לאמר פקד יפקד וגו': (יג יט)

הרה"ק רבי מנחם מנדל מקוסוב זי"ע אומר: משרע"ה היה כלליות הדעת של כל ישראל והשפיע עליהם תורה ויראת שמים מצוות ומעשים טובים. יוסף השפיע על כל ישראל גם השפעות גשמיות "ויוסף הוא המשביר", "ויכלכל יוסף". וכשנתמנה משה להיות רעיא מהימנא לישראל ולהשפיע עליהם תורה ודעת, שיתף עמו גם בחינת יוסף, שיוכל להשפיע על ישראל גם השפעות

בתוס' שאנץ על מסכת סוטה (יג.) הביא בשם מדרש דבר נפלא: שהניחו את עצמות יוסף בתוך עור של כבש, ונכנסה בו באותו עור רוח חיים, והיה הכבש מתהלך עמהם כל משך הילוכם ארבעים שנה במדבר, והיינו דכתיב "נוהג כצאן יוסף".

וב"הדר זקנים" לבעלי התוספות הוסיפו על זה עוד דבר פלא וחידוש: שכל עצמות השבטים היו מונחים בארוננו של יוסף. והסיבה שהניח משרע"ה את עצמות יוסף בתוך עור כבש – כתב בספר "קושיות" מאחד הראשונים, שמש"ר היה מתיירא שמא מחמת טרדת הדרך ישכחם בדרך. ועוד הוסיף שם, שהגדי שהיו מונחות בו עצמות יוסף, היה מהלך ורועה עם שאר הצאן.

ובסידור "הרוקח" כתב: שמפני טרדת הדרך אכן שכח משה רבינו את עצמות יוסף, ובדרך נס נעשו העצמות כצאן חי, והיה מהלך מעצמו.

בספר "חמדת הימים" מהמקובל האלקי רבי שלום שבזי זי"ע כתב: שמשרע"ה לקח עמו את עצמות בתיה יחד עם עצמות יוסף, כדכתיב "את" עצמות יוסף, 'את' - לרבות בתיה, וכנראה שעשה כן לאות הכרת הטוב על זה שהוציאה אותו מן המים וגידלתו בנאמנות.

שואל הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע: הרי עסק במצוה אחת ומדוע כתוב 'יקח מצוות' לשון רבים? ומבאר: דהגמרא בסוכה [כה.] אומרת: 'ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם' – אותם אנשים נושאי ארונו של יוסף היו. א"כ מצוה זו של עצמות יוסף הביאה למצוה נוספת של 'פסח שני', ע"כ כתיב 'חכם לב יקח מצוות' – לשון רבים, כי יש בזה שתי מצוות.

במדרש: מדוע כתיב 'השבע השביעי' שתי פעמים, אלא יוסף

נשבע לאחיו שאין בלבו עליהם והם נשבעו שאין בלבם עליו.

אמנם לפי המדרש צ"ב מה זה נתינת טעם לתחילת הפסוק 'ויקח משה את עצמות יוסף עמו'? בספר "ברכת שמואל" לרבי שמואל מקוידנוב זי"ע מפרש: עפ"י דא"י במדרש שאין עצמות המת קיימים יותר מק"כ שנים. והרי השעבוד התחיל רק כשמת

כשפורעניות באה על ישראל. וא"כ כ"ש בדבר טוב שהם יודעים?

ואמר, שאפשר לומר עפ"י מה דאיתא שבני אפרים נכדיו של יוסף הצדיק יצאו ממצרים שלשים שנה קודם, כי טעו בחשבון, ונהרגו בדרך. ולכן גם עכשיו פחד יוסף שעדיין לא הגיע הזמן, כי לא ידע שהשי"ת מיהר את הגאולה משום קושי השעבוד וכדאי' במדרש, וכן איתא שהתחילו למנות את הד' מאות שנה משנולד יצחק, ולכן פחד שלבני ישראל יש שוב טעות וכפי שהיה לבני אפרים, ולא רצה שיהיה עוד פעם כזה מכשול כפי שהיה אצל נכדיו, ולכן רק לאחר שמשרע"ה אמר לו שהשי"ת אמר להם לצאת וסר פחדו רק אז יצא.

שואל הרה"ק ה"שפע חיים" מצאנז זי"ע: צ"ב אומר 'לאמר פקד יפקד'. ויבואר, דהנה הבעה"ט כתב כי 'יפקד' לשון חסרון, כמו 'ולא נפקד ממנו איש'. רמז שמספר שנים כמנין 'פקד' שהוא מספר נוטריקון 'קץ' – חסר מארבע מאות שנה שיהיו ישראל במצרים רק מאתיים ועשר שנים ע"כ.

אמנם אם נדייק במנין 'פקד' – כפי שנכתב חסר וא"ו, הן שם בפרשת ויחי והן כאן במקרא שלפנינו, אין החשבון מכוון, וחסר ששה, ורק כאשר נדרוש 'פקוד' מלא כפי שהוא נקרא, יהיה החשבון מכוון.

ובכך יתבאר לשון הכתוב כמין חומר: 'כי השבע השביעי את בני' לאמר פקד' – היינו כפי שהוא נקרא באמירה, מלא וא"ו – 'פקוד', שרמז להם יוסף שיחסרו להם ממנין שנות השעבוד כמנין 'פקוד', לא כפי שהוא נכתב בתורה חסר. והבן והוא דבר נפלא עכ"ל.

בגמרא: כמה חביבות מצוות על משה רבינו, שכל ישראל נתעסקו בבזה והוא נתעסק במצוות. שנאמר: 'חכם לב יקח מצות'.

אומר הרה"ק ה"אבני נזר" זי"ע: לקיחת הביזה היתה מצוה, אלא שהיתה גם הנאה בצידה, חכמת לבו של משה היתה, שאותה שעה בחר לו מצוה שאין עמה שום תועלת לעצמו. מצוה כזאת מדריגתה גבוהה יותר. על כן כתוב הלשון 'ויקח משה', אין קיחה אלא לשון הגבהה – משה התרומם יותר, לא השגיח אלא בצורך גבוה, כביכול, ועסק בארונו של יוסף.

שבת היו הולכים עד שחשיכה. וכתב שיתכן שגם בין השמשות היו הולכים, כי היו הולכים עפ"י עמוד הענן והאש ועפ"י האש היו נוסעים ובשמים אין ספק.

דבר אל בני ישראל וישבו ויחנו לפני פי החירת בין מגדל ובין הים לפני בעל צפון נכחו תחנו על הים: (יד ב)

בני חביבי! אצטט כאן מה שאמר הרבי ה"פני מנחם" זי"ע בפרשת בשלח תשנ"ו, והיות שיש בפרשת זו הרבה קטעים שמעוררים ומחזקים את האדם, אבקשכם להשתדל ללמוד כל אחד כפי שידו מגעת – ובטוחני שיהיה לתועלת.

כתיב בפרשה וידבר ה' אל משה וגו', וישבו ויחנו לפני פי החירות וגו', ואמר פרעה לבני ישראל נבוכים הם וגו' סגר עליהם המדבר, וחזקתי את לב פרעה וגו' ואכבדה בפרעה וגו', ויראו מאד ויצעקו בני ישראל אל ה'. איתא מכ"ק אאז"ל שהקשה לו ה"שפת אמת" מה היה המורא שלהם, הלא ידעו שהש"י אמר שיהיה כן ולמה צעקו, והרי היתה להם אמונה בה', (ויש על זה תירוץ מ"החידושי הרי"ם" ז"ל ויש אומרים שאמר זאת בשם הרבי ר' בונם מפרשיסחא ז"ל, שצעקו מפני היראה שלהם, שצעקו על מה שהתייראו מפני בשר ודם, אולם בפשטות משמע שצעקו לפי שנתייראו ממצרים), ותירץ שהש"י אמר כן רק למשה רבינו ע"ה אבל בני ישראל לא ידעו מזה, ומכיון שהש"י לא צוה לו לומר להם את זה לא אמר להם ולא ידעו מזה, שהיה נסיון עבורם ולפיכך צעקו, והקשה לו כ"ק אאז"ל הרי כתיב 'מה תצעק אלי', שמשה רבינו ע"ה ג"כ צעק אל ה', והרי משה רבינו ע"ה כן ידע ומדוע צעק, ותירץ לו לפי שראה שבני ישראל בצער התפלל עבורם. ומשמע שאע"ג שהיה יכול לגלות להם לא גילה להם והניחם להיות בצער, לפי שראה שאין רצונו של הקב"ה שיגלה להם, ולכן לא היה יכול לומר להם וצעק והתפלל בעבורם.

גם יש לומר שלהתפלל צריך תמיד, שאף שיודע שיוושע אין שום חיסרון בתפלה, וכלשון חז"ל שאין תפלה מפסדת. ואולי לפי שתפלתו של משה רבינו ע"ה היתה בלשון צעקה לפיכך אמר לו הש"י 'מה תצעק אלי', כי הגם שהיה לו להתפלל, מכל מקום לא היה צריך להתפלל בלשון צעקה אלא בלשון רינה,

יוסף, ועד יציאת מצרים למעלה מק"כ שנים, א"כ איך היו עצמות יוסף קיימים? אלא דאי' בגמרא שבת [קנב.]: כל מי שיש בו קנאה עצמותיו מרקיבין דכתיב 'ורקב עצמות קנאה'. אך מי שאינו מקנא עצמותיו קיימים. וכיון שיוסף הצדיק לא היה בלבו שום קנאה או טינה עליהם כפי שנשבעו אחד לשני לכך היו עצמותיו קיימים אף אחר זמן רב. ולפי"ז מובן היטב כל הפסוק.

וה' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם ללכת יומם ולילה: (יג כא)

הרה"ק ה"דבר חיים" זי"ע מנדבורנה אמר רמז להא דאמרו חז"ל: 'ונשמרת מכל דבר רע' וכו' אל יהרהר אדם ביום ויבא לידי טומאה בלילה. וז"ש 'וה' הולך לפניהם יומם', כאשר יקיימו 'שויתי ה' לנגדי תמיד' ויהיה שם ה' הולך לנגד פניהם ביום, אזי 'ולילה בעמוד אש להאיר להם', אור השכינה הקדושה יאיר להם בלילה, 'ואש תמיד תוקד' על מזבח לבבם ליראה ולאהבה את שמו ית', ועי"ז יהיו ניצולין ונשמרים מכל דבר רע.

ה"ישועות יעקב" בסי' כ"ג סק"ג: מבאר מה שמתפללים "והסר שטן מלפנינו ומאחרינו" דדרך העולם כשקורין איש על שמחה אז השליח הולך לפני האיש, כי בטוח שילך אחריו. אבל אם שוטר בא ליקח אותו למאסר אז הולך השליח מאחוריו, כדי שלא יברח. וזה שמתפללים והסר שטן – והוא היצה"ר והוא מלאך המות, שמתחילה מסיתו לעבירה ואדם טח עיניו מראות רץ אחריו והשטן מלפניו, ואח"כ כשמוליכו לדון הולך השטן מאחוריו.

אומר הגריד"א שליט"א: אי' בזוה"ק [ח"ב מד:]: 'הולך לפניהם יומם' – דא אברהם. 'בעמוד ענן' – דא יצחק. 'לנחותם בדרך' – דא יעקב. 'ולילה בעמוד אש להאיר להם' – דא דוד מלכא. וי"ל ד'הלך לפניהם יומם בעמוד ענן' בגימטריא: אברהם יצחק יעקב ודוד.

לא ימוש עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה לפני העם: (יג כב)

ה"מנחת חינוך" במצוה כ"ד אות ב' כתב: שאמנם עם ישראל לא היו הולכים במסעותיהם בשבת, אבל בערב

בשם הרבי ר' העניך מאלכסנדר זי"ע שאמר על דברי הזוה"ק כאן: בעתיקא תליא וכו'. ופירש: הלשון "עתיקא" – לשון העתיק ממקומו, - אוועק ריקען פון די טבע [להתנתק מהטבע], בזה תליא מילתא, והבן.

ברש"י: הוא נשאר מכל אלהי מצרים כדי להטעותן שיאמרו קשה יראתן. באונקלוס: נכחו – לקבלה (נגד). אומר הגאון ה"ישועות מלכו" מקוטנא זצ"ל: הרי ישראל חטאו בעבודה זרה, "הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה", ותשובה צריכה להיות באותו מקום. וזאת היתה תשובתם על חטאם בגילולי מצרים. הם חנו אצל בעל צפון, שנשאר מכל אלהי מצרים, והמצרים אמרו שקשה יראתם, וישראל חנו אצלו, אבל נגדו – לקבלה – במחשבה המתנגדת והסותרת אלוהותו, ובזה היתה תשובת המשקל.

ואמר פרעה לבני ישראל נבכים הם בארץ סגר עליהם המדבר: (יד ג)

שואל הרה"ק רבי פנחס מקוריץ זי"ע: מה צורך היה שיאמרו 'כי נבוכים הם בארץ' – כדי לחזק את לב פרעה?

אלא הענין הוא לפי הגמרא: כי המלוה את חבירו ד' אמות בעיר אינו ניזוק – זה שיוצא לדרך. ואיתא במכילתא: 'ויהי בשלח', אין שילוח אלא לוייה, שנאמר 'ואברהם הולך עמם לשלחם'. והיה פרעה חושב שבני ישראל מחוסנים מפגעים ואי אפשר יהיה להזיקם, לכן אמרו ש'נבוכים הם בארץ', ומזה יסיק שלא הועיל הליווי שלו ויוכל לפגוע בהם.

הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע אמר שה"שפת אמת" זי"ע מדקדק, הלא על פי הענן היו הולכים ולמה הוצרך לצוות שישובו, אל מקום שהענן ילך ילכו בני ישראל, ומתרחץ כי השי"ת רצה שיאמינו בני ישראל למשרע"ה לחזור לאחוריהם, ולא הראה להם ע"י הענן, רק האמינו למשה רע"ה כמ"ש רש"י ז"ל להגיד שבחן ששמעו לקול משה וכו' ואמרו אין לנו אלא דברי בן עמרם עי"ש.

והוסיף ואמר: וזה פירוש הפסוק 'ואמר פרעה לבני ישראל נבכים הם בארץ סגר עליהם המדבר', שפרעה ראה שהענן עומד ובני ישראל הולכים, ואמר בוודאי יש עירבוביא אצלם, 'נבכים הם' וגו'.

לפעמים רינה מועילה, גם רינה היא אחת מעשרה לשונות של תפלה, וכן כתיב אצל יהושפט שבאו הגויים למלחמה במחנה גדול אמר לו הנביא יחזקאל שינצח במלחמה, ובעת שיצאו למלחמה התחילו המשוררים לומר הלל, וכתיב שם (דברי הימים ב, כ כב) 'ובעת החלו ברינה ותהילה נתן ה' וגו' וינגפו', שהיתה לגויים מפלה גדולה וישראל נצחום, ומוכח שיש תפלה בלשון רינה, שאע"פ שיודע שינצח אפ"ה צריך להתפלל, ובודאי שצריך לבקש מהש"י וצריך להתפלל אבל בחיות ובשמחה (לעבעדיג) ולא עם צעקה. והראיה לזה שאם לא כן יקשה בהא דאיתא 'על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא' זו אשה, והלא 'מה' אשה לאיש' ובת קול יוצאת ומכרזת קודם שנולד הזכר, וא"כ הרי כבר הכריזו בת פלוני לפלוני ומה יש לו לאדם לבקש על שידוך, אלא אע"פ שכבר הכריזו עכ"ז צריך גם להתפלל, אולם אינו צריך להיות נשבר בקרבו כי אם להיפך להתפלל בחיות וברינה. וכן בענין הפרנסה, אע"פ שהש"י זן ומפרנס את כולם מקרני ראמים ועד ביצי כינים וכדכתיב 'פותח את ידך' וגו', אפ"ה צריך האדם להתפלל שיבוא לידינו בנקל, לפעמים נקצב לאדם פרנסה ע"י זכות אולם התפלה ג"כ מועילה לזה, וגם אח"כ צריך להתפלל שיהיו לו מזונות טובים. והש"י יעזור שכל הצריכים לכך יושעו בשידוכים, בבנים ובפרנסה. עכדה"ק.

הרה"ק רבי משה מקוברין זי"ע אומר: משה נצטווה לדבר אל בני ישראל לעשות תשובה, "וישובו". ועיקרה של התשובה – לעשות חניה על יד הפה, שלא לתת לפה יותר מדאי חירות...

בספר "מבשר טוב" מביא בשם הרה"ק ה"אוהב ישראל" מאפטא זי"ע שאמר: התורה הק' מרמזת לנו, כידוע מפי ספרים, שקודם כל לימוד ותפילה, צריכין לשוב לפניו ית"ש, ובאם לא, יהיה ח"ו בכלל 'ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי' רח"ל. וזהו 'וישובו' – שיעשו תשובה 'ויחננו' – לשון חנייה בישוב הדעת, 'לפני פי החירות' – זו תורה שאין לך בן חורין כעוסק בתורה, 'בין מגדול' – זו תורה מגדל עוז שם ה', שכל התורה הוא שמותיו של הקב"ה, 'ובין הים' – זו תפילה הנקראת ים של שלמה מלך שהשלום שלו, לפני שניהם צריכין להרהר בתשובה.

ופעם אחרת אמר: מכאן משמע שאם מלאך אומר כך, ורבי אומר כך, צריך לשמוע לדברי הרבי!

בספר "עדות ביוסף" [נדפס בזולצבאך תק"א] מביא שמעתי בילדותי בשם הגאון המפורסם מ"ו יוקל אב"ד בראד זי"ע: בפסוק 'ואמר פרעה לבני ישראל נבוכים הם בארץ', שיונתן תירגם: ואמר פרעה לדתן ואבירים דאשתיירו במצרים, והקשה הלא רש"י פירש דמי שלא רצה לצאת ממצרים מת בג' ימי אפילה, א"כ מה משוא פנים יש בדבר שדתן ואבירים נשארו בחיים?

ואמר ע"פ מש"כ האלשיך הק' עה"פ 'דבר נא באזני העם וישאלו', מאי באזני, וודאי לא בקול רם ידבר, אלא דישראל לא ביקשו לצאת, וגם לא ישאלו, כי מה להם להיכנס ולטרוח במשוי בשביל ג' ימים בלבד, והדין היה עמהם, לכן תספר באזניהם שלעולם יצאו ושוב לא ישובו, כדי שיצאו בשמחה. ותינח לכל ישראל יוכל לומר, אבל לדתן ואבירים שהם היו המלשינים שבישראל והם יגלו למצרים שלא יחזרו לעולם, לכן אי אפשר היה לגלות להם, וא"כ סברו שרק על שלשה ימים ילכו וישוּבו ולכן נשאר במצרים, ומשום הכי לא מתו, כי למי שלא נתגלה הדבר לא נענש וזו"ק.

הרה"ק רבי שלמה חיים מקוידנוב זי"ע אמר: פירוש, מחמת שהם נבוכים בארציות, 'סגר עליהם המדבר' – שאינם יכולים להתפלל ולא לדבר שום דבר מצוה.

ויגד למלך מצרים כי ברח העם ויהפך לבב פרעה ויאמרו מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדנו: (יד ה)

אומר ה"דברי שאול": הנה ידוע ההבדל בין הולך לבורח. ההולך יודע את מטרת הליכתו, לאן הוא הולך, אבל הבורח אינו יודע לאן הוא הולך, הוא בורח ממקומו. וכאן הרי "ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא" והלכו במדבר, וחשב פרעה כי נבוכים הם, אין להם מטרה שאליה הם הולכים ואינם אלא בבורחים.

אומר ה"פרשת דרכים": אמרינן בפ"ק דקידושין: יכול שאני מרבה עבד הבורח מאדונו שחייב בהענקה, ת"ל 'וכי תשלחנו חפשי מעמך', יצא בורח שאין שילוחו מעמך ע"כ. אלמא דבורח אין הענקה.

ולפי זה יתפרש היטב הפסוק, דפרעה ראה שישראל לקחו כלי כסף וכלי זהב וינצלו את מצרים, ודן בדעתו שאין זה משום שכר עבודתם, שהרי לקחו שכר עבודת של ת' שנה, והם לא נשתעבדו בהן כל הזמן, אלא מדין הענקה נגעו בה, והענקה אין לה שיעור. אבל עכשיו ש'הוגד למלך מצרים כי ברח העם', ובבורח אין הענקה – לכן 'ויהפך לבב פרעה ועבדיו' - כדי להחזיר ממונם שהשאלום.

ברש"י: נהפכו לרדוף אחריהם מפני ממונם שהשאלום.

בספר "כרם שלמה" מביא בשם אביו ז"ל ששאל מאי בעי רש"י בזה, ולמה לא פירש כפשוטו.

ותירץ: דישראל שאלו ממצרים ולא תבעו שכר עבודה, והיה קשה לפרעה למה לא ביקשו בתורת שכירות אם הגיע זמנם לצאת, אלא ודאי מדבקשו בתורת שאלה מוכרח דעדיין לא נשלם הזמן שהיה להם לשהות במצרים ד' מאות שנה ולא היו כי אם רד"ו שנים.

וזה"פ 'ויגד למלך מצרים כי ברח העם' – וכי 'ברח' בגימטרי 'רדו' שלא היו כי אם רד"ו שנים, וא"כ לא נשלם זמנם. ולזה פירש"י: מפני ממונם שהשאלום, שביקשו בתורת שאלה ולא בתורת שכירות, ממילא לא נשלם הזמן, ולפיכך 'וירדפו אחריהם'.

המהר"ם בנעט זצ"ל מסביר את ענין 'ההפיכה', עפי"מ שאחז"ל [ברכות סא]. אם נאמר 'בכל נפשך' למה נאמר 'בכל מאדך', אלא יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו, ויש לך אדם שגופו חביב עליו יותר מממונו וכו'.

ולפי זה המצרים מרוב פחד שהיה להם מהמיתה, נתנו לישראל הממון יותר ממה שהיו רוצים, הרי היה גופם חביב עליהם יותר מממונם, ושוב כאן שרדף פרעה ומצרים אחריהם, והיה להם להשכיל מה שיהיה בסופם אחרי שראו הניסים והנפלאות שעשה הקב"ה לישראל, ולמה טחו עיניהם ולבותם להשכיל, אך כי אבדה אנחתם על אבידת ממונם, כמ"ש חז"ל שאמרו 'מה זאת עשינו כי שלחנו' – נטלו ממנונו וכו', הרי כאן השליכו גופם מנגד רק בשביל הממון. וא"כ היינו דכתיב 'ויהפך לבב פרעה' – כי מתחילה היה גופם חביב עליהם ועכשיו בהיפוך.

בספר "עבודת הלוי" מביא ששמע מהרה"ק רבי

מרומז בפסוק הנ"ל ובתרגומו "ברי"ש: נוטריקון: רבי ישראל בעל שם, "גלי" לשון התגלות, היינו כשתתגלה תורת הבעל שם טוב "ובני ישראל נפקין" – יצאו מגלותם ביד רמה.

עו"א: ברי"ש נוטריקון: רבי שמעון ברי יוחאי, "גלי" – כשיתגלה ספרו הקדוש ספר הזוהר יצאו מן הגלות.

וכבר כתב הגר"א: "ונתארך הגלות מפני שאינם לומדים קבלה דהיא אוריתא דמשה ויציאת הגלות תליא דווקא בלימוד הקבלה".

הרה"ק ה"מאור ושמש" זי"ע מבאר בדרך רמז, עפי"מ דאיתא בזה"ק שבני ישראל בעת שיצאו ממצרים התהלכו בלב נשבר, והחיה הקב"ה את רוחן על ידי ששמעו את קול מלאכי השרת המשוררים לפני ה', ומזה נתחזקו, וזה מרומז בפסוק 'ובני ישראל יוצאים ביד רמ"ה', רמ"ה ר"ת ינת מלאכי השרת, ששמעו בני ישראל את שירת מלאכי השרת ומזה התרוממו והתחזקו ותחי רוחן בקרבם.

ידוע דברי ה"חתם סופר" זצ"ל בשו"ת או"ח סק"ג: אין להרהר אחר מנהגינו וכו' ובנ"י יוצאין ביד רמ"א. וכ"כ ה"שואל ומשיב": כל מנהגינו בפולין ואשכנז עפ"י דברי רמ"א, 'ובני ישראל יוצאין ביד רמ"א'.

בספר "בית פנחס" שואל מדוע נאמר זאת רק עתה ולא במקום שנכתב סדר יציאתם ממצרים, שהרי כבר אז יצאו ביד רמה?

ומקדים להביא מספר "מרפא ה'" שביאר מה שאומרים בהגדה 'ואילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו ובנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים', דלשון "משועבד" הוא למי שעשה טובה לחבירו והוא משעבד את נכסיו או עצמו כדי להשיב לו את הטובה שגמלו, וכן ביציאת מצרים אם פרעה היה מוציא את בני ישראל מרצונו, היינו משועבדים להכיר לו טובה על שהואיל ברצונו לשחררנו מעבדות קשה, ולכן הוציאנו ה' ממצרים ביד חזקה, שלא ישלח פרעה מחמת טובו וחסדו.

והנה כשאמר פרעה למשה ואהרן: 'קומו צאו מתוך עמי' נמצינו מחוייבים לו טובה והרי אנו משועבדים לו, ולכן עשה השי"ת שיהפך לבב פרעה על ששילח את בני" ויבקש להשיבם להתענות תחת ידו, ואז 'ובנ"י

מאיר מפרמישלאן זי"ע שפירש: שקשה מאי הוי לה למיעבד, הא היה מוכרח לשלחם, ותירץ, דפרעה מכשף גדול היה וידע שישראל צריכים להיות במצרים ארבע מאות שנה, רק מחמת קושי השעבוד לא היו רק רד"ו שנה, וזהו שאמר 'מה זאת עשינו' – ששמנו עליהם קושי השעבוד, 'כי' – בזה 'שלחנו את ישראל מעבדנו' – דבלא קושי השעבוד היו בני ישראל עדיין במצרים.

ויקח שש מאות רכב בחור וכל רכב מצרים ושלישים על כולו: (יד ז)

הגאון רבי חיים רפפורט זצ"ל שואל מה החשבון דווקא של שש מאות?

אלא, כשהאויב מתגבר על ישראל, שניים מהם מניסים רבבה – "איכה ירדוף אחד אלף ושנים יניסו רבבה". ומספר בני ישראל אשר יצאו ממצרים היה שלישים ריבוא, והיה פרעה צריך לרודפם במאה ועשרים הרכבים. אלא שבאמת היה מספר בני ישראל במצרים פי חמשה כולל אלו שמתו, כפירוש רש"י "וחמושים עלו בני ישראל" – אחד מחמישה: ארבעה חלקים מתו בג' ימי אפילה, אבל פרעה לא ידע על כך, וחשב את מספרם לשלושה מליון, ולכן שלח שש מאות רכב בחור.

בתרגום יונתן בן עוזיאל: 'ושלישים על כולו' – מוליתא – פרדה – תליתאה.

אומר הרה"ק ה"בני יששכר" זי"ע: בראשונה לא היה אלא שתיים, - בתהלוכה של כבוד נסעו בשני סוסים – שנאמר: "וירכב אותו במרכבת המשנה". עמד פרעה, כשרדף אחרי ישראל, ועשה שלוש, דכתיב "ושלישים על כולו" (ירושלמי כלאים פח ב). לכן שילמו לו מידה כנגד מידה – "ומבחר שלישי טובעו בים סוף", ובני ישראל שרו 'זה א-לי ואנוהו' – אתנאה לפניו במצוות, ומהאי טעמא אמרינן דהידור מצוה שלישי.

ויחזק ה' את לב פרעה מלך מצרים וירדף אחרי בני" ובני ישראל יוצאים ביד רמה: (יד ח)

תרגום אונקלוס: ובני ישראל נפקין בריש גלי. כותב הרה"ק ה"דגל מחנה אפרים" זי"ע: מובא באגרת הקודש של אדוני אבי זקני ז"ל – הבעל שם טוב – ששאל למשיח: אימתי יבוא מר? – כשתתגלה תורתך ויפוצו מעינותיך חוצה, ענה לו המשיח. יתכן שזה

וממילא היכולת בידם לשוב בתשובה שלימה ב"אותו מקום", ולכן "ויצעקו בני ישראל אל ה'" – שעשו תשובה שלימה.

הרה"ק ה"שם משמואל" זי"ע מביא בשם אביו הרה"ק ה"אבני נזר" זי"ע שפירש: שלא יראו מזרוע בשר, שהרי כבר ראו בעיניהם ניסים ונפלאות ומכת בכורות שברגע אחד מתו רבים, והשי"ת יכול גם לעשות כעת להמית את כל חיל פרעה ברגע. אבל הפחד היה, מפני שראו 'והנה מצרים נוסע אחריהם' – שפירש"י בלב אחד כאיש אחד, שזה ענין של קדושה, וחשבו שח"ו יש להם כעת כח מן הקדושה, ומזה נתיראו. ובאמת כן היה, אבל הכוונה בזה היתה לעורר לבם של ישראל לתשובה ע"כ ניתן בהם כח קדוש. ודפח"ח.

במדרש: הקריב את לבם לאביהם שבשמים. שואל הרבי מקאצק זי"ע: איך מגיע שיהיה כזה אחדות נעלה אצל המצרים?! אלא, הענין הוא, שעיקר הגלות היא כאשר הגוים מסגלים לעצמם מידות ומנהגי ישראל...

הרה"ק ה"אבני נזר" זי"ע אומר: על הפסוק "ויחן שם ישראל" – אומר שם רש"י אותם דברים אלא בהיפוך לשון: "כאיש אחד בלב אחד". ואפשר לומר, כי השורש אצל אומות העולם הוא פירוד. במהותם אין רעיון מאחד, אלא שלפעמים בשביל איזה מטרה – לרוב שלילית, כגון: נקמה, מלחמה – הם מתאחדים אז "בלב אחד", ונעשים "כאיש אחד". ה"לב אחד" עושה אותם כ"איש אחד". אבל בני ישראל שורשם הוא איחוד, א-ל אחד ותורה אחת מאחדים ומקשרים אותם, אלא כשאין הלב והרצון – בא הפירוד, ולכן ל"איש אחד" יש צורך ב"לב אחד".

בשם האדה"ז מסדיגורא זי"ע: אומר אני: כשראו ישראל שהיסורים באים עליהם אז עשו תשובה, אבל הדרך הנכונה אינו כן, כי באמת צריך להיות ש"וישאו בני ישראל את עיניהם", שישא את עיניו כשהוא בדרגת ישראל, היינו בשעה שעובד את ה' בתורה ותפילה, ומה עליו לראות? "והנה מצרים נוסע אחריהם" שלא ידמה בנפשו שהוא אדם השלם אלא עדיין הוא מלא פניות ומחשבות זרות, ואז "ויראו מאד ויצעקו בני ישראל אל ה'" וזכה בזה שתשובתו תתקבל

ויצאים ביד רמה שיצאו על ידו החזקה של הקב"ה בלי שיעבדים לפרעה.

ופרעה הקריב וישאו בני" את עיניהם והנה מצרים

נסע אחריהם ויראו מאד ויצעקו בני" אל ה': (יד י)

ה"ש"רף ממוגלניצא זי"ע אמר: המדרש אומר ומהו 'ופרעה הקריב'? שהקריב את ישראל לתשובה. בשם הבעש"ט הק' זי"ע אומרים: צער וצרה לא במקרה באים על האדם, ומי שרוצה להיפטר מהם על ידי התרחקותו מהם, משל הוא לאותו חולה שהלך ונדד לעיר אחרת כדי להיפטר מיסוריו ... רק זאת העצה היעוצה לאדם: להתדבק בה' ולהתפלל אליו, ויחלצהו מצרתו. "מן המיצר קראתי י-ה ענני במרחב י-ה". כשראו בני ישראל שמצרים "נוסע אחריהם", שהצרה והצער הולכים ונוסעים אחריהם, מיד הבינו, שלא יושעו בהתרחקותם מן המצרים, אלא "ויצעקו בני ישראל אל ה'", ואז באה הישועה ונאמר להם: "אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם".

שואל הרה"ק המוהרי"ד מבעלזא זי"ע: לכאורה היה לו לכתוב בלשון רבים? והנה "מצרים נוסעים אחריהם", או לחילופין, "והנה פרעה נוסע אחריהם", ומדוע כתוב בתחילה בלשון רבים ועובר ללשון יחיד? ומתוך, שעל הפסוק 'ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא כי אמר אלקים פן ינחם העם בראותם מלחמה ושבנו מצרימה', תמה המהר"ש מבעלזא זי"ע: הכיצד יעלה על הדעת שישראל יחפצו לחזור למצרים, לאחר השעבוד הקשה שהיה להם שם?

אך יש לבאר זאת עפ"י דברי הגמ': היכי דמי בעל תשובה, אמר רב יהודה כגון שבאת לידו דבר עבירה פעם ראשונה ושניה וניצל הימנה, מחוי רב יהודה וכו' באותו מקום, כלומר שיבוא לידי שוב חטא זה באותו מקום שחטא, וכאשר יתגבר בו ולא יעבור עליו, אות הוא כי שב בתשובה גמורה, ואם כן חשש הקב"ה שמא יהיה בדעתם לשוב למצרים כדי לעשות תשובה באותו מקום.

לאור זאת הוסיף המוהרי"ד, מובן אף הפסוק שלפנינו: 'והנה מצרים נוסע אחריהם' – דהיינו שישראל ראו ש"מצרים", דהיינו ארץ מצרים, נוסע "אחריהם" – שעם פרעה נעקרה ארץ מצרים ממקומה ובאה לכאן,

פרעה ומצרים מדרגה כזו להיות בלב א' כאיש א', אשר זו היתה מעלת ומדרגת בני ישראל שעי"ז זכו למתן תורה כמ"ש 'ויחן שם ישראל כאיש אחד בלב אחד', וכ' שזה עצמו היה ענין הגלות שמעלות ומדרגות בני"י היו בגלות אצל מצרים, [וגם ב"שפת אמת ליקוטים" שואל מאין בא להם אחדות כזה, ומתרץ שגם זה היה כדי להכביד לבם].

וחשבתי שיש הפרש בין בלב א' כאיש א' שנאמר אצל מצרים, למ"ש אצל ישראל כאיש א' בלב א', כי בני ישראל כאיש אחד בלב אחד [זהו אחדות גמורה] שהיו כאיש א' באחדות ועי"ז הגיעו ללב אחד לעצה אחת, וזו מדריגתם, אבל בלב אחד כאיש אחד הכוונה שלכל אחד יש לו לב ענין ורצון אחר מהשני, אלא שהם בעצה אחת, וזאת אנו רואים גם בין האומות שבשביל עצה אחת שיש להם כנגד ישראל [ולכל אחד יש ענין אחר בזה] הם נכונים להיות כאיש אחד, ואפשר זאת הגיד ה"חידושי הרי"ם" ז"ל שאף מדרגה זו להתאחד בעבור עצה אחת כאיש אחד ג"כ לא היה שייך אצל הגוים, אם לא שבגלות גם המעלות והמדרגות הם בגלות.

הרה"ק ה"עשרה למאה" זצ"ל [אבי הרבי ר' בונם מפשיסחא זי"ע] כותב: בפרק ערבי פסחים אמרו ז"ל, קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף שנאמר 'נותן לחם לכל בשר' וסמיק ליה 'לגוזר ים סוף לגזרים'. והנה אמרו ז"ל עה"פ 'וישב הים לאיתנו' – תנאי התנה הקב"ה עם הים במעשה בראשית שיקרע לפני בני ישראל, ולפי זה היה מהראוי שתיכף ומיד יקרע הים בפניהם, ולמה קרע עצמו רק אחר שצעקו בני ישראל אל ה'?

אלא הטעם שהקב"ה רצה שיתפללו משום שמתאוה לתפילתן של צדיקים. וז"ש קשין מזונותיו של אדם, מה שנראה לפעמים שקשה על האדם להגיע אל מזונותיו, ואע"פ שמזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה, אל תתמה על זה, ודע שטעמו של דבר הוא שהוא כקריעת ים סוף, שאפילו שהיה לו תנאי מתחלת מעשה בראשית, מכל מקום לא נקרע עד שהתפללו, מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתן. עכדפח"ח.

ויאמר משה אל העם אל תיראו התיצבו וראו את ישועת ה' אשר יעשה לכם היום כי אשר ראתם את מצרים היום לא תספו לראתם עוד עד עולם: (יד ג')

תיכף. אבל אם אינו עושה כן, ומתירשל לשוב אליו ית' עד שיסורים באים עליו, התשובה אינה מתקבלת כל כך במהרה יען שהיא באה רק מחמת יסורים.

ברש"י: 'והנה מצרים נוסע אחריהם', ראו שר של מצרים נוסע מן השמים, לעזור למצרים.

שואל הרה"ק ה"באר יעקב" זי"ע מנדבורנה: וצריך להבין, דהתינח פרעה וכל עמו הרשעים אשר היו כופרים ומורדים במלכות שמים, אזי אף ששמעו מפי משה שרצון השי"ת להוציא את בני ישראל ממצרים על אף שראו את כל המכות האותות והמופתים שעשה השי"ת במצרים כדי שישלחום, אף על פי כן הכבידו את לבם והקשו את ערפם ורדפו אחרי בני ישראל. אך אותו השר שבשמים שהוא מלאך, הרי בוודאי לא שייך שיהיה כופר ומורד במלכות שמים, וא"כ לשם מה באמת נסע מן השמים לעזור למצרים?

וכן יש להקשות לאיך גיסא, על מה שנאמר בבני ישראל 'וייראו מאד', התינח אי מיירי בפרעה ועמו שהיו בני בחירה, ניחא מה שנתייראו מהם, אך אי מיירי במלאך השר של מצרים, אם כן מה יש להם להתיירא, הרי מלאך אינו בעל בחירה ואינו יכול לעשות להם שום רע נגד רצון השי"ת?

ונראה לבאר, דהנה בני"י במצרים היו משוקעים במ"ט שערי טומאה, ונלכדו בעבירות רבות רח"ל, ואותו השר של מצרים היה עתה נוסע אחריהם על כל אותם חטאים עוונות ופשעים שעשו במצרים ואיתו עמו כל המשטינים והמקטרגים שנבראו מאותם עבירות, ומטרתם היתה לקטרג על ישראל, ולקבל רשות להזיקם ולאבדם מן העולם ח"ו, ומזה יראו בני ישראל מאד. ובאמת היה להם מה לפחד כמ"ש חז"ל שהיו ישראל נתונים באותה שעה בדין אם להינצל או לאבדם עם מצרים.

וכאשר ראו ישראל כל זאת והבינו עד היכן הדברים מגיעים, מיד הכירו בנמיכותם ושפלות מעשיהם, והתחילו לעשות תשובה מעומק לבבם הנשבר והנדכה "ויצעקו אל ה'", אז התחיל ניצוץ הקדושה להתגבר בקרבם וכח הקדושה עלה ונתעלה מכח התשובה האמיתית שעשו, עד שריחם עליהם השי"ת להצילם מן הדין ומן הקטרוג וקרע להם את הים.

הרבי ה"לב שמחה" זי"ע כותב: ברש"י בלב אחד כאיש אחד, ודקדק ה"חידושי הרי"ם" ז"ל איך יתכן אצל

מכח שני טעמים, ראשית מפני שהיה אנוס שהיה רופאו של המלך, ולא היה המלך נותנו לעזוב. ועוד, שלא אסרה תורה אלא "לשוב בדרך הזה", דהיינו לחזור למצרים דרך מדבר ים סוף, אבל אם חוזר בדרך אחרת אין בזה איסור. [אמנם יש דיון על זה האם זה נכון, משום שיש כשלש מאות תשובות מהרמב"ם שחותם רק את שמו].

וה"חתם סופר" זצ"ל בפרשת שופטים כתב: אין איסור אלא לקבוע ישיבתו במצרים, אבל לסחורה ובאקראי בעלמא מותר. ונראה לעניות דעתי שהיו צדיקי ישראל רגילים לילך למצרים, כדי לראות מקומות שנעשו נסים לישראל ומעברות הים, ולברך ולהודות לה'. ועוד כתב: לעתיד לבוא כשנזכה לכבוש מצרים כולו יהיה מקודש, ויהיה מצוה לדור שם. והוא פלא.

וכן מקשר ה"חתם סופר" זצ"ל את שני חלקי הפסוק. כי הרי היה רצון ה' להעניש את המצרים בבחינת מדה כנגד מדה ולכן הטביעם בים כנגד מה שהם דנו את בני ישראל במים. אך לכאורה היה יכול להטביעם בנילוס ולמה הביאם לים סוף, אלא כי הנה אמחז"ל הרואה מעברות הים צריך שיתן שבח והודאה לפני המקום. ואם לא היה הנס מתרחש בים סוף היו צריכים לשוב לארץ מצרים כדי ליתן שבח והודאה באותו מקום ולא רצה השי"ת שיחזרו בני ישראל למצרים לעולם, ולכן אמר משרע"ה 'התיצבו וראו את ישועת ה' – שיעשה כאן נפלאות במצרים, והיינו טעמא שלא יכל לעשות כן למצרים בארצם – כי לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם'.

ה"חידושי הרי"ם" זי"ע שאל: לכאורה איך התרעמו על משרע"ה אחר יציאת מצרים, ואחר שראו כל הנסים? אך הנה בני ישראל יצאו ממצרים ממ"ט שערי טומאה כדי להכנס לקדושה, וכשראו מצרים נוסע אחריהם, היינו שעדיין הם משוקעים ואינם בזיכור כראוי צעקו 'המבלי אין קברים' וגו', הלא לא הועיל כלום, כיון שעדיין הם משוקעים כמקודם, וע"ז השיב להם משרע"ה 'התיצבו וראו את ישועת ה' וגו', היינו שזה עצמו מה שאתם רואים ומבינים רוע מצבכם, היא ישועת ה', כי קודם לכן לא הכירו כלל, וזה סימן על ישועת ה', כי כשאדם מכיר רוע מצבו אז יכול להוושע.

בימיו של ה"נודע ביהודה" זצ"ל התווכחו ביניהם גדולי ישראל בפולניה על שאלה אחת שבאה לפנייהם וזה היה הדבר:

שני אחים חיו שנים רבות באהבה ואחוה, והיו שותפים בעסקים שונים, אבל פתאום התחיל השטן לרקד ביניהם. פרצו סכסוכים, קטטות ומריבות שגרמו לפירוד גמור ביניהם. הגיעו הדברים עד כדי כך, שאחד מהם קפץ ונשבע שבועה חמורה שאין לה התרה, כי לא יוסיף לראות את פני אחיו לעולם. שבועה זו דיכאה את רוחו של האח השני עד כי אחזהו השבץ ומת. האח החי נפשו היתה מרה עליו, רגשי נוחם אכלו את לבו כי ידע שהוא בקצפו היה הגורם למותו של אחיו, ביקש לבוא לראות את פני אחיו המת ולבקש ממנו סליחה ומחילה, אבל שבועתו החמורה עמדה לו לשטן על דרכו.

הוא פנה אל רבני עירו כדת מה לעשות, וכמעט כולם עמדו על דרך אחת של "התרת השבועה", וכיסוד שימשה להם ההנחה שבתלמוד ובפוסקים, "שלא על דעת כן נשבע".

כשהגיע הדבר לה"נודע ביהודה" והוא עדיין צעיר לימים, אמר שאין לחפש פתרון לשאלה בדבר של התרת השבועה, לפי שבנדון זה יש היתר מפורש בתורה. הנה משה אמר להם לישראל "כי כאשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם", מאמר ה' והבטחתו שקולה בודאי כנגד שבועה של בני אדם. ושוב כתוב "וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים", הרי לפנינו ראייה כי האיסור לראות פני החי אינו כולל איסור לראות פני אותו האיש מת.

והיה מי שרצה להשיב על דבריו, כי ממה שראו ישראל את מצרים מת על שפת הים עדיין לא מוכח כי ראו אותם ממש בפניהם, אפשר רק ראו מרחוק את גוויותיהם. על זה השיב ה"נודע ביהודה": כי לפי המבואר במכילתא ובמדרשים, כל אחד מישראל הכיר בפני המתים את נוגשו ואת לוחצו ממצרים.

רבינו אשתורי הפרחי ז"ל [שהיה מהראשונים] בספרו "כפתור ופרח" כתב דבר נפלא: ששמע במצרים מפי רבי שמואל ז"ל נכד הרמב"ם ז"ל, שזקנו הרמב"ם שהיה דר במצרים, היה כותב על עצמו בסיום מכתביו לאחר חתימת ידו: "הכותב העובר בכל יום שלשה לאוין".

והשיב רבינו אשתורי הפרחי לרבי שמואל ז"ל: שאפשר שהרמב"ם לא עבר על איסור במה שישב במצרים

מצרים למדבר שממה, ומחובתי לעזור לכם, אלא אף בזמן של "ואתם תחרישון", שלא יהיה לכם פתחון פה כנגדי, שתוכלו רק להגיד "לך ה' הצדקה ולנו בושות הפנים", גם אז אלחם לכם ואצילכם מידי אויביכם. אכי"ר.

הרבי ר' יהונתן היה דורש: על קטרוגו של השטן נגד ישראל יש תשובה מכרעת, שהגלות היא שגורמת לכל עוונתיהם, לו היו אומות העולם כל כך הרבה זמן בגלות היתה התנהגותם הרבה יותר רעה. אבל כלפי קטרוג אחד של השטן קשה למצוא הצטדקות: מדוע אין ליהודים יחס של יראת הכבוד והרוממות לבתי תפילות, הם מדברים, מפטפטים בשעת התפילה, - הגויים להבדיל, מראים יותר נימוס בבתי יראתם, ולכן אומר הכתוב: "ה' ילחם לכם", הקב"ה ילחום את מלחמתכם עם השטן – אבל בתנאי "ואתם תחרישון" שתשתקו בשעת התפילה.

הרבי ה"בית ישראל" זי"ע כשהיה מלחמת ששת הימים בשנת תשכ"ז, שלח להגיד בביהמ"ד: שלא ידברו בתפילה – ה' ילחם לכם – ואתם תחרישון'. עו"א: שאנשי עדות המזרח סבלו מהרשע ימ"ש הרבה פחות ממזרח אירופה, אולי משום שהם נהגו יותר כבוד בבתי כנסיות.

ה"חידושי הרי"ם" זי"ע אמר: "ה' ילחם לכם" – בזכות – "ואתם תחרישון", בזכות זה שאתם סובלים את הצרות ומקבלים את היסורים בדומיה.

הרה"ק ה"אבני נזר זי"ע אומר: לא היה צורך שיתעסקו באיזה מצוה, כמו בשעת יציאת מצרים שנצטוו על שחיטת הפסח. לא נדרשה אז מישראל שום פעולה או מצוה מיוחדת, רק – "ואתם תחרישון". כי ברגע של מסירות נפש, אין צורך בשום דבר, כוחה וזכותה עולים על כל המצוות והמעשים טובים.

הרה"ק רבי מאיר מפרמישלאן זי"ע אמר בדרך צחות: 'ה' ילחם לכם' – הוא הנותן לחם לכל בשר, הממציא לכל איש ואיש די פרנסתו, ובחז"ל כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד יום הכפורים, ואתם תחרישון? – מלשון 'אל תחרוש על רעך רעה', - ואתם מלאים מחשבות ומזימות איך להשיג פרנסה?

ה"מלא העמר" שואל: לשון 'אשר ראיתם' – הוא מיותר, והיה די לומר 'לא תוסיפו לראותם', וגם לשון 'אשר' – משמע שהוא נתינת טעם.

ויראה, עה"פ 'וישאו ישראל את עיניהם ויראו את מצרים נוסע אחריהם' – דרשו חז"ל במדרש שראו את שר של מצרים, והם פחדו מן השר. אבל באמת זה היה סימן להשפלתו, כי השר כשהוא היה במעלה, היה במקום שאין עין שולטת, כמ"ש [ישעיה כד כא]: 'יפקוד ה' על צבא המרום במרום', אבל אחד שנגזר עליו השפלה יורד למטה, וא"כ זה היה מפלתו.

וזוה 'אשר ראיתם' – מה שראיתם את השר זה היה סימן מפלתו, ויהיה לאות שלא תוסיפו לראותם עוד עד עולם, כי כבר הורד ממקום כבודו, לכן ראיתם אותו נוסע אחריכם.

ה' ילחם לכם ואתם תחרישון: (יד יד)

אומר הרה"ק מליעווא זי"ע: אחד מן החכמות אשר היה להסנהדרין היתה חכמת השתיקה, כמאמר הכתוב: "וחכם חרשים", והיה ביכולתם לעורר בשתיקתם דבר אשר הוא למעלה מדרך הטבע, כי הדיבור הוא בטבע, ואשר על כן בריאת שמים וארץ היתה בדיבור, כמאמר הכתוב: "בדבר ה' שמים נעשו", אבל בשתיקה אפשר לפעול אף דבר שלמעלה מהטבע, כי מקום המחשבה הוא למעלה מהטבע, ועל כן יתפעל ע"י כח השתיקה אף מי שיש לו לב אבן, כנרמז בפסוק: "ובחרושת עץ שע"י כח השתיקה אפשר למלאות ולספק כל צרכה אפילו מי שהוא בבחינת עץ ואבן.

בקריעת ים סוף שהיה קטרוג על "הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה" היה מוכרח להיות הנס למעלה מהטבע, ולכך כתוב בתורה: "ד' ילחם לכם ואתם תחרישון" דע"י שתיקה אפשר לפעול דבר שלמעלה מהטבע.

אך כל זה היה קודם מתן תורה, אבל לאחר מתן תורה ניתן להם הכח לפעול דבר שהוא למעלה מהטבע בכח התורה, אף בדיבור. ולכך היה רבי פנחס בן יאיר יכול "לומר": גינאי חלוק לי מימך.

במכילתא: לא בשעה זו בלבד ילחם לכם, אלא לעולם ילחם לכם כנגדן של אויבים.

אומר ה"משך חכמה": לא רק עכשיו שיש לכם הזכות לצעוק ולטעון כנגדי, כי הרי הוצאתי אתכם מארץ

אומרים בשם רבי ישראל מסלנט זצ"ל שתירץ: שעל חשבונם של ישראל אין להיות בעל בטחון ולכן צעק...

אחד מתלמידי הרה"ק ר' שלמה לייב מלענטשנע זי"ע בא לקאצק, שאלו הרבי מקאצק זי"ע לשלום רבו ר' שלמה לייב, שהיה ידידו משכבר הימים עוד אצל היהודי הקדוש זי"ע, והוסיף ואמר: אוהבו אני הרבה, אולם מדוע צועק הוא כל יום אל הקב"ה שישלח את המשיח, ואין הוא צועק אל אחינו בני ישראל שישבו מדרכיהם – ויבוא. זהו: "מה תצעק אלי – דבר אל בני ישראל".

האדמו"ר הזקן מהוסיאטין זי"ע שאל: איפה מצינו שמשרע"ה צעק – שהשי"ת אומר לו "מה תצעק אלי"? אלא, הענין הוא דכשהצדיק מברך לאיש מישראל שהשי"ת יעזור לו וכו' נעשה ע"י ברכה זו רעש בכל העולמות, והנה בפסוק י"ג כתיב: "ויאמר משה אל העם אל תיראו התיצבו וראו את ישועת ה'" [דער אייבישטער וועט העלפען...]. נעשה רעש גדול בעולם העליון, וע"ז אמר לו ד': "מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו".

הרה"ק ה"באר יעקב" מנדבורנה זי"ע שואל: וצריך להבין שהרי כח התפלה הוא הכח הגדול של בני" בכל עת צרה וצוקה, וא"כ מאיזה טעם אמר לו השי"ת לא עת להאריך בתפלה.

עוד יש להתבונן דהנה אמרו חז"ל: 'ויבואו בני" בתוך הים ביבשה' – אם בים למה ביבשה ואם ביבשה למה בתוך הים, אלא מכאן אתה למד שלא נקרע להם הים עד שבאו לתוכו עד חוטמן ואח"כ נעשה להם יבשה. וכן איתא בגמ': קפץ נחשון בן עמינדב וירד לים וכו'. ומבואר בספה"ק שהדבר היה מוכרח שבנ"י ימסרו את נפשם על ציווי השי"ת ורק אז ע"י המסירות נפש נקרע הים בפניהם.

ולכאורה זה סותר למה שאמרו במדרש: בזכות עצמותיו של יוסף נקרע הים לישראל הה"ד הים ראה וינס' בזכות 'ויעזב בגדו בידה וינס'. וא"כ למה נצרכו למסירות נפש הרי שבלאו הכי היה הים נקרע בזכות יוסף הצדיק?

ונראה לומר, אשר באמת לעצם הנס של קרי"ס היה סגי בזכותו של יוסף גרידא, אלא שהיה פה ענין נוסף

בספר "פניני תורה" כתב: ה' יזמין לכם פרנסתכם, את לחמכם (ילחם – מלשון לחם) אולם 'ואתם תחרישון' – לא תריבו ולא תתקוטטו ביניכם, כי "מחלוקת אחת דוחה מאה פרנסות".

ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו: (יד טו)

איתא בכתבי האר"י בשם רבי משה זכותא: **מ ה ת** צעק **א** לי – ראשי תיבות אמ"ת. שהאמת עצמה צעקה מפיו של משרע"ה.

ה"חידושי הרי"ם" זי"ע מפרש בעומק העיון עפ"י קבלה, הובא באורך בספר "רמתיים צופים". ב"שפת אמת" ליקוטים מאריך בדברי זקיניו ה"חידושי הרי"ם" ומסיים בהשתפכות הרגש: "והנה מי שיש לו שכל להבין יבין דברי אדוננו מו"ר ז"ל בפירוש המדרש מה תצעק, אך שדבריו מלאים בסודות עמוקות וחבל על דאבדין ולא משתכחין, מאן מנהיר נהורא דאורייתא".

ברש"י: למדנו שהיה משה עומד ומתפלל, אמר לו הקב"ה לא עת עתה להאריך בתפלה, שישראל נתונין בצרה.

ה"שפת אמת" זי"ע מסביר מדוע באמת צעק משה אל ה', כלום לא ידע שהקב"ה ימלא את הבטחתו וינחיל למצרים מפלה על הים? אלא כל כך גדולה היתה אהבת ישראל של משה, שבראותו את צערם של ישראל איבד את סבלנותו ולא יכול להתאפק וצעק מהתרגשות לבו.

שואל הרה"ק רבי מרדכי שלמה מבויאן זי"ע: והלא לא הוא צעק – אלא בני ישראל צעקו? אלא, כל מה שישראל התעוררו לצעוק אל ה' הכל היה על ידי כח הצדיק.

כששאלו את הרה"ק רבי יחזקאל מקוזמיר זי"ע עצה בענין שידוך, אם להמתין או למהר הדבר, והשיב כמנהגו מתוך החומש: הנה אמרו חכמים וקשין לזווגן כקריעת ים סוף, ונחזי אנן מה נאמר בקריעת ים סוף, 'מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו' - ופירש"י: לא עת עתה להאריך. וד"ל.

והשיב להם דביאור הכתוב כך הוא "הרם את מטך", היינו הרמה והפרשה, שאת המטה ירים ויפריש, ורק "נטה את ידך על הים ובקעהו". [וכן איתא במדרש: אמר הקב"ה למשה השלך את מטך, שלא יאמרו אילולא המטה לא היה יכול לקרוע את הים שנאמר הרם את מטך והיינו כנ"ל]. וכן איתא בשם הגר"א.

ויסע מלאך האלקים ההולך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם ויסע עמו הענן מפניהם ויעמד מאחריהם: (יד יט)

אומר הרה"ק ה"קדושת לוי" זי"ע: כשזוכים ישראל והקב"ה נוטה להם חסד, הם במדריגה גבוהה מן המלאכים, והמלאך שלפי עוצם קדושתו הוא "לפניהם", ממעל להם, נשאר עומד "מאחריהם", הם עולים עליו וקודמים לו.

ברש"י: אין אלקים בכל מקום אלא דין מלמד שהיו ישראל נתונים בדין באותה שעה אם להנצל אם להאבד עם מצרים עי"ש.

הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע אמר בשם אביו ה"שפת אמת" זי"ע שדקדק: א"כ יאמר אותו צדיק ועבדום וענו אותם קיים בהם, ואח"כ טבעו בים?

ואמר שאין הכוונה שכל בני ישראל היו נתונים בדין ליאבד ח"ו עם מצרים, רק שהיה בהם כאלו שלא היו ראויים להנצל, כמו שמתו הרבה מהם בשלשת ימי האפלה. ואי' ועבר בים צרה והכה בים גלים' א"ר יוחנן זה פסל מיכה. ועי"ש ברש"י שגם פסל מיכה עבר עמהם בים, ולא היתה ההבטחה שכולם יזכו לקריעת ים סוף.

ויבא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל ויהי הענן והחושך ויאר את הלילה ולא קרב זה אל זה כל הלילה: (יד כ)

בגמרא: ביקשו מלאכי השרת לומר שירה, אמר להם הקב"ה: מעשי ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה? מסביר הגאון מוהר"י ה"ישועות מלכו" זצ"ל: יסוד הדרשה, כי אצל המלאכים כשאומרים שירה נאמר: 'וקרא זה אל זה ואמר', וכאן כתוב: 'ולא קרב זה אל זה'. ותמהו המפרשים, הרי משה ובני ישראל אמרו שירה, וגם נאמר 'ובאבוד רשעים רינה'?

ויש להסביר: חולה שמנתחים אותו, אף כי הרופאים בטוחים בהצלחה, וכי יתרפא החולה ממחלתו, בכל זאת בשעת מעשה אין מקום לשמחה, שהרי סוף סוף

אשר למענו היה צורך במסי"נ של ישראל. שהרי כל תכלית יצי"מ היתה כדי שבנ"י יקבלו את התורה כמ"ש השי"ת 'בהוציאך את העם וגו' תעבדו וגו'', ובאותו זמן שעמדו על הים עדיין לא היו מטהרים לגמרי מטומאת מצרים, כדמצינו שר של מצרים קטרג הללו עובדי ע"ז וכו'. לפיכך כדי להגביהם ולרוממם משפל מצבם שיוכלו להגיע לקבה"ת לזה היו צריכים למסי"נ. ואכן חזינו שזכו להתגלות אלקית עצומה על הים מה שלא ראו נביאים.

וז"ש השי"ת למשה: לא עת עתה להאריך בתפלה, שהרי אין צורך בכך שעומדת להם זכות יוסף שיקרע הים מפניהם, אך צריכים הם למסי"נ כדי שיהיו ראויים לקבלת התורה, לפיכך 'דבר אל בני ישראל ויסעו' אין להם אלא ליסע, היינו ליסע ולהכנס במסי"נ לתוך הים ובזה יזכו למדריגה נעלה ויהיו ראויים לקבל את התורה.

ואתה הרם את מטך ונטה את ידך על הים ובקעהו ויבאו בני" בתוך הים ביבשה: (יד טז)

בשם הגה"ק רבי שמשון מאוסטרפולי זי"ע: שלקרוע את הים היו צריכים לכוון שם צ"א שהוא השם של ר"ת 'פ' ותח א ת י דך'. ואפשר לומר דמרוז ג"כ כאן בפסוק: דהנה ה' אמר למשה 'הרם את מטך' – דהיינו קח האותיות אחרי מ' ט' ק' דהיינו נ' י' ל' [=90] ונטה את 'ידך' – פי' קח אותיות לפני האותיות של י' ד' ק' דהיינו ט' ג' י' [=22] על ה'ים' פי' קח את האותיות אחרי י'ם' (כי האות ה' בים הוא רק הוספה) דהיינו כ' נ' [=70] וביחד תמצא קפ"ב, 'ובקעהו' – פי' תחלקהו לשנים נמצא בדיוק צ"א והוא השם צ"א המרוזם כאן.

הרבי ר' העניך מאלכסנדר זי"ע אמר: שמכאן יש לראות כמה שונא הקב"ה את בעלי גאווה. מובא במדרש: "וכיון שהלך משה לקרוע את הים, לא קיבל עליו הים להיקרע. אמר לו הים, מפניך איני נקרע, אני גדול ממך שאני נבראתי בשלישי ואתה נבראת בשישי", משראה הקב"ה את שחצנותו של הים אמר למשה "הרם את מטך ובקעהו" הך לבעל הגאווה על דקדו.

פעם נכנסו אל הרה"ק מרוזין זי"ע שני משכילים ושאלוהו, מהו גודל החידוש של קריעת ים סוף, הלא כתיב "הרם את מטך" והמטה היה של סנפירינון, ומדרך הטבע שהמים נקרעים לפני סנפירינון.

לומר כי המדרש סובר כרבי ישמעאל שגם באונס עבודה זרה הדין יעבור ואל ייהרג.

וזו כוונת המדרש: 'הים ראה וינס' – ראה ברייתא דר' ישמעאל שגם בעבודה זרה יעבור ואל ייהרג. ואם כן, יש טענת אונס, לכן נקרא לפני בני ישראל.

הרה"ק ה"דגל מחנה אפרים" זי"ע אומר: "ויבקעו" הם אותיות "ויעקב". היינו כדאיתא בזוהר הק' 'יורא ישראל את היד' וגו' - ישראל סבא. והוא שמרומז כאן "ויבקעו המים" שע"י יעקב שהיה שם ובזכותו נבקעו המים. וק"ל.

ברש"י: ברוח קדים שהיא עזה שברוחות היא הרוח שהקב"ה נפרע בה מן הרשעים וכו'.

שאלו את הגר"ק זצ"ל: למה לא פירש רש"י כן אצל הארבה בפרשת בא, ששם גם כן כתוב 'וה' נתן רוח קדים בארץ כל היום ההוא וכל הלילה'. וענה הגר"ק שליט"א: מקורו של רש"י הוא המכילתא, וספר המכילתא מתחיל בפרשת 'החודש הזה לכם' – וזה נאמר אחר מכת הארבה ולכן רש"י מביא רק בפרשת בשלח ששם נמצא המכילתא. ודפח"ח.

ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה והמים להם חומה מימינם ומשמאלם: (יד כב)

'ויבאו בני ישראל' – אומר הרה"ק ה"צמח צדק" זי"ע: קדמה למתן תורה קריעת ים סוף, היינו קפיצה לתוך הים ...

איתא בגמרא: היה רבי מאיר אומר כשעמדו ישראל על הים היו שבטים מנצחים זה עם זה. זה אומר אני יורד תחילה לים, וזה אומר אני יורד תחילה לים וכו'. אמר לו ר' יהודה לא כך היה מעשה, אלא זה אומר אני יורד לים תחילה וזה אומר אני יורד לים תחילה. קפץ נחשון בן עמינדב וירד לים תחילה.

אומר הגאון מקוטנא ה"ישועות מלכו" זצ"ל בדרך צחות: אליבא דאמת אין כאן מחלוקת וחילוקי דעות כלל בין רבי מאיר ורבי יהודה. אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. ר' מאיר אומר שכל אחד אמר אני יורד תחילה לים. מוסיף ר' יהודה ואומר אמנם כן, מקודם – כל אחד התפאר "אני יורד תחילה", אבל "לא כך היה מעשה". כשהגיעו הדברים לידי מעשה, כשהיה צריך לקפוץ בפועל ממש לתוך הים, אז כל אחד

זו שעת ניתוח, שעה רצינית. הוא הדבר בשעת קיום מצוות "ובערת הרע מקרבך", אף שזה דבר נחוץ ומביא רפואה לעולם, מכל מקום בשעת הניתוח, אין השעה כשירה לשמחה.

וזהו: מעשה ידי טובעים בים – לשון הווה – אף שזה ביעור הרע, אבל בשעת מעשה אין מקום לשמחה, אחר כך, אחרי הניתוח, שרו משה ובני ישראל.

המפרשים שואלים: אם כך, מדוע משה ובני ישראל אמרו שירה?

מתרץ ה"כלי חמדה" זצ"ל: וי"ל בני ישראל לא אמרו על האסון של המצרים, אלא על תשועת עצמם, כמ"ש 'ויהי לי לישועה'. אבל המלאכים הרי לא נשתעבדו במצרים, ונמצא שכל השירה היתה על אחרים, ואין אומרים שירה כשיש גם אסון של אחרים.

ויט משה את ידו על הים ויולך ה' את הים ברוח קדים עזה על הלילה וישם את הים לחרבה ויבקעו המים: (יד כא)

מדרש פליאה: 'הים ראה וינס', מה ראה? ברייתא דרבי ישמעאל ראה.

מביא ה"קהלת יצחק" בשם הגאב"ד דסלוצק זצ"ל: לכאורה תמוה, כתוב 'הים ראה וינס', - בלשון עבר, 'והירדן יסוב לאחור' - בלשון עתיד, היה לו לומר, 'הירדן נסב לאחור', גם כן בלשון עבר? אלא, הפירוש הוא, 'הים ראה וינס', - משום שהירדן יסוב לאחור. היינו, 'הים ראה' שעתיד הירדן ליסוב לאחור מפני יהושע ונשא הים קל וחומר בעצמו, ומה לפני יהושע תלמידו כך, לפני משה רבו על אחת כמה וכמה, שצריך להיבקע לפניו.

וזו כוונת מליצתו של מדרש פליאה זה, מה ראה? ברייתא דרבי ישמעאל ראה. שר' ישמעאל מנה את הקל וחומר בין י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן, והים נשא קל וחומר, כנ"ל.

ה"דמשק אליעזר" מתרץ את המדרש עפ"י מה שמובא במדרש: כי שרו של ים טען, הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה, מה נשתנו אלו מאלו? השיבו הקב"ה, כלום אתה דן אונס כרצון. כי ישראל עבדו רק מאונס.

ובאמת קשה, הרי אין מועילה טענת אונס בעבודה זרה, דקיי"ל על עבודה זרה ייהרג ועל יעבור? וצריך

במדרש: לאיתנו – לתנאו, שהתנה הקב"ה עם הים שיהא נקרע לפני ישראל.

הרה"ק ה"אוהב ישראל" זי"ע מביא את קושית האוה"ח הק' למה מזכיר הכתוב את התנאי עתה בעת שכבר חוזרים ושבים המים למקומם הראשון, שעל זה אין צורך לתנאי כלל, הלא התנאי היה על הקריעה ולא על שיבת הים.

ומבאר ה"אוהב ישראל": עפ"י מה שאמרו [עי' בתוס' בערכין טו. ד"ה כשם] שקריעת ים סוף היתה עשויה כעיגול כמין קשת, נמצא שבשעה שהאחרונים מישראל עדיין עמדו בתוך הים כבר נכנסו המצרים מצד זה, וא"כ בעת שהיו עדיין חלק מבני ישראל בתוך הים כבר התחיל המקצת הראשון של הים לשוב לאיתנו כדי שירדו המצריים במצולות ים, ובאותה שעה עצמה עדיין היה הים עומד קרוע בכל אותו מקום שעמדו שם מבני ישראל, ולזה היה צריך אז לתנאי, שאף באותה שעה לא ישוב כל הים לאיתנו, אלא ימתין מלשוב כולו עד שיצאו כל ישראל מן הים. וזה הפירוש 'וישב הים לאיתנו' – לתנאו, רצ"ל אף בעת שיבת הים לאיתנו היה זהיר לקיים תנאו לעמוד קרוע לצורך אותן מישראל שעדיין היו בתוך הים.

אומר הרה"ק ה"שם משמואל" זי"ע: מקשים, היה לו לכתוב זאת בשעת קריעת הים ולא בשעת חזרתו? ונראה לומר, שענין התנאי הוא, שאם לא יקיים התנאי יבוטל המעשה. ואם כן, לולא נקרע הים היה בטל המאמר שיהיה כאן ים והיה נעשה ליבשה לעולם. ובזה שקיבל עליו הים להיקרע נתקיים המעשה ונשאר ים. לכן, מזה שחזר הים לאיתנו, מוכח שקיים תנאו. אבל בשעת קריעת הים לא היה מותנה שזה מצד קיום התנאי, שכן אפילו שלא היה רוצה לקיים התנאי היה נעשה יבשה ודפח"ח.

חז"ל אמרו [סוטה ב.]: קשה זווגו של אדם כקריעת ים סוף. שואל ה"עשרה למאה" – אביו של הרבי ר' בונם מפשיסחא זי"ע: וכי יש דבר קשה לפני הקב"ה? וי"ל, כי אמרו חז"ל [בר"ר ה ה] עה"פ 'וישב הים לפנות בוקר לאיתנו' – שתנאי התנה הקב"ה במעשה בראשית שיקרע הים לפני ישראל. ולפי"ז כשישראל הגיעו אל הים מיד היה צריך להקרע, אבל הקב"ה לא עשה כן, אלא מקודם 'ויצעקו בני ישראל אל ה'" – ואחר

אמר אין אני יורד תחילה לים. בעת העשייה התחילו להסס ולהתחמק ונשמטו אחד אחד עד שבא נחשון וקפץ לתוך הים...

ויסר את אופן מרכבותיו וינהגו בכבדות ויאמר מצרים אנוסה מפני ישראל כי ה' נלחם להם במצרים: (יד כה)

שואל הטור על התורה: למה נאמר "אופן" לשון יחיד? – יש לומר: כי יש מרכבות בנות שני אופנים וכאשר חסרו שני האופנים הן היו הולכות בנקל על הקרח. כי מי הים נקרשו והיו לקרח. לכן הסיר ה' רק אופן אחד, וינהגו בכבדות.

ויט משה את ידו על הים וישב הים לפנות בוקר לאיתנו ומצרים נסים לקראתו וינער ה' את מצרים בתוך הים: (יד כז)

כותב "אור החיים" הק': עוד רואני, כי ליחידי סגולה היה נקרע בעל כרחו, כמעשה הובא בחולין ברבי פנחס בן יאיר וכו', ואם לא התנה עמו אלא ליוצאי מצרים לבד, מה כוחו של רבי פינחס בן יאיר ע"ה להתגבר על מעשה בראשית? אכן תנאי זה הוא בכלל התנאים שהתנה ה' על כל מעשה בראשית, להיות כפופים לתורה ועמליה, ולעשות כל אשר יגזרו עליהם, וממשלתם עליהם כממשלת הבורא ברוך הוא. ולזה תמצא כמו כן בשמים ובארץ ובכוכבים ובשמש וירח, שלטו עליהם הצדיקים יחידים, ואין צריך לומר מרובים, כאשר חקק ה' להם בעת הבריאה, והוא סוד אומרו בראך יעקב וגו'. ואמרו ז"ל שאמר הקב"ה לעולמו, מי בראך מי יצרך – ישראל, והכל בכח התורה. והנה ביציאת ישראל ממצרים עדין לא קבלו התורה, ואין גזרתו על הנבראים גזרה, ולזה לא הסכים הים לחלק להם, וטען למשה אתה נבראת בששי ואני בשלישי, זה רמז כי אינו בן תורה, שאם היה בן תורה הנה הוא קודם לו, כי התורה קדמה לעולם כולו. ולזה נתחכם ה' והולך ימינו לימין משה, פרוש הראהו כי הוא בן תורה המתיחס לה ימין דכתיב מימינו וגו', וכשראהו תיכף ומיד נקרע כתנאי הראשון.

ולזה, כל צדיק וצדיק שיעמוד אחר קבלת התורה, יביא בידו שטר חוב אחד לכופו לחלק לפניו. ותמצא שכשלא רצה לחלק לרבי פינחס בן יאיר ולהמתלוה עמו רצה לקנסו, והים פחד ממנו.

התשובה היא: שעל הניסים שהיו במצרים לא יכל לקטרג, שאף שהיו לקויים בקיום המצוות אבל מאושרין היו במידות, שלא היה בהן לשה"ר, והיו אוהבין זה את זה ולכן נעשו להם ניסים ולא יכלו המלאכים לקטרג. אבל כשירדו לים, איתא במד' שנחלקו לד' כתות והם יצאו מגדר "ציבור", כאן מצא השטן את ההזדמנות לקטרג שצריך לדון אותם כיחידים, ויחידים נענשים על ע"ז ואיך אתה עושה להם ניסים?

ויושע ה' ביום ההוא את ישראל מיד מצרים וירא ישראל את מצרים וגו': (יד ל)

ה"מלא העומר" צ"ל מסביר מהו 'ביום ההוא', דאפשר שרומז למ"ש במדרש שאותו היום שהושלך משה ליאור היה כ"א ניסן. אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבון העולם מי שעתיד לומר שירה על הים ביום זה ילקה במים ביום זה. וא"כ זה מה שעמד להם להצילם מה שמלאה"ש המליצו אז על משרע"ה, וזהו 'ההוא' – שכבר קדמה הישועה מעת שהושלך משה ליאור ביום ההוא.

אל הרה"ק המוהר"י מבעלזא זי"א [ווי"א שהמעשה היה עם הרה"ק ה"דברי חיים" מצאנז זי"ע] באה פעם אחת אשה מרת נפש ושפכה לפניו את שיח לבה ומצוקת נפשה. ניחמה הרבי ואמר לה: תתחזקי באמונתך וה' יושיעך. ענתה לו האשה: רבי קדוש: אמנם אשה פשוטה אני אבל בסידור שלי שממנו אני מתפללת כל יום כתוב תחילה "ויושע ה'" ואחר כך "ויאמינו בה". כן, כן, ענה לה הרבי נרגש: הקב"ה צריך להושיע תחילה. ואמר שמימיו לא ניצח אותו אדם אלא אשה זו ...

'את מצרים מת' – במכילתא: מתים ולא מתים. וכן בפיוט ליום אחרון של פסח נטית ימינך: "מומתים ולא מתים בעודם נפשותם צרות בחלדם". היינו שנשאר בחיים עד אחר ביזת הים. ולמה היה צורך בכל זה? אומר הרה"ק בעל ה"הפלאה" זי"ע בדרך חידוד: מובא בחז"ל שביזת הים היתה תשלום עבור שכר עבודה של ישראל במצרים. והנה קיימא לן, גוי יורש את אביו מן התורה. אם כן, המצרים שטבעו בים הורישו את רכושם לבניהם - ומטלטלים אינם נגבים מן היורשים, אלא שאם תפס אין מוציאין ממנו. והוא, שתפס מחיים, ולכן היה צורך שיחיו עד גמר הביזה. ודפח"ח.

כך נקרע הים, והטעם לזה כי הקב"ה מתאוה לתפילתו, וע"כ רצה שיתפללו.

זוה הכוונה קשה זווגו של אדם, כלומר, שלפעמים יקשה לאדם למצוא זווגו, וצריך להרבות בתפילה על זה, וזה כקריעת ים סוף, כלומר מאותו הטעם שנתאחר קרי"ס, משום שהקב"ה מתאוה לתפלתו.

הגאון רבי אברהם צבאי קמאי אב"ד דמיר צ"ל הי"ד מבאר: שכשם שבקרי"ס נאמר 'וימרו על ים בים סוף' – שהתאונו בדברי ריבות, כך גם בשידוכים ישנם כאלו שמנסים לקלקל ולהעליל בריבות ודברי שקר.

ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים והמים להם חמה מימינם ומשמאלם: (יד כט)

בתוך הים הם הלכו. אומר הרה"ק רבי מנחם מנדל מקוסוב זי"ע – הגלים היו עליהם והם הלכו בבטחון כזה כאילו ביבשה הם הולכים. הבטחון נתן להם את הרגש שהם כמו ביבשה, 'ויאמינו בה' ובמשה עבדו'.

בבעל הטורים: 'חמה' כתוב, חסר, שהקב"ה נתמלא עליהם חמה על פסל מיכה שעבר עמהם בים. שואל הגר"א: ולמה זה לא נרמז בפסוק הקודם 'ויבואו בני ישראל בתוך הים ביבשה והמים להם חומה מימינם

ומשמאלם"? מדוע שם נאמר חו"מ מלא? ההסבר הוא, פסל מיכה היה בשבט דן, המאסף לכל המחנות ובא באחרונה. הנה בפסוק הראשון מדובר בתחילת הכניסה 'ויבואו בני ישראל בתוך הים', כשהתחילו בני ישראל להיכנס לים היה עדיין שבט דן ביבשה. אולם בפסוק הזה, אנו כבר בסוף המאורע, המצרים כבר טבעו, "ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים", ובני דן היו בתוך המים, לכן נאמר "חמה" – חסר.

במדרש: מלמד שעמד ס"מ ואמר: רבש"ע לא עבדו ע"ז ישראל במצרים ואתה עושה להם ניסים? והיה משמיע קולו לשר של ים שנתמלא עליהם חמה וביקש לטובעם, ולכן כתיב 'חמה' חסר וא"ו.

שואל ה"משך חכמה" צ"ל: מדוע נזכר רק עכשיו הס"מ לקטרג, מדוע עינו לא היתה צרה בכל הניסים שנעשו לישראל עד קריעת ים סוף?

דרגות והשגות מיוחדות, לכן כתיב 'ויאמינו בה' ובמשה עבדו' – כי עתה כשקיבלו מושג וטעם מהי התקרבות אל השי"ת, הבינו את תוקף דרגותיו של משה רבינו ע"ה שהוא תמיד במצב גבוה כזה והתחזקו באמונת צדיקים.

אומר הרבי מקאצק זי"ע: במשך תקופת עשר המכות היו יהודים שהיו להם ספיקות, שמא רק יד המקרה בכל דבר, אולם משהגיעו לידי 'וייראו העם את ה'", כאשר היו חדורים יראת הרוממות, אז ידעו כי הכל בא מן השמים, ניצוץ אחד של יראת שמים שקול כנגד כל המופתים.

אמרי"ן במסכת פסחים: שמעון העמסוני היה דורש כל אתים שבתורה, כיון שהגיע ל'את ה' אלקיך תירא' פירש.

לכאורה קשה שאל הרה"ק ה"שפתי צדיק" זי"ע: למה חיכה עד ספר דברים, ולא פירש כשהגיע לפסוק זה בפרשתנו. ההסבר לכך הוא, שכאן אין מצוות עשה, אלא התורה מספרת לנו על מעשה שהיה, ובאמת היה מוראם ממשה רבינו כמורא שמים, אולם זה בגלל שלא קם נביא כמשה. אבל כשהגיע לספר דברים, שם מדבר על מצוה לדורות, לא היה לו מה לרבות.

אומרים שהבעש"ט הק' זי"ע לפני פטירתו אמר: מסלק אני עתה את כל ההשגות שהשגתי למעלה בשורשי התורה והמצוות, ואת כל ידיעותי וחקירותי ואת כל התענוג שבכל אלה. איש בער אני ולא אדע "אלא אמונה פשוטה ותמה".

מספרים, שסיפרו לפני הרבי מקאצק זי"ע, על אחד מגדולי האדמורי"ם בזמנו, שאמר כי הוא רואה את האושפיזין בסוכתו. ואמר על זה הרבי מקאצק: אני איני רואה אותם, אולם מאמין אני שהם נמצאים בסוכתי. ואמר על זה תלמידו הגדול ה"חידושי הרי"ם" זי"ע: כי זה הפירוש של "וירא ישראל וגו' ויאמינו", בראייה לחוד לא סגי, תפיסת הדברים על ידי אמונה היא יותר חזקה ויותר עמוקה מאשר על ידי ראייה.

הרה"ק ה"דגל מחנה אפרים" זי"ע אומר: כשהאמינו בה' ובזה שמשה הוא "עבדו" – 'אז ישיר משה' - אז יכול היה משה לומר שירה.

מקשים העולם מדוע דוקא אחר שהמצרים טבעו בים אמרו ישראל שירה ולא קודם לכן תיכף ומיד כשיצאו ממצרים?

ומתוך הרבי ר' העשיל זי"ע ב"חנכת התורה": עפ"י מאי דאיתא בגמרא קידושין [טז:]: עבד שברח לפני שש שנים צריך להשלים לשש, אבל אם מת האדון אינו צריך להשלים. והנה ישראל יצאו קודם זמנם, שהרי היו אמורים להשתעבד ארבע מאות שנה ויצאו אחרי רד"ו שנה, נמצא דינם כעבד שברח שצריך להשלים, אך כאשר ראו שהמצרים טבעו בים נשתחררו לגמרי, שהרי מתו אדוניהם, לפיכך אז אמרו שירה שאז נשתחררו לגמרי.

וזהו שאמר 'ויושע ה' ביום ההוא' – שדוקא ביום ההוא הושיעם ממצרים, משום שבאותו יום 'וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים', שאז נפטרו מלהשלים השעבוד.

וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים ויראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו: (יד לא)

אומר הרה"ק רבי יחזקאל מקוזמיר זי"ע: לכאורה תמוה, דמאחר שראו בעיניהם למה היו צריכים לאמונה? אלא שגם אחרי הידיעה הגדולה והראיה החושית העיקר היא האמונה פשוטה.

ולכן גם כאן בקרי"ס, אף שמתחילה היה 'וירא ישראל את היד הגדולה' – אעפ"כ היו צריכים ישראל ל'ויאמינו בה' ובמשה עבדו' – כי האמונה היא העיקר והיא למעלה מכל שכליים וחקירות.

הרבי ר' זושא זי"ע שואל: שמשמע מסידור הכתוב שלאחר שראו את מצרים מת הוא שראו את היד הגדולה וכו', וקשה וכי מתחילה לא ראו ידו הגדולה? ותירץ, כי מתחילה כשהיה שר של מצרים קיים בממשלתו, היה מסך מבדיל בין ישראל לאביהם שבשמים לבל יוכלו לחזות בנועם ה', אבל כשמת מצרים על שפת הים, והיינו שר של מצרים כדאיתא בדברי חז"ל, אז נפקחו עיניהם וראו את היד הגדולה.

הרה"ק ה"קדושת לוי" זי"ע מפרש: ישנם יהודים פשוטים שאין להם השגות בידיעת השי"ת ובאהבתו, ומדמים בנפשם שאף הצדיקים כמוהם, כי אין להם כלל מושג מה שייך למעלה מהם, אך בקריעת ים סוף ראתה שפחה על הים וכו' וכל אחד מישראל השיג

זה שאמר הכתוב: "וירא ישראל את היד הגדולה" אמנם כן שזכו לראות בעין חושית את הכל, אבל "וייראו העם" היתה להם יראה מפני הראיה, שלא יבואו ח"ו עי"ז לידי כפירה, ע"כ "ויאמינו בה" בחרו באמונה פשוטה כדי להינצל מעצת היצר.

והכתוב מסיים: "ובמשה עבדו", היינו התורה מעידה עליהם שכן גם האמינו במשה רבינו שאין ביכלתם להשיגו, וזה נקרא אמונה בצדיק שאין משיגים אותו, וכן צריכים להאמין בכל צדיקי הדור.

בספר "חוט המשולש" (עמוד שנא) הביא, שה"חתם סופר" זי"ע כשלמד חומש עם רש"י ורמב"ן לפני תלמידיו בליל שישי, היה רגיל להושיב על ברכיו את בנו היניק וחכים שמעון נ"י, שברבות הימים נתמנה לאב"ד העיר המעטירה קראקא. פעם אחת בפרשת בשלח, שמע הילד שתמה אביו על מה שהביא רש"י "ראתה שפחה על הים מה שלא ראו הנביאים", וכי היאך אפשר לומר שהראה הקב"ה לשפחה שפלה על הים מה שלא ראו נביאים גדולים?

קפץ האי ינוקא ואמר לאביו: אני אגיד לך ביאור הדברים, הלא אם תשלח מכתב ע"י המשרת שאינו יודע קרוא וכתוב ולשון, אינך צריך לסגור בחותם, רק תמסרהו פתוח על ידו, ואף אם יביט מה בתוכו, הוא יראה ולא יבין. אך אם תשלח המכתב ע"י בחור פלוני היודע קרוא וכתוב – בודאי תחתמהו היטב. יען אם יראה יבין מה הוא רואה, על כן נאמר "ראתה שפחה" וכו', כי ראתה ולא הבינה.

כיון שראה ה"חתם סופר" שתלמידיו התפלאו מאד מחכמתו הנפלאה של הילד, גער בו אביו ואמר: מה אתה מפטפט דברים של מה בכך, והוריד החתם סופר את המצנפת מעל ראשו, והפך הצד הפנימי כלפי חוץ וחיבשה על ראש בנו כמשחק בו.

וסיפר לי הגה"ח רבי דוד אולבסקי זצ"ל ראש ישיבת "בית ישראל" בני. ששמע סיפור זה בשינוי מהגה"צ אבד"ק מטרסדורף זצ"ל נכד החתם סופר, שהמעשה אירע ביום שביעי של פסח בעת שאמר דרשה בבית הכנסת בעניני החג, והחתם סופר הכה את בנו על הלחי, כדי להצילו מעינא בישא.

הרה"ק רשנ"נ מלעלוב זי"ע אמר: הנראה לומר דידוע שהכלל משפיעים על המנהיג, וכשהכלל מתעלים

הרה"ק ה"בית אברהם" מסלונים זי"ע אומר: כשהשירה מתפרצת מתוך הלב קל לה לאמונה לקנן בו. "האמנתי – כי אדבר", כשאני משיח דברי לפני קוני מתחזקת ומתבצרת בי האמונה.

שאלו את הרה"ק רבי ישראל מרוז'ין זי"ע: כלום לא אירעו לישראל במדבר עוד ניסים גדולים, מדוע לא אמרו עליהם שירה?

ענה להם הרה"ק זי"ע: לא על הנס של קריעת ים סוף אמרו שירה, אלא שבגלל קריעת ים סוף באו ישראל לידי אמונה שלימה, להכרה מלאה של "ויאמינו בה", ועל כך אמרו שירה.

מספרים שאחד מחסידי הרבי ר' ברוך ממז'בוז' זי"ע ביקר אצל הרבי מרוז'ין זי"ע: ושאלו האם הכרתם את הרבי ר' ברוך? השיב: הכרה! בוודאי שלא, דכי אפשר להכיר את הצדיק? הייתי מאמין בו. ונהנה הרבי מתשובתו ואמר לו: כן דברת ונכון אמרת.

דבאמת יש להתפלא מהו השבח שהתורה משבחת את בני ישראל שהיה להם אמונה אחר קרי"ס, הלא זכו אז ישראל לראות התגלות כה גדולה עד שראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי בנביאותו, א"כ מהו החכמה להאמין? ובפרט שהמושג של אמונה שייך בדבר שהוא למעלה מההשגה, והלא הם ראו אז בעין חושית, וא"כ אין צורך באמונה? אכן הענין הוא כך, כאשר ראה הס"מ שבני ישראל הם

במדריגה עליונה כ"כ עד שאינם מסוגלים עוד לשמוע בקולו ולהתפתות מפיתוייו, ועי"ז נתרועעה כל היסוד של בריאת עולם העשייה שהושתת על עקרון של שבר ועונש, ודבר זה בלתי אפשרי כי אם בהיות האדם בעל בחירה לבחור בטוב כמו ברע, ואז לפי מדרגתם הגדולה חשש היצר שכל המושג של בחירה ייבטל, על כן שת עצה בנפשו וניסה להסיתם ולהטעותם בטענה שקרית כזה, והיינו דטען לפניהם: הלא אמת שהשגתם השגות גדולות ועצומות, ודעו לכם שמה שהשגתם זהו הכל מה שיש להשיג, דיותר מה שראיתם אין (ח"ו), נמצא שעשה גבול בהאין-סוף ובלתי בעל תכלית וזהו באמת כפירה גמורה רח"ל, דבוודאי אנו מחוייבים להאמין שלא ישיגוהו משיגי הגוף, וכשהבחינו בני"י בהדיעה כוזבת הזאת, הניחו כל השגתם ובחרו באמונה פשוטה.

ולפי"ז נמצא שע"י שאמרו ישראל שירה על הנס שעשה להם הקב"ה, זה גרם שגם הקב"ה ישיר בעצמו שירה על הנס.

וזהו אומרו 'אז ישיר' בלשון עתיד ובלשון מפעיל, שבני ישראל פעלו באמצעות אמירת השירה שגם הקב"ה ישיר אחר כך שירה על קריעת ים סוף. וזהו מה שאמר הכתוב 'ויאמרו לאמר אשירה לה', שאמירתם גרמה שגם הקב"ה יאמר שירה.

במדרש: שר לא נאמר אלא ישיר.

בשם הרה"ק מקוברין ז"ל: פי' אם האדם חושב לעצמו כי שר - שאמר שירה כראוי, אז לא נאמר, סימנא היא שלא התחיל לומר, אלא 'ישיר' - צריך לידע שלא אמר כראוי ועוד יאמר שירה כראוי.

ברש"י: עלה בלבם שישיר.

אומר הרה"ק ה"שם משמואל" ז"ל: סוף כל מעשה במחשבה תחילה, וכל פעולה עלתה על הלב מקודם, אלא שגודל מעשה המצוה נמדד בעיקר לפי הרצון והתשוקה שקדמו לה. השירה שאמרו ישראל על הים לא היה בה משום חידוש, כי נאמרה ברוח הקודש, "והשכינה היתה מדברת מתוך גרונם". אלא שהשירה גילתה מה גדול היה רצון לפני זה לומר שירות ותשבחות לה', רצון שהביא לדרגת נבואה ושירת הים. בזה הוא החידוש. "ועלה בלבם שישיר" – זה העיקר.

ברש"י: מכאן רמז לתחיית המתים מהתורה.

הרבי ה"בית ישראל" ז"ל אמר בשם הרה"ק רבי יחזקאל מקוזמיר ז"ל: דהנה כל הכח של בני"ה הוא בזכות האמונה, אמונה איז דער יסוד פין יודישקייט, ובלעדי זה אין לנו קיום, ולכן מאחר וכאן היה "וירא ישראל את היד הגדולה" שראתה שפחה על הים וכו' ובדבר שרואים הרי לא שייך אמונה, והרי היהודים לא יכולים להתקיים בלי אמונה אפילו רגע אחד, לכן הסמיך תיכף אחר כך – 'אז ישיר משה' - מכאן רמז לתחיית המתים מן התורה שהוא ענין של אמונה כדי שלעולם יהיה במה להתקיים.

הרה"ק רבי חיים מאיר מויז'ניץ ז"ל אמר בדרך רמז: אז

ומוסיפים בעבודת השי"ת אזי מרגיש זה הצדיק ונשפע לו כח יותר מהכלל, וזה"פ 'ויאמינו בה' ובמשה עבדו אז ישיר משה' – שע"י שנתעלו ישראל והאמינו בה' ובמשה עבדו אז ממילא השפיע זה על משה רבינו ומיד אמר שירה.

'ויאמינו בה' ובמשה עבדו' – שני יהודים שהיו שותפים בעסקים, אחד מהם חסיד גדול של הרה"ק רבי חנוך העניך מאלכסנדר ז"ל, והאחד מתנגד מושבע מדורי דורות. לאחר אין ספור פעמים של הפצרות ובקשות, נעתר המתנגד לחבירו ונסע עמו לשבת לאלכסנדר. לאחר עריכת "השולחן" ראה החסיד בידידו שהוא מלא התפעלות, שאלו: מה ראית שאתה מתפעל כל כך? אמר חברו המתנגד: ראיתי שהרבי אוכל בקדושה ומתנהג בשבתו על יד השולחן כמנהג הכהן גדול בעבודת הקודש במקדש.

למחרת, סח החסיד את צערו לפני הרבי מדוע הוא – שכבר נוסע כמה שנים לא זוכה לראות, וידידו שבא פעם ראשונה כבר זכה לכזו מדרגה? השיב לו הרבי: לא הרי חסיד כהרי מתנגד, המתנגד צריך לראות. החסיד צריך להאמין...

השל"ה הק' בסידור לפני השירה כותב: באתי להקדים ולהודיע כי לבאר דברי השירה הזאת מי הוא זה ואיזה הוא אשר מלאו לבו, אילו היו כל השמים יריעות קלף, וכל הימים דיו, וכל הקנים קולמוסים, אין די בהם לבאר חלק א' מאלף אלפי אלפים רבואות משירה הזאת, ומה גם איש כמוני, על כן לא באתי אלא לגלות איזה רמזים מפי סופרים ומפי ספרים ומעניות דעתי...

אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר אשירה לה' כי גאה גאה סוס ורוכבו רמה בים: (טו א)

הרה"ק ה"קדושת לוי" ז"ל כתב לבאר למה נאמר 'ישיר' בלשון עתיד? עפי"ד הבעש"ט הק' ז"ל: הידועים עה"פ 'ה' צלך', דכמו שהצל עושה ככל מה שהאדם עושה, כך נוהג השי"ת עם האדם, שכמו שהאדם מתנהג עצמו כן עפ"י מדה זו מתנהג עמו השי"ת עבדה"ק.

הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע שאמר, הנה המפרשים מקשים למה התחיל 'אשירה לה', הא אמרו חז"ל במס' חולין (צא)

דקודם שתי תיבות אין מזכירין שם שמים? ותירך, עפ"י מה שאיתא במכילתא: 'אמר אויב' וגו' זה היה ראוי להיות תחילת השירה, ולמה נכתב כאן, אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה, עי"ש. ובזה מתורצת הקושיא הנ"ל, שאמרו מקודם 'אמר אויב ארדוף' וגו'. והוסיף, אולם עדיין קשה ממ"ש 'ותען להם מרים שירו לה' וגו', איך הזכירה השם לאחר תיבה אחת, אולם לכאורה קשה דהול"ל 'ותען להן', כיון שאמרה לנשים, אלא הפי' 'ותען להם' - שהיא ענתה אחרי האנשים כמו שאמרו הם, אם כן גם היא התחילה כמו הם: 'אמר אויב ארדוף' וגו', וא"כ הרי היא אמרה שירו לה' וגו' אחרי הרבה תיבות.

במשנה במסכת אבות (פ"ה מ"ד) מפרט הרע"ב העשרה נסים שעל הים, והנס הרביעי שקרקעית הים שדרכו בו המצריים שהיו רודפים אחרי ישראל נתלחלה ונעשה חומר וטיט עי"ש.

הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע הקשה לאביו ה"שפת אמת" זי"ע: דזה היה מכה של מצרים, ולמה חשבו בהדי נסים של ישראל? והשיב לו ה"שפת אמת": דגם זה נמי נס של ישראל, שיתעבבו המצריים ולא יוכלו לרדוף אחריהם.

במדרש תנחומא: לה' יאמרוה ולא לבשר ודם וכו'. יש להבין מה רצה בהא ד"לה' יאמרוה"? אומר ה"ציוני תורה": שאפשר לבאר עפי"מ דאיתא בגמרא סוטה הפלוגתא איך אמרו ישראל את השירה, ואיתא התם שאמרו כקטן שגדול מקרא לו את ההלל, והיינו מדין שומע כעונה. והנה כתבו האחרונים שדין "שומע כעונה" שייך רק בדברים שבין אדם למקום, כגון בתפילה ובברכות, אבל בדברים שבין אדם לחבירו, כגון מצות תוכחה, שם לא שייך לומר שומע כעונה שהרי נדרש כאן אמירה ממש, וכן כלפי דין הפקר, הרי הוא בעצמו צריך לומר בפיו. וי"ל, דזה היה קשה לו למדרש, שהאיך אמרו השירה ויצאו כדין "שומע כעונה"? אלא כיון ד"לה' יאמרוה",

ישיר משה – מכאן רמז לתחיה"מ מה"ת, דהכי קאמרי 'מכאן' ע"י השירה יכול האדם לזכות ל"תחיית המתים" ברוחניות.

אומר הגריד"א: יש לבאר שייכות רמז זה של תחיית המתים לשירה, כי אי' בזוה"ק שבכל שמחת מצוה האבות מעולם העליון יורדים ומשתתפים בשמחה, ולכן בשירה שהוא עת שמחה נרמז תחיית המתים.

במדרש: הדא הוא דכתיב 'קדמו שרים אחר נוגנים'. כיון שיצאו ישראל מן הים באו המלאכים להקדים שירה לפני הקב"ה, אמר להם הקב"ה יקדמו בני תחילה הדא הוא דכתיב: "אז ישיר משה". שר לא נאמר אלא אז ישיר, שהקב"ה אמר ישיר משה ובני ישראל תחילה. שואל הרה"ק רבי דוד מקאצק זי"ע: ולמה באמת דין קדימה לישראל? אלא, כי המלאכים מוכנים בכל עת ובכל שעה לומר שירה. מה שאין כן בני ישראל שמסוגלים לכך רק בשעה שמתעורר בקרבם הרצון והרגש, ועל כן יש חשש שמא תעבור שעת הרצון אצלם.

הרה"ק ה"תפארת שלמה" זי"ע אומר: את הפסוק "מוצא שפתיך תשמור ועשית כאשר נדרת" – פירשתי: שיהא תשלום הנדר באותו החשק והרצון, שהיה לך בשעת הנדר. גם כאן ביקשו והתפללו בני ישראל: "ויאמרו לאמר" – שיאמרו השירה בכל יום תמיד באותה הבחינה והשמחה שהיתה להם אז בקריעת ים סוף.

המהרש"א בחידושי אגדות אומר: את כפילות הלשון של "גאה גאה" יש להסביר: הנה ידוע שהמצרים הם גאים, כנאמר (ישעיה לז) "לכן קראתי לזאת – למצרים – רהב הם". וסוסיים גם כן מתגאים כמובא (פסחים קיג) שישה דברים נאמרו בסוס, אוהב את המלחמה ורוחו גסה. וכשהמצרי רובב על הסוס היתה גיאות כפולה, בעל גאווה על בעל גאווה, המצרי מתגאה בלבו ואמר: "ארדוף אשיג אחלק שלל". והסוס גם כן מתגאה ואוהב את המלחמה. הוא שנאמר: "אשירה לה' כי גאה גאה" – שני בעלי גאווה, היינו "סוס ורכבו רמה בים".

שפיר אפשר לצאת ידי שומע בעונה.

עזי וזמרת י-ה ויהי לי לישועה זה אלי ואנוהו א-להי אבי וארוממנהו: (טו ב)

בספר "ראשי בשמים": על הפסוק בפרשתנו "כי יד על כס י-ה מלחמה לה' בעמלק", מביא את דברי רש"י בשם הפסיקתא: נשבע הקב"ה שאין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שימחה שמו של עמלק. היינו, השם יתברך קיצץ שמו שלא יהיה שמו שלם, וכל זה בשביל ישראל כדי שיחוש לגאלם, כמו שנאמר (יחזקאל כ יד): "ואעשה למען שמי לבלתי החל לעיני הגוים אשר הוצאתים לעיניהם", ויעשה נקמה בהם בשביל שמו הגדול. וזה הפירוש כאן: 'עזי וזמרת י-ה' – 'וזמרת' מלשון תזמור כרמך זה שהשם נחתך, אינו שלם, משום – 'ויהי לי לישועה', בשביל תשועת ישראל.

במדרש תהלים עה"פ "ה' עוזי ומגיני": אמר ר' סימון משל למלך שהיתה לו מנה אחת, בא בנו ואומר לו תן אותה לי, אמר לו אינה שלך, הטריח עליו ונתנה לו, כך ישראל אמרו לפני הקב"ה בים "עזי וזמרת י-ה", והיו מבקשים מהקב"ה ליתן להם את התורה, אמר להם אינה שלכם, של עליונים היא, כיון שהטריחו עליו נתנה להם, שנאמר 'ה' עוז לעמו יתן'.

הרה"ק ה"חסד לאברהם" מראדאמסק זי"ע מבאר הענין בזה, כי מתחילה בשעת קריעת ים סוף ביקשו לקבל את התורה באופן קל, שיהא הלימוד נח וקל ולא מתוך יגיעה, וזהו שאמרו 'עזי', מרמז לתורה שנקראת עוז, 'וזמרת', שיהא בזמירות, באופן קל, ועל זה אמר להם הקב"ה התורה אינה שלכם, שלא יתכן לקבלה בלי יגיעה, לכן שינו ואמרו 'ויהי לי לישועה', ויהי הוא לשון צער, שקיבלו עליהם להצטער ולהתייגע בלימוד התורה, ואז נתנה להם הקב"ה עיי"ש שמאריך בזה.

מכילתא: ר' אליעזר אומר, מנין אתה אומר שראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל ושאר נביאים, שנאמר זה א-לי.

הרה"ק ה"שם משמואל" זי"ע מביא בשם אביו ה"אבני נזר" זי"ע: משום שכל נביא לא יכול לראות אלא לפי ערך הזדככות גופו שלא יהיה חוצץ בעד הנבואה, ועל הים שהיתה מסירת נפש ממש שנכנסו לים עד חוטמם, שוב לא היו הגופים חוצצים, כאילו לא היו קיימים כלל.

בשם הרה"ק רבי ישראל מרוז'ין זי"ע: שאמר: דהנה תכלית הידיעה שלא נדע, כי כל מה שיודע יותר יודע שאינו יודע כלום עדיין, זה תכלית הידיעה. נמצא כאשר ראה יחזקאל את המרכבה, ידע שאינו רואה ויודע כלום, וגם השפחה אשר ראתה על הים היתה גם כן בזו הבחינה, כי הגם שראתה ואמרה 'זה א-לי', ידעה שעדיין אינה רואה כלום. וזה ראתה שפחה על הים מה שלא ראו נביאים, פי' כמו שהנביאים ידעו שעדיין לא ראו כלום, כן היתה השפחה בזה הדעת.

נכדו הרה"ק מהוסיאטין זי"ע אמר בשם הרה"ק מליעווא זי"ע: על הא דאמרו חז"ל: "שירת הים נכתבת אריח על גבי לבינה, ולבינה על גבי אריח" [ברש"י: אריח הוא הכתב ולבינה הוא החלק, שהוא כפלים מן הכתב, ואריח הוא חצי לבינה]. מפני מה זה? ותירץ, מכיון שראו על הים יותר ממה שראו נביאים והראו עליו באצבע, היינו שהגיעו לכזו השגה שהלא נאמר היה כפול מהנאמר, וזהו הרמז מה שחלק הפנוי הוא כפליים מחלק הכתוב וזו"ק.

בשם הנצי"ב זצ"ל: אמרו חז"ל שראתה שפחה וכו', ולכאורה מנין שגם השפחות זכו לגילוי שכינה, אולי מדובר מצדיקים שבאותו הדור, שהם שבחו ורוממו 'זה א-לי ואנוהו'.

אלא ביאורו: כי האומר 'זה א-לי ואנוהו' – אשבח ואפאר את הקב"ה רק בעת האורה, כשבידו להראות באצבע 'זה א-לי' – אינו אלא בדרגת 'שפחה' גרידא, כי העובד ה' מאמין בה' אף שאינו נגלה בעיניו, כמאמר הכתוב [מיכה ז ח]: 'וגם כי אשב בחושך ה' לי'.

מו' רה"י שליט"א [בהע' למפסו"ס] כותב: יש לדקדק מדוע כתיב 'ויהי' לשון צער. וי"ל בהקדם דקדוק רש"י על לשון 'ויהי' דהול"ל 'יהיה' לשון עבר, ועי"ש מש"כ לפי דרכו. רק איתא [פרשת דרכים דרוש ה', ועי' שהש"ר ב כ] שע"י קושי השעבוד נתקרב הקץ, ובמקום להיות במצרים ד' מאות שנה היו רק רד"ו שנים, ובזה פירשו [הגדש"פ "מנחת עני" לבעל הערוך לנר זצ"ל] מאי דכתיב 'ויהי בימים הרבים ההם וגו' ויאנחו', שע"י האנחה מקושי השעבוד נתבטלו 'הימים הרבים' שנגזרו, וזשה"כ הכא, ע"י 'עוזו' – של הקב"ה, 'וזמרת' – לשון כריתה וקיצוץ, שנכרתו שנות שיעבוד שנגזרו, נתהפך 'ויהי' ונעשה 'לי לישועה' ע"י קושי השיעבוד שהוא 'ויהי'.

יכולים לומר 'אלוקי אבי' – לכן אמרו 'זה קלי' – רק על עצמם, ובני ישראל אמרו אף 'אלקי אבי וארוממנהו'.

ביאר הגאון רבי אלימלך אשכנזי צ"ל אב"ד מלבורן – מצאנו בחז"ל דעות חלוקות מה היתה הזכות שבגללה זכו ישראל להגאל ולצאת ממצרים? יש אומרים שנגאלו בזכות שלא שינו את שמם לשונם ולבושם. ויש אומרים: שנגאלו בזכות האבות הקדושים אברהם יצחק ויעקב.

ונראה לומר, שאלו ואלו דברי אלקים חיים, היו מבני ישראל שהיתה להם זכות עצמם, שלא שינו את שמם וכו', ואמנם נגאלו בזכות עצמם ולא נזקקו לזכות אבות, אבל אלו שלא היתה להם זכות עצמם – הם נגאלו בזכות האבות.

בשם הרבי ה"בית ישראל" זי"ע שאמר: דאי' בגמרא [סוטה יא:] שהנשים היו יולדות בשדה והקב"ה היה מזמין לתינוקות לאכול ולשתות, ולאחר שגדלו היו באים עדרים עדרים לבתיהם. א"כ נמצא שהתינוקות הכירו קודם את הקב"ה שדאג למאכל, ורק אחר כך הכירו את אבותיהם. לכן התחילו לומר 'זה קלי' – על שזנם ופירנסם ורק אח"כ אמרו 'אלוקי אבי'.

ברש"י: שנעשה לו נוח לדור בו.

אומר ה"חתם סופר" צ"ל: אם שולחנו כמזבח א"כ הוא בית מקדש ה', **ז"ה קל"י** ראשי תיבות: זה ה שלחן אשר לפני ה' – בזה – **ואנוהו** – אעשה לו נוח כנ"ל.

עוד כתב בחידושו בפרק לולב הגזול: אפילו אי "ואנוהו" בשארי מצוות לאו דאורייתא מכל מקום בכתיבת ה' הוא דאורייתא, כי כן משמע 'זה קלי' – השם הקדוש ואנוהו.

איש מלחמה ה' שמו: (טו ג)

בילקוט: נגלה על הים כגבור עושה מלחמה. נגלה בסיני כזקן מלא רחמים.

אומר הרה"ק רבי יחזקאל מקוזמיר זי"ע: כזקן מלא רחמים – מובא בחז"ל: סתירת זקנים בנין. לכן אין להרהר על מעשה ה', גם אם הדברים נראים כסתירה, אלא מברכים על הרע כמו על הטוב.

הרבי מקאצק זי"ע אמר: "ואנוהו" לשון דירה ונוה. בתוכי ובקרבי אתקין נוה ודירה לאלקים.

הרה"ק רבי מאיר מפרמישלאן זי"ע אומר: אם אתה יכול להגיד: "זה א-לי" – בהתאמצותי ובעבודתי הגעתי למה שהגעתי, השגתי מה שהשגתי בדרגות התורה והיראה, אז "ואנוהו" – יפה ונאה. אבל "אלקי אבי" – אם כל יחוסך וגדולתך הם בזה שאתה בן או נכד לאישיות דגולה, נצר מאילן גדול – "וארוממנהו", הרי זו ממש גאווה והתנשאות.

בגמרא שבת קלג: תניא 'זה א-לי ואנוהו', התנאה לפניו במצוות, עשה לפניו סוכה נאה לולב נאה וכו', אבא שאול אומר זה א-לי ואנוהו הוי דומה לו, מה הוא חנון ורחום אף אתה היה חנון ורחום.

אי' בספרים שאבא שאול אינו חולק על החכמים שדרשו 'ואנוהו' - התנאה לפניו במצוות, אלא הוא בא להוסיף שלא די בסוכה נאה ואתרוג – לפי שישנם אנשים מדקדקים שלא יחוסו על כל הון לקנות אתרוג מהודר וכיוצא באלה המצוות, שאותן הם מקיימים ברוחב לב. והנה אותן בריות כשמגיעים למצוות צדקה הם הופכים קמצנים מופלגים ולבם אבן, הוא שהוסיף אבא שאול: מה נאה שיש לאדם מישראל אתרוג מהודר וסוכה נאה, אבל אין כל אלה עיקר, העיקר הוא מה הוא רחום וחנון אף אתה הוי רחום וחנון.

ברש"י: זה א-לי – בכבודו נגלה עליהם והיו מראים אותו באצבע.

אומר הרה"ק המהר"א מבעלזא זי"ע: משרואים ניסים ונפלאות כגון קריעת ים סוף ומראים באצבע: "זה א-לי ואנוהו", זוהי מדריגה גבוהה, גדולה ממנה דרגת "אלקי אבי וארוממנהו", כשעובדים את אבינו שבשמים, לא מתוך ראיית ניסים בלבד אלא מתוך אמונה תמימה בחי העולמים.

מדוע נאמר בהתחלה "זה א-לי", דהיינו אלקי שלי, ואח"כ סיים "אלקי אבי"?

מפרש ה"חתם סופר" צ"ל: שאי' במשנה ביכורים [פ"א מ"ד]: דגר מביא ואינו קורא שאינו יכול לומר 'אשר נשבע לאבותינו'. וכן נאן איתא ראתה שפחה על הים ואף העבדים והשפחות אמרו שירה, אך הרי אינם

תלמודו, ואחר כך כשישכח תלמודו אז – 'תורישמו ידי', אקח ממנו המעות גם כן, ויהיה ריק מכאן ומכאן, ולא רצה לילך שוב לסחור. ע"כ.

שואל הרה"ק המוהר"י מבעלזא זי"ע: איך היה פשוט בעיני פרעה כל כך ששיגם ויחלק שללם?
ואמר: שפרעה נודע לו הסוד שישראל נגאלו בזכות שלושה דברים שלא שינו את שמם ולא את לשונם ולא את מלבושם. ועצתו הייתה שירצה לפתות את בני ישראל שיסורו מדרכם הטובה, ובזה ידע בבירור שאם יעלה בידו להסירם מגדרם אז בוודאי ישיגם. וזהו כוונת הפסוק: 'אמר אויב ארדוף אשיג' – באיזה אופן? 'אחלק שלל' – הוא ר"ת ש ש ל שון ל בוש, אם יכניס פירוד ביניהם שעב"פ קצתם יתרצו לשנות שמם ולשונם ולבושם, אז בוודאי ישיג אותם, אבל לא עלתה בידו.

הרה"ק ה"אמרי חיים" זי"ע מויז'ניץ אומר: המצרים רדפו אחרי ישראל ורצו להשיגם ולפגוע בהם בג' דברים שלא שינו, המרומזים בתיבה של"ל, נוטריקון: ש ש ל שון ל בוש. וזה יש לפרש במזמור אשת חיל, 'בטח בה לב בעלה' - הקב"ה בטח בכנסת ישראל, 'ושל"ל לא יחסר' - על שלא החסירו ולא הסירו מעצמם שמם לשונם ולבושם.

אומר מ' רה"י שליט"א: כתיב 'שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב' – ודרשו חז"ל [שבת קל]. על ברית מילה. כי תיכף כשמבטן לשמך המה נמולים כבר יש לנו מציאת שלל רב של היותנו בני ברית כלל ישראל, עוד בטרם נלחמנו והשגנו בכוחנו וזהו 'כמוצא שלל' – מבלי מלחמה, אבל עדיין 'אריק חרבי' – 'חגור חרבך על ירך גבור' – לפנינו להלחם ולשמור את אשר קבלנו ובעז"ה תורישמו ידינו לאויבינו.

מי כמכה באלים ה' מי כמכה נאדר בקודש נורא תהלות עושה פלא: (טו יא)

לכאורה נראה שפסוק זה אינו שייך לשירה ואין מקומו באמצעה. שכל השירה מדברת על מה שעשה ה' במצרים, והפסוק הזה כולו אומר כבוד לה', מספר בשבח המקום לבדו.

כותב ה"קרבן העני": ונראה לפרש פסוק זה ועניינו לפי מה שמובא בסדר הדורות החדש בשם ר' יוסף מלמד. אחד מתלמידי הרבי ר' אלימלך מליז'ענסק. הוא הסביר

אומר הרה"ק ה"דבר חיים" מנדבורנה זי"ע: ידוע ומפורסם [הבאנו לעיל] מה שאמר הרה"ק רבי מאיר מפרמישלאן זי"ע עה"פ ה' ילחם לכם ואתם תחרישון', שאמנם ה' הוא הנותן לחם לכל בשר, אולם עליכם לעבוד ולחרוש.

אמנם מה יעשו תלמידי חכמים יראי ה' וחושבי שמו אשר אין להם בעולמם אלא ד' אמות של הלכה ותורה ועבודת ה' ואינם עושים שום פעולה לצרכי פרנסה האיך יזכו לשפע מן השמים?

ע"כ אמר הכתוב ה' איש מלחמה', כענין האמור "לכו לחמו בלחמיו" ומתרגמינן: אכולו לחמי – וא"כ ה' איש מלחמה' פי' מאכיל לחם, וזה רצ"ל השי"ת יאכיל אתכם לחם אך הרי נצרכת פעולת גם בידי אדם, ע"ז אמר ה' שמו', כלומר הפעולה מצידכם תהיה להיות יראי ה' וחושבי שמו.

וברב גאונך תהרס קמיך תשלח חרנך יאכלמו כקש: (טו ז)

אומר הגר"א: בשר ודם – כשכועס אינו עושה מאומה בכעסו בלבד, אבל מידת הקב"ה, 'תשלח חרונך יאכלמו כקש'.

אמר אויב ארדף אשיג אחלק שלל תמלאמו נפשי אריק חרבי תורישמו ידי: (טו ט)

אומר המהרי"ל דיסקין זצ"ל: הלא הסדר הוא הפוך: מקודם מכריעים את האויב ואחר כך לוקחים ומחלקים את השלל. אלא, פרעה חשב לפי הסדר שאמר לו משרע"ה: "בנערינו ובזקננו נלך בבנינו ובבנותינו, בצאננו ובבקרנו". הצאן והבקר יהיו מאחוריהם. כשהמצרים ירדפו אחרי בני ישראל, יפגשו תחילה את הצאן והבקר, בשלל, ואחרי כן באדם.

בספר "אור ישרים" מביא שרבינו בעל הש"ך ז"ל בעת שאכל מזונות אצל חותנו הגביר, פעם אחת באו אליו חמיו וחמותו שהיה יומא דשוקא, ואמרו לו להש"ך ז"ל, קח שק עם מעות ותלך אל השוק ותקנה סחורה מה שנדמן לך, ונראה אם יש לך הצלחה בעוה"ז. והש"ך שמע להם והלך על השוק, ונדמנה לו מציאה גדולה שקנה סחורה בזול, ושמחו מאד שראו שיש לו ג"כ הצלחה. ושוב היה יום השוק ובאו ג"כ להש"ך שילך אל השוק לסחור, והתיישב הש"ך ואמר הפסוק: 'אמר אויב' – זה השטן, 'ארדוף' – אותו, 'אחלק שלל' – אתן לו ריוח גדול עד שיסחור כל כך זמן מרובה שישכח

הקב"ה כביכול, והיו כאותו עבד המגביה את רבו, ובזה נקנו להיות לו לעם סגולה.

תביאמו ותטעמו בהר נחלתך מכון לשבתך פעלת וגו'.

(טו יז.)

ה' ימלוך לעולם ועד: (טו יח)

הרה"ק ה"בני יששכר" זי"ע בחודש ניסן סוף מאמר י"ג כותב לבאר הסמיכות, נ"ל על פי מה שהקשו דהא קי"ל שלא היה בארץ ישראל הר וגבעה שלא עבדו הכנענים עליה עבודה זרה, ואם כן האיך נבנה בית המקדש על הר?

ותירץ הרב הגדול מו"ה אברהם רוזאניס מרבני קושטנדינא זצ"ל: שבכל מקום שקנתה השכינה הקדושה מקום שוב אינה יכולה הסט"א לקנות שם מקום, כי מלכותו לעד קיימת, ואמרו ז"ל באבן שתיה שממנו הושתת העולם, כביכול בשעת בריאת העולם התפלל שם הקב"ה ואמר: יהי רצון שיכבשו רחמי את כעסי ואכנס וכו', ואם כן קנתה שם מלכות שמים מקום, ושוב אין מקום להשראת הסט"א כי מלכותו ית"ש לעד קיימת עיי"ש.

ועל פי זה יש להסביר סמיכות הפסוקים: 'תביאמו ותטעמו בהר נחלתך מכון לשבתך פעלת ה', רצ"ל אתה פעלת מן ימי בראשית שיהיה מכון לשבתך, כי קנית שם מקום כביכול, וכי תימא הרי עבדו שם ע"ז אח"כ, לזה אמר ה' ימלוך לעולם ועד' – ועל כן מקום שקנתה מלכות שמים מקום, שוב אין שם מקום להסט"א.

ברש"י ז"ל ממכילתא: חביב בית המקדש, שהעולם נברא ביד אחת וכו' ומקדש בשתי ידים, ואימתי יבנה בשתי ידים, בזמן שה' ימלוך לעולם ועד, לעתיד לבוא וכו' עיי"ש.

הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע אמר שראה כתב יד בירושלים, שהקשה על מה שאומרים בתפילת מוסף של שלש רגלים והראנו בבנינו ושמחנו בתקונו, הלא אי' ברש"י שיהיה ביהמ"ק בנוי מן השמים ומה הפירוש בתיקונו?

אולם כתיב: 'טבעו בארץ שעריה', שהכל נחרב, רק השערים נגזזו, ואותם השערים עצמם יקבעו ישראל בעצמם בבית המקדש הבנוי, ואי' בגמ' הבונה פלטרין גדולים בנכסי הגר ובא אחר והעמיד להן דלתות קנה,

לתלמידיו מדוע הפסיק דוד באמצע "ברכי נפשי" בפסוק "מה רבו מעשיך ה'" שגם הוא אינו שייך לכאורה לשם. אלא כשהתחיל דוד לתאר את נפלאות ה' והדר הטבע, התרגש והתלהב ופרצו מלבו המילים: "מה רבו מעשיך ה'". ואף בשירת הים כך, מרוב התלהבות והתרגשות הפסיקו באמצע השירה ברננת "מי כמכה באלים ה'..."

נחית בחסדך עם זו גאלת נהלת בעוזך אל נוח קדשך:

(טו יג)

ברש"י: נהלת לשון מנהל. ואונקלוס תרגם לשון נושא וסובל. ולא דקדק לפרש אחר לשון העברית. הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע אמר להצדיק את אונקלוס שאפשר לומר ששני הפירושים עולים בקנה אחד ושניהם לדבר אחד מתכוונים. יש קשר חזק בין מנהל לסובל, כל מנהיג ומנהל צריך להיות נושא וסובל...

אילי מואב יאחזמו רעד: (טו טו)

ב"ניצוץ אח"ד" מביא בשם ה"חתם סופר" זצ"ל שמבאר מי הם אילי מואב – שהכוונה לבלעם ובלק שהיו ממואב, והם רעדו כהוגן בראותם את ניסי קריעת ים סוף. והביא זכר לדבר: שכן "בלעם בלק" עולים בגימטרי' כמנין "רעד".

תפל עליהם אימתה ופחד וגו' עד יעבר עמך ה' עד

יעבר עם זו קנית: (טו טז)

ברש"י: אימתה על הרחוקים, ופחד על הקרובים. עיי"ש.

הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע אמר: זה שאומרים בליל שבת קודש בתפלת מגן אבות "לפניו נעבוד ביראה ופחד", כי בש"ק אנו מרגישים עצמנו קרובים להשי"ת, לכן נעבוד לפניו ביראה ופחד שהוא מרומז על הקרובים.

שואל הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע: והרי לא מצינו שעשה בהם הקב"ה אחד מדרכי הקנינים של הגבהה, או משיכה. וביאר: עפימ"ש בקידושין [כב:]: הגביהו הוא לרבו קנאו – שאם העבד מגביה ומרים את רבו הרי הוא נכנס ברשות אדונו להיות קנוי לו בקנין חזקה.

והכי נמי בפסוקי השירה: 'אלקי אבי וארוממנהו' – היינו שע"י השירה גרמו כלל ישראל להרים כבודו של

שלא האמינו שנמצא אלקות בתוכו, לכן לא נאמר בה 'תוך', אלא באו בים בסתמא, ועל כן נאבדו בים.

ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התף בידה וגו':

(טו כ)

אמר הרה"ק רבי מאיר מפרמישלאן זי"ע: למה לקחה תף, וכי בלא תף לא היתה יכולה לומר שירה. אמנם כשמרים הנביאה ראתה את הנס הגדול של קריעת ים סוף התחיל להתלהב לבה בקרבה לומר שירה בקול גדול, רק הא קימא לן קול באשה ערוה, לזאת לקחה תף בידה והיתה צועקת שירה והיתה מכה בתוף שבידה כדי שלא יהיה נשמע קולה, ודפח"ח.

ה"פנינים יקרים" כותב: אי' בילקוט דנשים אמרו שירה קודם האנשים. ותמוה מה טעם להקדימה לאנשים? ונראה לי דאיתא במדרש דשאלו המלאכים להקב"ה למה יקדימו ישראל לומר שירה לפני המלאכים וא"ל הקב"ה אתם חיים וקיימים לעד וחייכם בטוח - תוכלו לומר שירה אחר כך, אבל בשר ודם יאמר מקודם עד שלא ימות אחד מהם.

ולפי זה, לפי מה שכתבו התוס' בכתובות פג: אע"ג דמיתה לא שכיחא מ"מ בנשים מיתה שכיחא, ולפי הטעם שאמרנו שהקדמת השירה של ישראל למלאכים היתה משום עד שלא ימות אחד מהם – א"כ בדיון שיקדימו הנשים שירתם, דבהם מיתה שכיחא.

ה"חתם סופר" זצ"ל אומר: הנה אצל האנשים כתיב "ויאמינו בה" ובמשה עבדו", האמינו כי אם אין משה עבד ה' העושה נפלאות, אין ה' עושה נפלאות על ידי אחר. לכן נאמר "כי זה משה האיש לא ידענו מה היה לו", ביקשו צורה שישכון עליה כבוד ה' כמו שפירש הרמב"ן. אך הנשים האמינו גם במרים הנביאה, אף שלא עשתה נפלאות ולא שום דבר. לכן בעגל לא נתרצו הנשים, כי אמרו אם אין משה יש נביאים אחרים שעליהם ישכון רוח ה' והם יהיו מנהיגי העם.

ה"אבני נזר" זי"ע שואל: מדוע כתוב 'אחות אהרן' ולא 'אחות משה'? אלא, משום שהיה קשה למרים אמאי לא הוזכר בשירה רק משה ולא אהרן? רק דהלוויים עבודתם בשיר, ומשה רבינו היה לוי, וכהנים בעבודה, ולכן משה שהיה לוי היה מחוייב בשירה. וזה 'ותקח מרים התוף בידה' - כדי שיהיה שירה בכלי ואז היו

שהעיקר הוא קביעת דלתות, ואי' ברשב"ם בנעל גדר ופרץ, נעל פי' שהעמיד דלתות, כי אם אין שם דלתות אינו משתמר, וזה הפירוש ושמחנו בתקונו.

ה' ימלוך לעולם ועד: (טו יח)

הרה"ק ה"עבודת ישראל" מקוז'ניץ זי"ע שואל: התרגום מתרגם – ה' מלכותיה קאם לעלם ולעולמי עולמיא. ומדוע שינה מהפסוק שהוא בלשון עתיד ללשון הווה.

אלא, דהתרגום אינו מפרש לשון המקרא, כי אם את תוכן הענין: כלומר, אף שבנגלה נראה לו לאדם ש'ה' ימלוך' כשיקויים 'והיה ה' למלך על כל הארץ', אבל התרגום מגלה שכבר עתה בהווה 'מלכותו בכל משלה', אלא שאינו בהתגלות, כי מתחת ההסתר מסתתר הבורא, ואכן ה' מלכותיה קאם בלשון הווה שכבר עתה ה' מלך על כל העולם כולו.

כי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים וגו' ובני ישראל

הלכו בתוך הים ביבשה: (טו יט)

בספה"ק "אור יצחק" מדייק: מדוע אצל המצרים כתיב 'בים', ואילו אצל ישראל כתיב 'בתוך' הים, מאי בינייהו. ומביא עוד כמה מקומות שמצינו כעין חילוק זה, כגון בהלל הגדול: שאצל המצריים כתיב 'ונער פרעה וחילו בים סוף', ואילו אצל ישראל כתיב: 'והעביר ישראל בתוכו'. וכן בתפילת שחרית אומרים 'והים בקעת לפניהם ויעברו בתוך הים ביבשה, ואת רודפיהם וכו' במים עדים'.

ומבאר דהנה כל דבר וחפץ בעולם נמצא בו חיות אלקית המחיה אותו, ואותו ניצוץ אלקי הוא התו"ך והעיקר של הדבר, שמביא חיות לכל הדבר. והנה ישראל המאמינים בהשגחת השי"ת בכל עניני עוה"ז, הם רואים בכל דבר שבעולם מה שבתו"ך החפץ דהיינו הכח האלקי שנמצא בתוכו, ולכן כאשר באו ישראל אל הים האמינו שנמצא בתו"ך הים חיות אלקית המונח בו והוא הכח המחיה את הים, וזהו שאמר הכתוב 'ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים' שהאמינו בהאלקות שנמצא בתוך הים, ועי"ז יכלו לעבור 'בתוך הים ביבשה', משום שעם אמונה אפשר לעבור ולצלוח את כל המכשולים, כי כל מי שהולך אל הקב"ה ודאי יציל אותו הקב"ה מכל צרה, ובני ישראל הלכו באמונתם אל החלק אלקות הנמצא בים, ועי"ז ניצלו ועברו בתוך הים כמו ביבשה, משא"כ המצריים הלכו סתם אל הים,

באלים. אבל זה דרך בני אדם, חסרי סבלנות הם ומלאי תרעומת. מיד "וילונו העם על משה".

וילונו העם על משה לאמר מה נשתה וגו' ויצעק אל ה' ויורהו ה' עץ וישלך אל המים וימתקו המים שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו: (טו כד-כה)

שואל הרה"ק ה"עקבי אבירים" מסדיגורא זי"ע: כיצד יתכן זאת שלאחר מעמד נשגב שכזה בקריעת ים סוף עדיין היו מתלוננים כביכול על דרכי הנהגת הבורא ב"ה, אלא וודאי שאין הכוונה בזה כפשוטו.

ויש לרמוז בכוונת הכתובים, ע"ד אמרם ז"ל [ב"ק פב.] "ואין מים אלא תורה". והיינו, דהרי מתחילה אמר להם משה רבינו לישראל כי לאחר יציאתם ממצרים עתידים הם לקבל את התורה, וכבר עברו מיום יציאתם ג' ימים, ובראותם כי עדיין לא קיבלו את התורה, טענו והתלוננו 'מה נשתה', הרי צמאים אנו להרוות את צמאוננו בתורה"ק. וזהו גם מה שנאמר לעיל 'ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם', היינו דמכיוון שלא יכלו לשתות ממימי התורה הרי חייהם מרים הם עד למאד, וזה היה כל תלונתם על משה רבינו.

וכתשובה לתלונתם 'ויורהו ה' עץ', היינו שלימדם משרע"ה מעט מדיני התורה הנקרא 'עץ' עדה"כ 'עץ חיים' היא למחזיקים בה', 'וישלך אל המים', ר"ל שלימדם דיני כיבוד אב ואם, צניעות ואפר פרה, ועי"ז באו לכלל 'וימתקו המים' שהומתקו אורחות חייהם ע"י התורה, 'שם שם לו חק ומשפט', שע"י שימת מצוות אלו 'ושם נסהו' מלשון 'נס להתנסוס', ר"ל שרוממם ונישאם השי"ת בכך.

ויצעק אל ה' ויורהו ה' עץ וישלך אל המים וימתקו המים שם וגו': (טו כה)

בספר "רשומים בשמך" להגרי"ש אונגר זצ"ל מביא בשם ה"חתם סופר זצ"ל: על פי אמרם ז"ל אין מים אלא תורה, ולכן 'לא יכלו לשתות מים ממרה, כי מרים הם', היינו כי התורה ניתנה להם בכפיה כמו שאמרו רז"ל שכפה עליהם ההר כגיגית. 'ויורהו ה' עץ וישלך אל המים וימתקו המים', כאן רמז הקב"ה למשה רבינו ע"ה שהמים של תורה שקיבלו במרירות ואונס – וימתקו על ידי העץ של המן הרשע, שאז יקבלו את התורה בשמחה, וכמ"ש חז"ל הדר קבלוה בימי

עבודה דהרי הוא בכלי, ועבודה בכהנים ולכן הוזכר בשירה 'אחות אהרן'.

ותען להם מרים שירו לה' כי גאה גאה סוס ורכבו רמה בים: (טו כא)

אומר הרה"ק ה"מי השילוח" זי"ע: מיד אחר כך כתוב "ויסע משה את ישראל מים סוף". בעת שהשם יתברך משפיע לישראל התחדשות בעיני תורה ועבודה, הוא מעורר תחילה בלב הגדולים והצדיקים שבהם, אחר כך יתפשט הדבר עד שיגיע ללבבות כל ישראל, גם הקטנים שבהם, ואף ללבבות הנשים. אז נשלם החידוש.

וכן היה דבר השירה כאן. בתחילה היתה בפי משה, אחר כך בפי כל ישראל. וכאשר ראה משה, כי מרים שרה את השירה הזאת, הבין שכבר השלימו ישראל מה שהיה נצרך להם ובאה העת ליסע, ולכן "ויסע משה את ישראל" – וכבר צריכים להתחדשות אחרת.

ויבאו מרתה ולא יכלו לשתת מים ממרה כי מרים הם על כן קרא שמה מרה: (טו כג)

שואל הרה"ק רבי יחזקאל מקוזמיר זי"ע: הלא יותר נכון היה לקרות את המקום "מתוקה"?

ומבאר: שכשתו ממי מרה והרגישו כי מרים הם ואינם ראויים לשתיה, החלו זועקים לשמים, ומבקשים, אבינו שבשמים שלח לנו מים מתוקים להשקות עם רב. והיו מחשבים על ניסים גדולים ועצומים שיחוש להם השי"ת ויביא להם מים לשתות. אך זאת לא שיערו בנפשם, שיהפוך הקב"ה את המים המרים עצמם למתוקים, ויחיו נפשותם מאותם המים עצמם. כיו"ב בכל עת צרה וצוקה ברגע אחד יהפוך הקב"ה ויראה המתייסר איך הכל היה לטובתו השלימה.

אשר על כן ברצות ה' להראות לנו את הדרך נלך בה בדרכי האמונה התמימה, קרא למקום שם 'מרה', שייזכר לדורות שהצרה עצמה היא עצם המתקנות, כל מה דעביד רחמנא לטב עביד, ואם אך יאמינו בה' תתגלה להם המתקנות, ע"כ קרא שמה "מרה".

אומר ה"חפץ חיים" זצ"ל: לאלים באו ממרה מקום ששם לא יכלו לשתות מים 'כי מרים הם', ובעוד כברת ארץ היו מים מתוקים לרוב. מאחורי אפם היו מים, ולו היה להם בטחון וסבלנות ולא היו מלינים על משה, היו הולכים עוד מעט והיו מגיעים אל מעיינות המים אשר

אחשוורוש. ודפח"ח

במכילתא: דורשי רשומות אמרו הראהו דברי תורה שנמשלו לעץ, שנאמר: "עץ חיים היא למחזיקים בה". רשב"ג אומר בוא וראה כמה מופרשין דרכי הקב"ה מדרכי בשר ודם, בשר ודם במתוק מרפא את המר אבל הקב"ה מרפא את המר במר.

אומר ה"חתם סופר" זצ"ל בספרו "תורת משה": ויש להסביר, דהנה תלמיד חכם אם יתעסק כל ימיו בתורה ועבודה בלבד, לא יהיה לו מה לאכול, ואז מר לו מר, כי אם אין קמח אין תורה. והנה האדם אשר כל ימיו כעס ומכאובים ורוץ אחרי עושר מדומה גם לו מר מאד, כי מה יתרון לו בכל עמלו אם על הנאות מדומות וחולפות, על תענוגי העולם הזה והבליו יחלפו ימיו. מר לתלמיד חכם ומר לעם הארץ. אבל אם האדם תורם מכספו בשביל תלמידי חכמים בבחינת יששכר וזבולון, אז טוב לשניהם כאחד. הוא עמל ויגע לקנות קנינים נצחיים על ידי שמהנה תלמידי חכמים מנכסיו, וגם התלמיד חכם יכול לעסוק ע"י כך בתורה ועבודה.

ומובא בגמרא: דורשי רשומות אמרו מים זו תורה, ויילכו שלשת ימים בלא מים' – בלא תורה. וזה המובן כאן, 'ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם', לא יכלו ללמוד תורה כי לשניהם היה מר, 'ויורוהו ה' עץ' – עץ חיים היא למחזיקים בה, מחזיקי התורה ולומדיה, 'וימתקו המים', וזה המשל של רשב"ג שהקב"ה מרפא מר במר ולשניהם ימתקו החיים.

ה"כתב סופר" זצ"ל אמר על המדרש שה' ממתיק מר במר, כשרע לאדם - ה' מראה לו שיש אנשים אשר להם עוד יותר מר ממנו ועי"ז יש לו קצת נחמה.

ויאמר אם שמע תשמע לקול ה' אלקיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל חקיו כל המחלה אשר שמתו במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רפאך:
(טו כו)

ה"תכלת מרדכי" רבה של ברעז'אן זצ"ל אומר: הענין הוא כי הישועה הבאה מאת השי"ת היא נצחית, מה שאין כן ישועה הבאה על ידי שליח. וזה, 'לא אשים עליך יותר, כי אני ה'', בעצמי 'רפאך'.

הרבי ר' השיל בספרו "חנוכה התורה" אומר: מקשים, אם לא יחלה למה יהיה צריך לרפא? ויש להסביר לפי המבואר בפוסקים: החובל בחבירו צריך ליתן לו שכר

ריפוי ואם החובל בעצמו הוא רופא אינו יכול לומר אני ארפא אותך, ואסור לרפאותו, כמבואר בגמרא. והנה מובא בספרים כי כל זמן שישראל זכאים באים להם כל ההשפעות על ידי הקב"ה בעצמו ולא על ידי ממוצע. וזהו: "אם שמע תשמע וגו' והישר בעיניו תעשה כל המחלה אשר שמתו במצרים לא אשים עליך – כי אני ה' רפאך" – אין לך רופא אלא אני, ולפי הדין אסור יהיה לי לרפאותך, לכן 'לא אשים עליך'.

הרה"ק רבי מאיר מפרמישלאן זי"ע אמר: שיש ב' אופנים מה שנוסעים לצדיק. אחד – שמבקש שיתפלל עבורו שלא יבוא לו חולי ורעה, ושני – כשבא עליו איזה צרה ר"ל והרופאים לא הועילו נוסעים לצדיק. וזה שכתוב 'כל המחלה וגו' לא אשים עליך', פירוש על ידך – כשאתה מתפלל עליו שלא יבא עליך, ועל אופן השני ג"כ אשלח לו רפואה להראות 'כי – אני- ה' רפאך' ולא הרופאים.

בספר "דברי צדיקים" מהרה"ק מאושפיצין זי"ע שואל: תיבת 'עליך' – אינו מובן דהול"ל 'אשים בך', גם מש"כ 'כי אני ה' רפאך' – הקושיא ידועה, אם אין מחלה רפואה למה?

ונראה דאי' בגמ' [ב"מ פד:] שרבי אלעזר בר"ש היה קורא ליסורים בבוקר שיבואו ובערב אמר להם שילכו, והיה הוא שולט על היסורים לקבלם ולשלחם מתי שירצה, ויסורים כאלו טובים הם, אבל לא שהיסורים יהיו שולטים עליו ולא יהיה בכוחו להסירם ממנו. וזהו 'כל המחלה וגו' לא אשים עליך' – שיהיו היסורים שולטים בך, רק אדרבה אתה תשלוט בהם ואם תרצה תסלקם ממך, והטעם 'כי אני ה' רפאך' – אם תהיה דבוק בי בזה יהיה לך רפואה מהיסורים כשתרצה ולא יוכלו לחול רק מרצונך הטוב אם תחפוץ בהם.

בספה"ק "תולדות יצחק" להרה"ק רבי יצחק מנעשכ"ז זי"ע כתב: הנה עיקר סיבת ריבוי המכות במצרים היה מחמת שלא האמינו בהשי"ת, על כן באה עליהם מכה אחר מכה, כי לא הכירו ולא הרגישו שיש בורא שמים וארץ ולא האמינו בהשגחה פרטית.

וזו היא גם כן הסיבה שבאים על בני אדם כמה מיני תחלואים, כיון שתולין הכל במקרה ואין מאמינים באמונה שלימה בהקב"ה שמשגיח עליהם בפרטיות בכל העינים, ואף כאשר נחלה עדיין אינו מאמין בה'

להתנהג באכילה ושתיה וכדו', והאיש לא קיים את דברי הרופא כלל ולא סהר ולא נשמר וכמובן חלה שנית.

בצר לו חזר אל הרופא וסיפר לו שהתרופות לא הועילו ועדיין לא נתרפא מן המחלה, נענה הרופא ואמר לו: אתה בעצמך אשם, שהרי לא קיימת מה שהוריתי לך, ועתה איני יכול לעזור לך מאומה.

והנה כאן נתן הקב"ה לפנינו "א גאנצע רעצעפט", 'אם שמוע תשמע לקול ה' אלקיך, והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל חוקיו', אזי 'כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך', והקב"ה אומר לנו תראו אם תקיימו כל הדברים האלו אז תחיו בבריאות, ואם לא תשמרו ממילא יבואו מחלות ה"י.

והנה בתורה לא כתיב נקודות ואפשר לקרות 'אשים' מלשון אשמה, וזהו שבא הכתוב להבטיח לנו דאף אם אחר כל זה שהוזהרנו לא שמרנו פקודת הקב"ה ולא קיימנו דבריו, עכ"ז 'לא אשים עליך', אני לא אאשים אותך, אלא 'כי אני ה' רופאך' וארחם עליך לרפואתך בכל אופן עכדה"ק.

הרה"ק מסאטמאר זי"ע אמר בשם גדול אחד: "כי אני ה' רופאך", פירוש הדבר: הכרה זו "כי אני ה'" – היא עצמה רפואה לכל המכות.

ויאמר ה' אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו למען אנסנו הילך בתורתם לא: (טז ד)

ידוע שהרבי רבי מנחם מענדל מרימנוב זי"ע אמר תורה במשך כ"ב שנים על פרשת המן, וקצת מן הדברים נדפסו בספרי "מנחם ציון" ו"דברי מנחם", וצדיקים אמרו שעל ידי מאמרים אלה המשיך פרנסה לכל הגלילות.

בספר "בארת המים" להרה"ק רבי צבי הירש הכהן מרימנוב זי"ע הובא בשם רבו הרבי ר' מענדל זי"ע 'הנני ממטיר לכם' – היינו שהקב"ה אמר לישראל הנני ממשיך לכם פרנסה, 'למען אנסנו', לשון התעלות והרמת נס, שע"י הפרנסה יתעלו ישראל, 'הילך בתורתם לא', רצ"ל בין אם ילכו בתורתם ובין אם לא ילכו בו, בין כך ובין כך אתן להם פרנסה, וע"י שיהיה להם פרנסה בריוח יהיה להם הרמה והתעלות.

ובהשגחתו, ע"כ בזה גורם שוב שיבואו עליו עוד חולאים רח"ל, ולכן האמונה בהשגחה

פרטית היא העצה להתרפאות מכל מיני תחלואים. וזה שאמר הכתוב 'כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך' אימתי, 'כי אני ה'", רצ"ל: כשתדעו היטב שיש בורא עולם ויהיה לכם אמונה בהשגחה פרטית, אז 'רופאך' זהו הסיבה לרפואתך.

הרה"ק ר"א מריישא זי"ע כותב ששמע מהרה"ק ה"דברי חיים" זי"ע שהיה משבח המאמר של הרה"ק הסבא מרדושיץ זי"ע על פסוק זה:

דהיינו, שבאם הקב"ה עושה דין באוה"ע שהמה אינם יכולים לקבלם באהבה, יחשב להם למחלה, אבל אם ח"ו נשלח לבנ"י איזה צער הרי הוא יודע שרק טובתו הוא ואין זה מחלה ויסורים אלא בא אליו לרפואה. לכך אמר הקב"ה: 'כל המחלה אשר שמתי במצרים' – היינו כנ"ל אשר להם הוא מחלה, 'לא אשים עליך' – והטעם 'כי אני ה' רופאך', כי אתם ידעתם שהכל הוא טובות וכל מה שהקב"ה עושה הוא רק רפואות.

בגמרא: דרש ר' פנחס בר חמא כל מי שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים וכו' עי"ש. הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע דקדק: ואמאי לא יבקש בעצמו על עצמו רחמים? ואמר, הטעם הוא שכשהחכם רואה שבא אליו לבקש רחמים על החולה וחושב למה בא אליו, אלא ודאי שמחזיק אותו לצדיק, והחכם יודע שלא בא עוד למדריגה זו לכן עושה תשובה, ומבואר ביומא (פ"ו). גדולה תשובה שמביאה רפואות לעולם, וא"כ בתשובה של החכם מביא רפואה להחולה. ומטעם זה ילך אצל חכם לבקש עליו רחמים. וכפי ששמעתי מהרבי ה"פני מנחם" זי"ע כשהזכרתי חולה על ערש דוי והזכרתי מאמר חז"ל זה – ענה לי: די מיינסט צי זאגען אז איך דארף תשובה טיעהן...

בספה"ק "מאור עינים" בליקוטים מביא את דברי הגמרא בסנהדרין: ואם 'אשים אני ה' רופאך'. והקשה המהרש"א א"כ העיקר חסר מן הספר, דהרי לא נאמר בכתוב 'ואם אשים'.

ומבאר על דרך הלצה, עפ"י משל לחולה שהלך לרופא, וצוה לו הרופא את התרופות שצריך לקחת ואיך

עיכוב ומניעה לדברי תורה שיכנסו בתוך מעיו, אמר הכתוב 'למען אנסנו הילך בתורתך'.

כותב ה"קהלת משה": מה היתה הבחינה לדעת על ידי המן אם הולך הוא בדרך התורה? ההסבר הוא, כי במן טעם כל אחד את טעם המאכל שהתאוה לו. והנה כך דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה. והיראים והשלמים לא חיפשו במן אלא כדי להשקיט את רעבונם. אולם הזוללים והסובאים חיפשו במן הטעם של כל מיני מעדנים, של זלילה וסביאה. וזה ענין "אנסנו, הילך בתורתך אם לא".

עוד מביא בשם הרבי ר' יהונתן זצ"ל: מה הנסיון בלחם אם ילך בתורתך? ולכאורה עוד קשה, האיך קרא הקב"ה למן לחם, הלא המן היו לו כל הטעמים שבעולם?

אלא דכך הוא הפירוש: דאיתא באבות: כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה וכו' אשריך בעולם הזה. ופירש המהר"ם שיף דהנה העני שאין לו בשר ומוכרח לאכול פת במלח, ואין לו כרים וכסתות והוצרך לישון על הארץ, זו אינה דרכה של תורה, לזה מסיימת המשנה אם אתה עושה כן אשריך בעולם הזה, רוצה לומר אם אתה עשיר ויש לך בשר וכרים וכסתות ואתה אוכל פת במלח וישן על הארץ – זוהי דרכה של תורה.

והנה המן היה לו כל הטעמים שבעולם, והעני היה לו מן כמו העשיר, כי לא העדיף המרבה והממעט לא המעטי, ולכן כשרצו לעסוק בדרכה של תורה, השתדלו לא לטעום שום טעם כי אם רק פת במלח.

ואם כן זהו כוונת הפסוק: 'הנני ממטיר', שימטיר דבר שיהיו בו כל הטעמים שבעולם, אבל לכם לחם, היינו שלא תירצו לטעום בו רק טעם לחם, 'למען אנסנו הילך בתורתך', בזה אדע אם ירצו דרכה של תורה שהיא פת במלח.

אומר המהר"ם שיק זצ"ל: יש לפרש דהנה ידוע כי עיקר התאוה לאדם הוא משום דעין רואה והלב חומד, והרע ניכר לעינים משא"כ הטוב. וזשה"כ 'יצר לב האדם רע', וע"ז אמר הקב"ה 'הנני ממטיר לכם לחם מן השמים' וגם הטובה והניסים תראו עין בעין ויהיו

עו"א: "דבר יום ביומו" – שמרמז על מדת הבטחון, שלא ידאג אדם דאגת מחר, אלא יבקש בכל יום על אותו היום בלבד.

הרבי ר' העניך מאלכסנדר זי"ע אמר: כל אדם ממשיך את לחמו שהוא אוכל מן המקום אשר שם הוא ושם שורש מעשיו. בני ישראל בצאתם ממצרים היו עם קודש, שורשי מחשבותיהם ומפעלותיהם הגיעו השמימה, לכן – "הנני ממטיר לכם לחם מן השמים!"

ה"שפת אמת" זי"ע אומר: הענין הוא, כי התורה היא התחדשות מוחלטת, אף ש"אין כל חדש תחת השמש", אבל התורה היא למעלה מן השמש. אמנם נאמר: "המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית", היינו, שיש למצוא קצת התחדשות בעולם הזה גם כן. לכן נאמר אין "כל" חדש תחת השמש, משמע שקצת התחדשות כן יש. וכפי שמעלים הטבע מהשורש ומעוררים קצת התחדשות, כך זוכים אחר כך לתורה. לכן הקדימו חז"ל ברכות יוצר אור ומעריב ערבים על ההתחדשות שבטבע, לברכת אהבה. וזה: "לקטו דבר יום ביומו", התחדשות תמידית בטבע, שהקב"ה מחדש בכל יום: "למען אנסנו הילך בתורתך" – בחינת הכנה לתורה.

בשם הרה"ק המגיד ממזריטש זי"ע: ה'מן' – בחינת נסיון היה לכל אחד אם הוא באמת חרד לדבר ה', כי להיות מובטח בפרנסה בריוח בלא דאגות ולהשאר חרד, זה נסיון יותר גדול מאשר להיות עני ולהאמין בה'.

ב"תורת אבות" מביא מהרה"ק רבי מרדכי מלעכוויטש זי"ע: דהיינו שילכו בתורתך אפילו בזמן שהוא "לא", שאין להן מוחין ודעת והכל אצלם "לא", ובכל זאת ישמרו את תורתך, זהו עיקר הנסיון.

הרבי ה"לב שמחה" זי"ע אומר: י"ל בדרך צחות כי אם אין קמח אין תורה לכן בפרשת המן שיש קמח אמר הכתוב 'למען אנסנו הילך בתורתך', ואפשר עפ"י דאיתא אם לא זכה אדם לבקש רחמים על דברי תורה שיכנסו לתוך מעיו מ"מ יבקש רחמים על אכילה ושתייה יתירה שלא יכנסו לתוך מעיו, לכן באכילת מן שלא היה אכילה יתירה כמ"ש 'איש לפי אכלו עמר לגלגלת' - ואין

היה זה פונה לכרמו וזה פונה לזיתו, וח"ו משתכח תורה מישראל. אבל כשהיו אוכלים מן במדבר ארבעים שנה, נתיישבה התורה בלבם והיו יכולים אח"כ לכנס לארץ ישראל לעסוק ג"כ בעבודתם ביחד עם התורה.

חסידי מספרים שהיתה פעם שנת בצורת, ובאו בני כפר אחד להרה"ק רבי ישראל מרוז'ין זי"ע, וביקשו ממנו שיברכם וירדו גשמים. אמר להם הרבי: הרי כתוב בתורה: 'אם בחקתי תלכו ונתתי גשמיכם בעתם'. נענה אחד מהכפריים ואמר: מה הרבי מספר לנו מעשיות של תורה? כן תורה לא תורה, אנו זקוקים לגשם! משמע הצדיק דיבורים כאלה קם להיכנס לחדרו, בלא להשיב להם דבר. נדדו אחד מהם ואמר: רבנו, הלא בתורה הקדושה כך כתוב: 'למען אנחנו הילך בתורתך אם לא', כלומר: בין אם ילך בתורתך ובין אם לא ילך, הקב"ה מבטיח שינשאו וירימו. (אנחנו – מלשון אנשאו, או מלשון נס להתנסס). הדברים התמימים האלה שיצאו מלב יהודי פשוט עשו רושם על הצדיק, חזר אליהם וברכם בגשמי ברכה.

והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו והיה משנה על אשר ילקטו יום יום: (טז ה)

ב"מדרש פינחס": הרב הגדול מוהר"ר צבי בן הריב"ש, אמר להר"פ מקאריץ, שצריך האדם לעשות הכנות שיוכל לקבל קדושת שבת, כמו שאמר הכתוב 'והכינו את אשר יביאו', והוא [הר"פ מקאריץ] השיב לו כי דבר הניתן מלמעלה, והאדם אינו יודע כלל איך ומה יתנו לו, איך אפשר לאדם להכין את עצמו אליו, רק שצריך לשמור את עצמו מכל דבר רע, וזהו מה שאמרו [ברכות כ.]. בשני דרב יהודה כולה תנוי בניזיקין הוה, היינו לשמור את עצמו מכל דבר המזיק לנפש.

אומר ה"חידושי הרי"ם" זי"ע: והיה לשון שמחה. השמחה שיש לאדם ביום השישי לבוא השבת, זו גופא הכנת מצוה היא לשבת.

עו"א: השבת מגביה את כל אחד מישראל מטיט ומבוץ, רק בתנאי שיקבל על עצמו את השבת, ועל ידי יראה דרך ארץ ובושה יוכל לקבל על עצמו את השבת, ומה על עכו"ם נאמר: 'וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך', מכל שכן ישראל עצמו כאשר בא לקבל עליו את השבת כמו תפילין - אשר שבת הוא שם

שניהם בשוה, ובזה אנסה אתכם "הילך בתורתך" אם גם אז יהיה תאותם לרע.

עו"א: שלכאורה קשה כפילות הלשון 'הילך בתורתך' אם לא, דהא מכלל הן אתה שומע לאו?

ונראה לפרש דהקב"ה יודע היטב בישראל שהם מאמינים והכל גלוי לפניו, אבל המקטריגים קטרגו למעלה שזה רק מפני שהקב"ה משפיע להם כל טוב, וכפי שהלשין השטן על איוב, ואמרו נראה היעמדו בבטחונם אם יצטרכו לדאוג על פרנסתם יום יום האם יבטחו עוד בה', ורצה הקב"ה לנסות אותם בזה.

וז"ש 'הנני ממטיר וגו' דבר יום ביומו' דהיינו שצריכים לדאוג בכל יום ויום הירד לכם מן, 'למען אנחנו הילך בתורתך', [אפילו] "אם לא", ר"ל כשאין להם כלום.

בשם הרה"ק המוהר"י מווארקא זי"ע: 'הנני ממטיר לכם לחם מן השמים' - היינו שהשפעה מן השמים היא כסדר, תמיד נשפע מן השמים, וא"כ למה צריך 'ויצאו העם ולקטו' - אין זה אלא 'למען אנחנו' - כדי לראות ולבחון אותם היאך הם נראים כשיוצאים לשווקים ורחובות לבקש פרנסתם, היאך הוא הלכנו 'הילך בתורתך אם לא'.

בשם הרה"ק ר"א מלאנצוט זי"ע: הנה אמרו רבותינו הקדמונים, שכמו שטעמו במן כל מיני מאכל כרצון איש ואיש, כך טעמו טעם המצוות התלויות במאכל כל מצוה בזמנו. ובהגיע זמן חג המצות שחייב כל איש ישראל לקצור ולאסוף חטים על מצת מצוה, וכן להכין מזון לכבוד שבת ויו"ט, בלקטם בער"פ את המן היו אומרים לשם מצת מצוה, וכן בע"ש ועיו"ט.

וזשה"כ: 'ולקטו דבר יום ביומו' - שבכל יום היו אומרים בשעת לקיטה הראוי לו, וזה 'דבר' - לשון דיבור.

אומר הרה"ק ה"חלקת יהושע" מביאלא זי"ע: הנסיון אם הפרנסה היא ממקור קדוש - באם הולך בדרכי התורה ועבודה. וזה שאנו אומרים בתפלת אבינו מלכנו 'בספר' פרנסה וכלכלה - שפרנסת ישראל תהיה בבחינת תורה.

במדרש: מכאן היה רבי שמעון ב"י אומר לא נתנה התורה לדרוש אלא לאוכלי המן וכו' עי"ש.

בשם ה"חידושי הרי"ם" זי"ע שפירש ואמר, כי אם היו נכנסין תיכף ומיד לארץ ישראל לעבוד עבודת הארץ,

וי"ל דרצה הקב"ה לזכות את ישראל במצוות, על כן אמר להם 'והכינו את אשר יביאו', כדי לקבל שכר על ההכנות לשבת שהוא גם כן מצוה.

ויאמר משה ואהרן אל כל בני"י ערב וידעתם כי ה' הוציא אתכם מארץ מצרים (טז ז)

ובקר וראיתם את כבוד ה' בשמעו את תלנתיכם על ה' ונחנו מה כי תלונו עלינו: (טז ז)

ב"אורח לחיים" מפרש עפ"י דברי הרה"ק המגיד הגדול ממעזריטש זי"ע עה"פ 'להגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות', כי כאשר יש לאדם בהירות הדעת בחינת בוקר, אזי יכול תמיד להכיר את דרכי השי"ת ועי"ז ממשיך חסדים, אבל כשהוא שרוי בבחינת חושך ולילה, אינו מכיר חסדי הבורא, ואזי צריך להאמין באמונה בהשי"ת ועי"ז ימשיך אליו החסדים. עכדה"ק.

וזשה"כ 'ערב' – רמז על בחינת החשכות, 'וידעתם כי ה' הוציא אתכם מארץ מצרים', אז תצטרכו להאמין ולדעת בחסדיו ית', 'ובוקר' – רמז על זמני הבהירות, אזי 'וראיתם את כבוד ה'', תראו במוחש ותכירו שהשי"ת הוציא את בני ישראל ממצרים.

אומר הרה"ק רבי שמעון שלום מאמשינוב זי"ע: 'ערב' – רמז לעת הסתר, אז האדם לא יוכל להשית עצות בנפשו, ויודע כי כל היציאה ממצב זה יוכל רק בעזר ה' ממעל, לא מצידו. וזהו 'ערב וידעתם כי ה' הוציא וגו' – לא מכוחות עצמיים, ואז 'ובוקר וראיתם' וגו'.

כי ח"ו בהפוך זה, והוא כאשר יפול בגבהות וידמה בנפשו כי בכוחו ובעוצם ידו עשה את החיל הזה, אשר באמת ונהפוך הוא, כי אם אינו עוזרו אינו יכול לו, אז 'תועבת ה' כל גבה לב' – ולא יוכל לראות בכבוד ה'. וד"ל.

בגמרא: גדול הנאמר במשה ואהרן יותר ממה שנאמר באברהם, דאילו באברהם כתיב 'ואנכי עפר ואפר', ואילו במשה ואהרן כתיב 'ונחנו מה'.

אומר הבעש"ט הק' זי"ע: מה בין בחינת 'עפר ואפר' לבחינת 'ונחנו מה'? אלא כוונת דבריהם היא שמשה לא הזכיר גם מלת "אנכי" אלא כלל את עצמו עם שאר העם, 'ונחנו מה'.

ה"כתב סופר" זצ"ל אומר: הגדלות היא בכך שאברהם אמר זאת להקב"ה, ונגדו יתברך אין מציאות לשום

הקדוש, כי שבת הוא שמא דקוב"ה וצריך ליפול עליו היראה והבושה מעצמו, ואי אפשר לקבל עליו את השבת עד שידחה את החול ולא יחסר לו כלום, וכמו שנאמר 'וכבדתו מעשות דרכיך ממצוא חפצך' וגו'.

בספר "אמרי אש" מהרה"ח רבי אברהם אוסטרעלנקע ז"ל [מזקני חסידי גור עוד אצל מרן ה"שפת אמת" זי"ע והסתופף בצלו של הרבי ה"בית ישראל" זי"ע אשר קרבו מאד ודאג לו בשנותיו האחרונות לכל צרכיו ונלב"ע בשבט תשל"ז]: בשם ה"חידושי הרי"ם" זי"ע שפירש ואמר, שהיו צריכין להכין הטעמים של המן, שהציווי היה שבערב ש"ק יכינו בחלקים, שזאת תהיה כאפיו וזאת תהיה טעמו כדגים, כבשר וכו', כי בשבת יהיה אסור לברור להם טעמים משום נולד.

הרה"ק ה"מקור ברוך" מסערט וז'ניץ זי"ע מפרש: הנה כבר אמרו חז"ל [שבת קיט.] בגודל הענין של ההכנה לשבת כמו שמצינו שעשו האמוראים, ברם, במדבר הרי נפל המן סמוך לפתח הבית והיה מתהפך לכמה טעמים כרצון כל אחד, אזי היה להם לישראל עגמת נפש שנחסר להם עבודת ההכנה לש"ק. אולם מ"מ ההכנה שלהם היתה במה שהכניסו את המן מבחוץ לתוך הבית פנימה לכבוד ש"ק.

זשה"כ 'והיה ביום הששי', אין והיה אלא לשון שמחה, ששמחתם היתה 'והכינו את אשר יביאו' – בהכנה הקטנה שעשו ש"הביאו" את המן לתוך הבית.

הגה"ק רבי שמואל פייבל כ"ץ נכד הסמ"ע זי"ע כותב: במסורה יש ג' 'יום יום': 'יום לשנה יום לשנה', 'אותי יום יום ידרושון'. ושמעתי בשם רבי מנחם גבאי מקראקא ז"ל דאיתא ביומא ע"ו, למה לא ירד המן בפעם אחת שיהא די לכל השנה, כדי שיכוונו את לבם לאביהם שבשמים בכל יום. וז"ש 'ילקטו יום יום', ולמה לא ירד פעם אחת בשנה – ותירץ ש'אותי יום יום ידרושון'.

שואל הרה"ק מסאטמאר זי"ע: הרי כיון שבשבת אי אפשר להכין המאכלים מחמת איסור מלאכה בשבת, א"כ לשם מה צריכה התורה לצוות אותנו להכין מערב שבת, הרי במילא הוא כן.

"וילונו כל עדת בני ישראל על משה ועל אהרן?" ויש לומר שבכוונה הסב משה את תלונותיהם על ה', כדי להקל על החטא, כי עבירות שבין אדם לחבירו קשות מעבירות שבין אדם למקום.

שמעתי את תלונת בני ישראל דבר אלהם לאמר בין הערבים תאכלו בשר ובבקר תשבועו לחם וידעתם כי אני ה': (טז יב)

אי' בספרים: "בין הערבים" – כל זמן שלא נגה עליכם אור ה' בשלימות, "תאכלו בשר", תכסוף נפשכם לתענוגי עולם הזה ותתאוו לאכול בשר. אבל "בבוקר", כשיזרח עליכם אור הדעת והשכל, אז תסתפקו במועט, וגם בלחם לבד תשבועו. והטעם, כי בעת ההיא – "וידעתם כי אני ה'" ואז כל הבלי העולם הזה יהיו לכם לזרא.

ויראו בני ישראל ויאמרו איש אל אחיו מן הוא כי לא ידעו מה הוא ויאמר משה אליהם הוא הלחם אשר נתן ה' לכם לאכלה: (טז טו)

הרבי ר' השיל זי"ע אומר שאפשר לפרש: לפי מה שמובא בגמרא ובמדרש: כל מה שעשה אברהם אבינו למלאכים פרע הקב"ה לבניו. וידוע שלחם לא הביא, לכן לא ידעו מה הוא, באיזו זכות הוא בא.

הרבי ר' מנדלי מרימנוב זי"ע אמר: שידועה השפעת המאכלים על פרצופו הגשמי והרוחני של האדם. מאכלים אסורים מזהמים ומגשמים. וכנגד זה, אכילת מצוה מעדנת ומוסיפה לוויית חן ויופי של מעלה. כשאדם מישראל אכל את המן, "לחם מן השמים", השתנה פרצופו וקיבל צורה אחרת לגמרי ולא הכירוהו. כמעט נעשה אדם אחר לחלוטין. "ויאמרו איש אל אחיו מן הוא", אחד אמר לשני, מי הוא? הרי אין זה אותו ראובן? "ויאמר משה הוא הלחם אשר נתן ה' לכם לאכלה", זוהי השפעת הלחם השמימי.

שואל הרה"ק רבי ישראל מרוז'ין זי"ע: וכי מפני שלא ידעו מה הוא קראוהו "מן", הלא היו צריכים לקרותו "מה"?

אכן הנה יש ב' מיני השפעות בעולם, אחד מה שמשפיע צדיק הדור בזכותו, וזה נקרא 'מה רב טובך אשר צפנת ליראיך'. והשפעה ב' שנשפע בעולם ע"י

אדם. אבל משה ואהרן אמרו "ונחנו מה" נגד ישראל, ובאמת הם היו הראשונים והגדולים בישראל. וזה חידוש גדול.

מסופר שליד הרבי ר' יהונתן איבשיץ זי"ע עמד בתפילות יום כיפור יהודי אחד והתפלל בשברון לב "עפר אני בחיי וקל וחומר במיתתי". כעבור שעה קלה בשעת קריאת התורה שמע הר"ר יהונתן כיצד יהודי זה מתקוטט עם הגבאי בדבר עליה ואומר לו: היודע אתה מי אני ומי אתה? ניגש אליו הרבי ר' יהונתן ואמר לו: הלא זה עתה אמרת "עפר אני"? השיב לו היהודי, אמנם כן, כנגד הקב"ה אני עפר ואפר, אבל כנגד גבאי זה...

אמר רבי מאיר שפירא מלובלין זצ"ל: לפי זה – זה ההבדל בין אברהם למשה ואהרן, שאברהם אבינו אמר 'ואנכי עפר ואפר' כנגד הקב"ה, ואילו משה עשה עצמו ולא כלום אפילו כנגד המתלוננים.

ויאמר משה בתת ה' לכם בערב בשר לאכל ולחם בבקר לשבוע בשמע ה' את תלנתיכם אשר אתם מלינים עליו ונחנו מה לא עלינו תלנתיכם כי על ה': (טז ח)

שואל הרבי מקאצק זי"ע: למה התרעמו בני ישראל ושאלו בשר ולחם, הלא במן טעם כל אחד את טעם המאכל אשר התאוה לו? אלא הם לא רצו להסתפק בטעם בלבד, הם דרשו ממשיות.

שאלו את הרה"ק רבי יחיאל האדמו"ר הזקן מאלכסנדר זי"ע: מה ההסבר בדברי הרה"ק מרוז'ין זי"ע שאמר: יש אנשים ששואלים עלי במה אני "גיטער איד"? האמת היא שאין אני גיטער איד, ואני בעצמי אין, ואף על פי כן מי שמדבר עלי כמדבר על ה'. ולכאורה דבריו סותרים מיניה וביה?

השיב להם: למה לא תבינו כוונת קדשו, הלא מקרא מלא דיבר הכתוב: "ונחנו מה" כשאדם משיג מדת הענוה באמת, והוא יודע בעצמו שהוא אין ואפס, הרי אז "לא עלינו תלונותיכם כי על ה'" הרי הוא כמדבר על ה'...

שואל הרב ר' איצ'לה מוואלוז'ין זצ"ל: למה שינה משה ואמר שבני ישראל מתלוננים על ה', הרי בפסוק נאמר

היביה ה' לכון למיכל. זה הדבר אשר בארנו, שעי"ז שהוכן מששת ימי בראשית ע"כ הותר לכם לאכול.

בספה"ק "אך פרי תבואה" כתב לתרץ: דהנה הא דאין אדם רשאי ליהנות ממעשה ניסים, הוא דוקא אם הוא עצמו מתנהג עפ"י הטבע, אבל דור המדבר שגם הם לא הלכו עם השי"ת בדרך הטבע, כמ"ש 'זכרתי לך חסד נעוריק' וגו', לכן גם השי"ת נתן להם שלא כדרך הטבע, ולכן 'הוא הלחם אשר נתן ה' לכם לאכלה'. רק 'איש אל יותר ממנו עד בקר' – כיון שאתם צריכים להיות שלא עפ"י דרך הטבע.

הגה"ק ה"זרע שמשון" זי"ע שואל: יש לדקדק למה אמר 'אשר נתן' בלשון עבר, דמשמע דכבר נתן, היל"ל 'אשר נתן' בלשון הווה.

וירמוז למה שפירש"י עה"פ 'אכלו את המן ארבעים שנה' – שאף העוגות שהוציאו ממצרים טעמו בהם טעם מן. ומשו"ה קאמר 'הוא הלחם אשר נתן' – זה המן יש בו טעם הלחם אשר טעמתם כבר בעוגות.

הרבי מלובלין זי"ע אמר: הנה המן הוא דבר רוחני, וכל מי שאכלו היה מתעלה בעבודת השם מאד עי"ז, מידי יום ביומו, עד אשר למחרת לא הכירו חבירו, והיה שואל עליו מאן הוא, כלומר מי הוא זה כי לא הכירו, כי נתעלה ביותר.

ולא שמעו אל משה ויתירו אנשים ממנו עד בקר וירם תולעים ויבאש וגו': (טז כ)

הרב משקלוב תלמיד הגר"א זצ"ל מבאר, לפי מה ששמע מרבו הגר"א, שרימה היא הקטנה ותולעה היא הגדולה. ולכן אמר כאן "וירם תולעים" – גדולים. אך כשהותירו לשבת נאמר "ורימה" – אפילו קטנה – "לא היתה בו".

את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו וגו': (טז כג)

ברש"י: מה שאתם רוצים לאפות בתנור אפו היום הכל לשני ימים ומה שאתם צריכים לבשל ממנו במים בשלו היום וכו'.

החיד"א בספרו "פני דוד" תמה: שבפרשת בהעלותך עה"פ 'שטו העם ולקטו וטחנו בריחים או דכו במדוכה

זכות הדור שזוכים בזכות עצמם, וזה נקרא 'מה אדיר שמך בכל הארץ'.

והנה כשהיו ישראל במדבר היו דור דעה שלמים בצדקתם, וגם היה להם משה רבינו ע"ה צדיק הדור האמיתי, על כן כאשר נשפע להם השפעת המן לא ידעו באיזה זכות ירד להם, אם בזכות עצמם שהיא "מה אדיר שמך וגו'" או בזכות משה שהוא "מה רב טובך", ולא ידעו באיזה "מה" לתלות, על כן קראו "מן", כי שני פעמים "מה" בגימטריא "מן", שהיה להם שני בחי' "מה" כנ"ל.

בנו הרה"ק מליעווא זי"ע אמר: בנוהג שבעולם, שכל אחד מחזיק את השני במדרגה נמוכה ממנו, ושהוא עולה עליו בכל מידה נכונה, ואפילו מי שאינו אומר זאת בפירוש, עכ"פ במחשבתו ברי לו שכך הוא.

על זה מרמז הכתוב: "ויאמרו איש אל אחיו מן הוא", כלומר מאן הוא ומה חשיבותו, ואם תרצה לדעת מאין נובע מדה גרועה זו? אומר הכתוב: "כי לא ידענו מה הוא", כי אף אחד אינו עושה חשבון נפשו מה הוא בעצמו באמת, האם התחיל בכלל לעבוד את הבורא ב"ה, וע"כ נשאר לו תמיד פנאי לחשוב רק על הזולת.

אומר החיד"א בספרו "נחל קדומים": שהנה ישראל חששו דאמרינן שאין נהנים ממעשה ניסים, וזה שאמרו: "ויאמרו איש אל אחיו מן הוא" – ר"ת: מ עשה ניסים, 'כי לא ידעו מה הוא' – אי שרי ליהנות.

'ויאמר משה הוא הלחם' – הידוע, דאחז"ל בשכר 'ואקחה פת לחם' – זכו למן. וזה 'הוא הלחם' – בה"א הידיעה, וא"כ זה גמול לאאע"ה שאמר 'ואקחה פת לחם' – ושרי ליהנות, כיון דהאלקים עשה בזכות אאע"ה.

בספר "מרכבת המשנה" מבאר את תשובת משרע"ה: דודאי אם דבר נסיי הוא כמו המן והבאר ודומיהם, הוא דבר נברא מששת ימי בראשית, ודאי הוא מותר ליהנות, שהרי הוא כשאר נבראים מששת ימי בראשית, אבל אם הוא דבר ניסיי שנולד בזמנו בשינוי טבעו, ראוי לבל יהנו ממעשה ניסים כד"א בן פדת [תענית כה].

וזה היתה תשובת משרע"ה: דהתרגום יונתן מתרגם: הוא לחמא דאצטנע לכון מן שירויא בשמי מרומא וכדון

ומתפלל ואומר: רבש"ע, שיעלה יפה ה"קוגל" (פשטידה) של שבת קודש ויהיה טוב, כי יש לי אורח יקר על שבת קודש. ואחר כך אמר: רבש"ע, עם כניסת השבת, שתכנס קדושת השבת בגופי ובביתי ובמאכלים של שבת, שיהיה בהם – בהמאכלים טעם של קדושת השבת.

ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקט ולא מצאו: (טז כז)

בגמרא שבת (קיח): אמר רב יהודה אמר רב אלמלי שמרו ישראל שבת ראשונה לא שלטה בהם אומה ולשון, שנאמר: 'ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט' וכתוב בתריה "ויבא עמלק". אמר רבי שמעון בן יוחאי אלמלי שמרו ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד נגאלים. נשאלת השאלה למה במאמר הראשון נאמר רק שבת אחת, ובמאמר השני שתי שבתות? מתרץ ה"שארית יעקב": נראה לומר, דהנה שבת מעידה על ישראל, ועד אחד המסייע מועיל להחזיק כדאי' בשולחן ערוך חו"מ סי' פ"ז סק"ו, אבל להוציא צריך שני עדים. ולכן טרם שהיינו בגלות היה סגי בשבת אחת, אבל עכשיו שישראל מפוזרים בגלות, כדי להוציאם משם צריך שתי שבתות.

הרבי ר' מאיר מפרמישלאן זי"ע שואל: מה הלשון "ולא מצאו"? – ההסבר הוא זה: בילקוט מסופר, שדתי ואבירים רצו לעשות דבריו של משה פלסתר. הוא אמר "וביום השביעי שבת לא יהיה בו" – מה עשו? פיזרו את המן שלקטוהו בערב שבת ואמרו לשכניהם: צאו וראו, אף בשבת יורד מן ואין ממשות בדברי משה. אלא שבנתיים ירדו ציפורים ממרומים ואכלו את המן ולא נותר ממנו דבר בשדה. מכאן ההדגשה "ולא מצאו", לומר, שהופרה מזימתן של בעלי מחלוקת. ולזכר השליחות שמילאו הציפורים באותה שעה נוהגים ב"שבת שירה" לפזר חמין של שבת בשדות בשביל הציפורים.

הרה"ק האדמוה"ז מסדיגורא זי"ע אמר: נוהגים להניח כוסמת (קאשע) לפני הציפורים בשבת שירה. הטעם למנהג הנ"ל, יבואר עפ"י משל: מלך גדול שהיה לו ארמון מפואר עם היכלות גדולים מיוחדים עבור שרי המלכות והסגנים, כל אחד לפי כבודו, ולמלך בעצמו היה היכל מיוחד אשר רק ציפור המצפץ בקולו הנעים

ובשלו בפרור' – פירש רש"י: לא ירד בריחיים ולא בקדירה ולא במדוכה אלא משתנה היה טעמו לנטחנין ולמבושלין עכ"ל. נמצינו למדין שלא בשלוח אלא במחשבה בעלמא, וא"כ מדוע היו צריכים לעשותו מע"ש, והרי לכאורה גם בשבת מותר שהרי אינו עושה אלא במחשבה בעלמא, וקיי"ל הרהורים מותרים? וב"מושב זקנים" מחדש: שכיון שע"י מחשבתו היה מתבשל הו"ל כעושה מלאכה ואסור לחשוב שיתבשל בשבת. עיי"ש בפר' בהעלותך.

ויאמר משה אכלו היום כי שבת היום לה' היום לא תמצאוהו בשדה: (טז כה)

שואל האלשיך הק': למה הגשם יורד בשבת, והמן לא יורד בשבת? ומתרץ הרה"ק ה"קדושת לוי" זי"ע: כי הגשם אין האדם צריך לעשות בו במחשבה, אבל אצל המן, אדם צריך לחשוב ולחשב כמה צריך לאנשי ביתו, דהיינו אם קנה עבד או נולד לו בן, צריך לחשב כמה זקוק הוא לנפשות ביתו, ורק היה עומר לגלגלת, וגם לחשוב איזה טעם יהיה לו למן, לכן לא יורד בשבת שלא לעשות מרוחניות גשמיות אפילו במחשבה. אבל אצל הגשם, אין צריך אדם לעשות בו שום פעולה אפילו במחשבה, לכן הגשם יורד בשבת. ומתורץ קושית האלשיך הק'.

אומר הרה"ק רבי יחזקאל מקוזמיר זי"ע: "אכלו היום" – תאכלו את קדושת היום, השבת יהיה המזון שלכם ויתפשט בקרבכם, בדמכם ובבשרכם. "כי שבת היום לה'" – יום מיוחד לה', וגם החומר והרוח, גם גופכם וגם נפשכם, ישתנו ביום הקדוש הזה, "היום לא תמצאוהו בשדה" – קדושת היום הזה לא תמצאו בשאר הימים, בעת עבודתכם בשדה.

הש"ך על התורה כותב: שמאחר שנתקדש ונקרא עליו שם שבת אין ראוי לאוכלו בחול.

הרה"צ רבי נחמיה אלתר זצוק"ל סיפר:

פעם אחת הייתי בשבת קודש בפילץ, אצל הצדיק ר' פינטשי זצ"ל. באתי ביום חמישי לעת ערב, ואחר ארוחת הערב שאכלנו יחד סח לי הרבה שיחות קדושות והיה שרוי בשמחה רבה. כשהלכתי אחר כך לישון בחדר מיוחד שנתן לי, שמעתי שבחדר הסמוך מתהלך ר' פינטשי אילך ואילך

ראו כי ה' נתן לכם השבת על כן הוא נתן לכם ביום הששי לחם יומים שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי: (טז כט)

אומר הרה"ק רבי ישראל מרוז'ין זי"ע: כל אדם צריך להחזיק עצמו במקום יותר נמוך ממה שמגיע לו לפי מדריגתו – "תחתיו", על כל פנים "אל יצא איש ממקומו", שלא יצא ממסגרתו ולא יטפס למעלה ממדריגתו ומעמדו.

הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע אמר שלענין יום טוב יש דעות במכילתא אם ירד בו המן. והנה אם לא ירד אלא בערב יו"ט ירד לחם משנה כבערב שבת, מה עשו ביום טוב הסמוך לשבת מאחריו, שהרי בודאי לא ירד באותו ערב יו"ט כיון שחל בשבת, ומה היה להם לאכול ביו"ט, ואי ירד בעיו"ט פי שלושה, היו צריכין ליקח ג' לחם ולמה נזכר בתורה לרבותא רק שביום השישי לקטו 'לחם משנה' ולא שבערב שבת הסמוך ליו"ט לקטו 'לחם משולש'.

וחתנו הרה"ק צ"מ אלטר זצ"ל הי"ד השיב לו לפי דברי ה"שפת אמת" זי"ע שנסתפק אי במן משבת קודש היה מותר להותיר ליום ראשון, ואם מותר, אכלו מה שהותירו משבת קודש על יו"ט. ואמר הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע: לפי זה, ביום טוב ההוא, וכן בשבת מקודם, אכלו בשניהם יחד פחות מביום חול, וזה דוחק. והנה בשו"ת "חדות יעקב" יש מכתב מהרבי הא"א שכתב בין הדברים: "ששמעתי מאמ"ו ז"ל שנסתפק בזה שנפל בערב שבת, כיון דאישתרי בהותרה אשתרי בו. אך אמ"ו ז"ל הכריע דאסור".

כתב בספר "זהב שבא": מזה שמצינו במן שלא ירד בשבת ומה שהיה צריך לירד בשבת ירד ביום הששי, יש ללמוד גם על לעתיד, שלעולם אין ישראל מפסידים ח"ו ע"י שמירת השבת וביטול מלאכה בו, כי כל מה שהיה מרויח במלאכת שבת נותן לו הקב"ה ביום הששי או בשאר ימים של מלאכת חול, כמו שהיה בשבת גבי המן, וכן בשמיטה לענין שנה השביעית, שהיה הברכה בשנה הששית גם על מה שהיה ראוי להיות בשביעית.

ויקראו בית ישראל את שמו מן והוא כזרע גד לבן: (טז לא)

עמד שם ואשר היה מענג את המלך בנועם ציפופיו, ולא יערוך כל כלי שיר וזמר כקול הבריה הקטנה הלז המטיבה לנגן.

והנה הנמשל: כנסת ישראל נקראת ציפור כדכתיב: "גם צפור מצאה בית", ובשעת יציאת מצרים וקרי"ס כל המלאכים ושרפים היו אומרים שירה לפני השי"ת על הניסים והנפלאות שעשה למשה ולישראל עמו, ובכל זאת לא ערב לו ית' כל זה כקול הציפור – היינו כנסת ישראל שניגנה ואמרה שירת הים.

על זה אנו מרמזים במנהג הנ"ל, להראות שהיתה חביבה לפניו ית' המנגינה של הציפור הקטנה יותר מכל כלי שיר, וע"כ מקבלת הציפור המתנה טובה.

ואילו ה"מגן אברהם" כותב: יש נוהגין לתת חטין בשבת לפני העופות. ואינו נכון, שהרי אין מזונותיו עליך.

אף רבי יעקב עמדין בסידורו כותב: מה שנהגו לשטח חיטים לפני העופות – שטות ואיסור הוא.

הרה"ק ה"ישמח ישראל" זי"ע מיישב את קושית המגן אברהם: וכתב משום שנודע דברי הזוהר הק' באיתערותא דלתתא איתער איתער איתערותא דלעילא, [שהתעוררות מלמטה מעורר התעוררות מלמעלה], היינו לגמול חסד חינום אף עם אותם בעלי חיים שאין מזונותם עליך, וזה מעורר רחמים עלינו, אף שמצד הדין אין מזונותינו עליך שאין אנו כדאי אף על פי כן מגודל רחמיך וחסדיך תתן לנו פרנסתנו.

עוד תירץ, דהנה בשבת שירה אנו קורין פרשת המן. ואחר התבוננות מקריאה זו שמורה למען דעת האמיתית כי הכל הוא מאתו יתברך שמו אף בלתי פעולות בשר ודם – אנו משליכין מזון לעופות, והרמז כי הבהמות אף במיעוט דעתם חושבים הלא אנחנו עושים לבעה"ב טובה ומשום זה הוא מפרנס אותנו, אבל העופות אין להם לחשוב זאת ויודעין שפרנסתם הוא בלתי פעולתן, וזאת מעורר אותנו למען נדע ג"כ כי הוא הזן ומפרנס לכל והכל הוא מאתו ית"ש אף בלתי פעולתינו רק כח והשגחת הבורא ב"ה.

וכן הלומד התורה הק' צריך לידע ידיעת האמיתית ועי"ז נעשה דבוק בתורה הק' ובקוב"ה, כמו שכתב הזוהר הק' "אורייתא וקוב"ה וישראל חד".

ועל כל מאן דעסקין באוריתא וכו' יהא להון וכו' חיי אריכי ומזוני רויחין וכו'.

בספר "מרגניתא דר' מאיר" מביא: שמעתי בשם הרה"צ רבי לייבל מקילקוב, ששמע מפי הרב מאיר [מפרמישלאן] ז"ל: שתמה בזה שנאמר 'צנצנת' – והלא בכל תנ"ך לא נמצאת מדת 'צנצנת', רק איפה, הין, לוג, קב, ולא מדת צנצנת, ולמה שינה הכתוב. וגם מעולם לא ראינו צנצנת גדולה כזו שיוכלו להניח בה מלא העומר?

ואמר: שזה הענין שאמר 'למשמרת לדורות עולם', היינו, גם בעיתים הללו, דהגם שעניני פרנסה מתנהג כעת לכאורה עפ"י דרך הטבע, עפ"י עניני משא ומתן, אעפ"כ אם יבחין האדם יראה דגם כעת יש בחינת "מן" – לחם שמזמנים מן השמים.

ולזה דייק הפסוק ואמר: 'קח צנצנת אחת' – ודרכו של צנצנת שהוא קטן מלהכיל מלא העומר, ואעפ"כ יחזיק המרובה, שיתנו בו מלא העומר מן, וע"ז אמר 'והנח אותו למשמרת לדורותיכם', - שכן יהיה לדורותיכם שיחזיק מועט את המרובה, וממסחר קטן יהיה לו הצטרפותו בהרחבה, וזהו המן לדורות עולם.

במדרש [פסיקתא זוטרותא לקח טוב שמות טז לג]: 'לפני העדות למשמרת' – למדנו שלא הניחו אהרן בשנת הארבעים, אלא בשנה שניה, משנה שנעשה בה הארון, לכך נאמר 'לפני העדות'.

ה"משך חכמה" זצ"ל מבאר: מדוע הזדרז אהרן הכהן להניח את המן למשמרת מיד בהקמת המשכן, "והיא עפ"י ד' הרמב"ם [מו"נ ב כט]: שהנס לא יתמיד, שאם זה יתמיד בטלה הוראתו. רק שלמן הוצרכו ישראל ארבעים שנה. ולכן שלא יאמר אחד שהורדת המן הוא ענין טבעי שנתחדש ויישאר קיים בטבע, לכן הניח בתחילה הצנצנת להראות להם שתיכף במות משה יבואו לא"י יבטל המן, שאינו יורד רק לשעתו שצריכים לו". ועיין באברבנאל ובמלבי"ם שהאריכו בזה.

כאשר צוה ה' אל משה ויניחהו אהרן לפני העדת למשמרת: (טז לד)

בשם הרה"ק השר שלום מבעלזא זי"ע: יש לדקדק בשינוי הלשון, דלפי הסגנון בכל מקום היה צ"ל 'ויניחהו אהרן וגו' כאשר צוה ה' אל משה'?

הרה"ק ה"דגל מחנה אפרים" זי"ע בפר' בהעלותך עה"פ 'והמן כזרע גד הוא', מבאר עפ"י מה דאיתא בגמרא שאותיות ג' ד' ר"ת ג ומל ד לים, דהנה השי"ת משפיע מטובו לכל בני אדם אף לאלה שאינם ראויים לכך, רק מחמת חסדו גומל ומשפיע להם כל טוב, וזהו 'והמן' הוא השפעת הפרנסה לכל אדם, 'כזרע גד הוא', היינו כדוגמת מי שגומל דלים מחמת חסדו אף אם אין המקבל ראוי לכך, והכי נמי משפיע הקב"ה פרנסה לכל אדם אף אם אינו ראוי לכך.

פעם בא לרוז'ין רב מגליצא והוא נכדו של צדיק מפורסם מתלמידי המגיד ממעזריטש זי"ע, וקיבל הרבי מרוז'ין את פניו בשמחה ובכבוד. כשהיה מיסב אצלו שאלו על שלום בני קהילתו, והתחיל האורח לקטרג על הדור הצעיר. החסידים בשמעם זאת נאנחו, אולם מן הס"ק הסב את פניו ולא הוסיף לדבר איתו. כשראה מן שהחסידים תמהים הסביר להם ואמר: דור המדבר היה דור דעה, הם קיבלו את התורה, וה' המטיר להם לחם מן השמים, ומדוע לא שבעו רצון מלחם זה?

אלא לפי שנאמר בו "והוא כזרע גד", ודרשו חז"ל: שהיה מגיד להם לישראל מה שבחורין ומה שבסדקים, לכן אמרו ישראל מוטב שיהיו מזונותינו מרורים כזית, ושנאכל את לחמנו בזיעת אפינו, ואל נטעום טעמו של מן אף שהוא כצפיחית בדבש והוא לחם מן השמים, ובלבד שלא ילך רכיל ולא יגלה דברים מכוסים, שכל מי שמגיד עונותיהם של ישראל, אפילו הוא לחם מן השמים – הרי זה לחם קלוקל...

ויאמר משה אל אהרן קח צנצנת אחת ותן שמה מלא העומר מן והנח אתו לפני ה' למשמרת לדורותיכם: (טז לג)

הרה"ק ה"אמרי שאל ממוז'יץ זי"ע מביא בשם זקנו הרה"ק רבי יחזקאל מקוזמיר זי"ע: שהמן הוא שורש הפרנסה לכל הדורות, והציווי היה להניח אותו לפני העדות אצל התורה, להורות שעיקר שורש הפרנסה הוא מכח התורה. ועל כן כל הדבוק בתורה יותר יש בו יותר שורש הפרנסה עכ"ל.

וכן היה מרגלא בפיו הקדוש. כשהיה בן תורה מבקש ממנו שיתפלל בעדו שיהיה לו פרנסה, השיב לו: הדבק עצמך בתורה, ויהיו כל ישראל מתפללים עליך, כמו שאנו אומרים "על ישראל ועל רבנן ועל תלמידיהון וכו'".

ה"חידושי הרי"ם" זי"ע שואל: איזה חטא היה במה שרצו מים? והרי אי אפשר לחיות בליתו?
ואמר, הנה הצעירים הסמוכים על שולחן הוריהם חושבים כי בעת שהם עוד סמוכים על שולחן הוריהם נכון לעסוק במו"מ קצת כדי להרויח על העתיד, ומה הם רוצים, הלא עדיין לא חסר להם, ועל ידי זה ממשיכים עליהם עול וטורח הפרנסה. וזה היה ג"כ כאן כשבאו לרפידים וראו שאין שם מים, אף שבאמת לא היו צמאים כלל, רק יראו מה יעשו לכשימצאו, ועל ידי חסרון האמונה והבטחון גרמו שבאמת צמאו, וזה שכתוב אח"כ 'ויצמא העם למים' וגו'.

ויצעק משה אל ה' לאמר מה אעשה לעם הזה עוד מעט וסקלוני: (יז ד)

הרבי ר' מנחם מאמשינוב זי"ע אמר: משה רבינו הרועה הנאמן, לימד בזה זכות על ישראל. צודקים וצדיקים הם הצועקים "תן לנו מים" – "עוד מעט", מעט מאד יהיה עונשי, קטן ואפסי, אם "יסקלוני", כי מה להם לעשות? הביאונם למדבר, תחת השמש הצורבת, בלי טיפת מים, וסבלנותם הגיע לקצה הגבול.

ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים: (יז ח)

הרה"ק ה"שם משמואל" זי"ע כותב: סיבב הקב"ה, שתהיה מלחמת עמלק קודם מתן תורה. לולא שהחלישו ישראל מקודם את עמלק – לא היה מקום למתן תורה. כל זמן שהיה עמלק בתוקפו, היה מטעה ומסמא עינים בשקריו ובדרכיו העקלקלות. עמלק שהוא הקליפה של דעת דקדושה היה מטיל ספקות (עמלק בגימטריא ספק) אף במקום שנראתה בו התגלות אלקים. ובודאי היה מוצא תירוצים לבלבל את המוחות בענין הקולות והברקים וקול השופר וגם עצם הדיברות. אבל, כשניצחו ישראל והחלישו את עמלק, אף שעדיין היה קיים, שוב היה מקום למתן תורה, ואחרי התורה באה העבודה – עשיית המשכן.

הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע אמר: שאיתא במדרש שלהמן היה שס"ה יועצים כמנין ימות החמה עי"ש. וגם כנגד שס"ה לא תעשה. וכתוב וכל יצר וגו' רק רע כל היום, וסופי תיבות של רק רע כל היום, הם אותיות **עמלק**, שעמלק רודף כל יום ויום, ובכל יום יש יועץ אחר, ולזה הרמז מזכירין כל יום מחיית עמלק.

וי"ל דמסורת בידינו דאהרן ידע ברוח קדשו שהקב"ה יצוה להניח עומר מן למשמרת, וכיון שידע שכאשר השמש עולה נמס המן שעל פני השדה, דאג אהרן מה יעשה אם ה' יצוהו באמצע היום לקחת עומר מן למשמרת, ולכן לא אכל אף פעם את העומר שלו כדי שיהיה מוכן אצלו ברגע שיצוהו ה'.
וז"ש 'כאשר צוה ה' אל משה' – דמיד שה' צוה למשה – 'ויניחהו אהרן' וגו' כי היה מוכן אצלו. ודפח"ח.

ובני ישראל אכלו את המן וגו' את המן אכלו עד באם אל קצה ארץ כנען: (טז לה)

בפירוש רש"י הנדפס בכמה מהדורות בשם "סוד מישרים" כתב דבר חידוש: שמה שנשאר מאכילת המן, לקח הקב"ה ופרנס לדג שלא יעוכל יונה הנביא במעיו, וגם יונה אכל בתוכו מזה המן, לכך נאמר "וימן" לשון מן, וכן "וימן קיקיון", שהיה אוכל ד' עומרים לכך נאמר ד' פעמים "וימן". ובלשון יון נקרא מן "קוקה" ועל זה נאמר "קיקיון".

והעומר עשירית האיפה הוא: (טז לו)

שואל ה"עברא דדשא": למה נכתב כאן בסוף הענין. אחר דכתיב 'ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה עד וגו' עד באם אל קצה ארץ כנען', הו"ל לכותבו לעיל, 'ולקטו ממנו איש לפי אכלו עומר לגולגולת והעומר עשירית האיפה הוא' ? [ועיין ברבינו בחיי שם].
וי"ל דהנה אמרו חז"ל: אין אדם מת וחצי תאוותו בידו, ומי שיש לו מנה רוצה מאתיים, אך כשאכלו את המן הוכרחו להיות שמחים בחלקם ולהסתפק במה שיש להם, כי לא היתה אפשרות לצבור למחר, ולא יכלו לקחת יותר מעומר לגולגולת, משא"כ כשבאו לא"י וניזונו מפרנסתם, שוב מתעורר רצון ליותר. וזה פירוש הפסוק, דכל ארבעים שנה שהיו במדבר העומר היה דבר שלם, ורק עכשיו בבואם אל ארץ נושבת העומר אינו אלא "עשירית האיפה", כי מי שיש לו עומר, מרגיש שחסר לו עדיין ותמיד רוצה יותר, ואמרו חז"ל רוצה אדם בקב שלו 'מתשעה' קבין של חבירו, ויש שיטות בקמאי לאו דווקא בגלל שעמל עליהם, וזה נרמז כאן במדת המן שהיא 'עשירית' האיפה, כלומר הסתפק ומצא ריצויך בעשירית שלך ואל תתאוה לתשעה שאין שייכים לך.

וירב העם עם משה וגו': (יז ב)

הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע אמר [פורים תרע"ו] בשם ה"יוסף לקח" [מרבינו אליעזר אשכנזי זלה"ה בעל מעשי ה'] : שלא כתוב וכאשר 'ישפיל' ידו, כי הפירוש הוא שכיון שהניח ידיו לדרך הטבע גבר עמלק. צריך להיות רק ירים ידו, למעלה מהטבע כדכתיב 'שאו ידיכם קודש'.

מדייק הגה"צ ר"א בידרמן שליט"א: לכאורה עפ"י דקדוק הלשון, היל"ל דבר והיפוכו – 'כאשר ישפיל משה ידו' שהרי השפלת הידים היא היפך מהרמת ידים. אלא צ"ל, שבכדי שח"ו יגבר כחו של עמלק, די בכך שיסיח דעתו, ויניח את ידיו מלהרימם ולהביט השמימה.

וידי משה כבדים ויקחו אבן וישימו תחתיו ויהי ידיו אמונה עד בא השמש: (יז יב)

בספר "עצי הלבנון" מביא שהרבי ר' מאיר'ל מפרמישלאן זי"ע אמר בשם הרבי מלובלין זי"ע: איתא במדרש דידין של משה ראויין היו להיות בעצמם שני הלוחות, אך יען ידע הקב"ה דסוף הלוחות להשבר וחס הקב"ה על ידיו היקרות של משה, ונתן לוחות אבנים – זהו 'וידי משה כבדים', ותרגומו 'יקרן' פירושו כי ידי משה היו יקרות לפני השי"ת, ולכן 'ויקחו אבן' – לוחות אבן 'וישימו תחתיו'.

כתוב בליקוטי מוהר"ן מהרה"ק רבי נחמן מברסלב זי"ע: כמה מיני אמונה הם, יש אמונה שהיא רק בלב. אולם העיקר שצריכה להיות לאדם אמונה מרובה כל כך עד שתתפשט לכל האיברים. וזה שכתוב במשה: "ויהי ידיו אמונה", שאמונתו היתה גדולה כל כך עד שנתפשטה בכל איבריו, אף בידי.

מבאר הרה"ק ה"דברי שמואל" מסלוני זי"ע: מי שיש בו אמונה אמיתית נעשית אמונתו אצלו כיד ממש, כדרך שהאדם מסוגל לפעול בידי כרצונו כך פועל הוא באמונתו.

ברש"י: ולא ישב לו על כר וכסת. אמר, ישראל שרויין בצער אף אני אהיה עמם בצער עי"ש. בביקורו של הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע בארץ ישראל

בספר "מושב זקנים" לרבותינו בעלי התוספות הקשו: מה ראה עמלק להלחם עם ישראל אחרי ששמע כל הנסים שנעשו לישראל עם המצריים?

ותירצו, מפני שעמלק עיין בשמו, וראה שרמוזים באותיותיו השמות עמרם משה לוי קהת – ועל זה בטח שבודאי יתגבר על בני ישראל. אבל טעה, מפני שלא ראה שסופי תיבות של שמות אלה הוא מיתה.

ובזה ביארו בעלי התוספות ז"ל: את הפסוק "ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אובד", פירוש שראשי בני ישראל רמוזים בשמו בראשי תיבות, אולם "ואחריתו עדי אובד" – כלומר סופי תיבות של שמות אלו הם "מיתה" לעמלק.

ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק מחר אנכי נצב על ראש הגבעה ומטה האלקים בידי: (יז ט)

הרה"ק ה"אמרי חיים" מויז'ניץ זי"ע אמר: דהנה ידוע שאחד מדרכי היצה"ר הוא לדחות את האדם בטענה אל תמהר היום לעשותה, הרי יש לך זמן מחר... וזש"כ 'וצא הלחם בעמלק מחר' – שצריך להילחם נגד עמלק שמשדל לעשות הכל רק מחר...

ה"פרדס יוסף" שואל: מדוע אצל הים נאמר להם "ואתם תחרישון", וכאן זרזו והלהיבו אותם למלחמה – "צא הלחם"?

אלא ללמדנו, שבמלחמת הקיום והחיים צריך אדם לשים את בטחונו בה', כי מה כוחו של אדם ובמה נחשב הוא, העיקר הוא הבטחון בהשם יתברך. אבל במלחמה על היהדות, על עיקרי האמונה ויסודותיה אין לשבת במנוחה ולהגיד שהקב"ה יעזור, אלא חייבים לנהל את המלחמת מצוה בכל המרץ ובכל הכוחות האפשריים. מלחמת עמלק, שהיתה מאבק נגד רשעות וכפירה, בעד צדק ואמונה, אסור היה להחריש בה ולהתפטם בבטחון, אלא – "צא הלחם"!

והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק: (יז יא)

ה"חפץ חיים" זצ"ל מדייק: לשון הפסוק "כאשר ירים" לשון עתיד, ולא כתיב "כאשר הרים", לומר לך שבכל דור ודור כאשר ירים משה את ידו, היינו כח התורה, אז וגבר ישראל. ואם לאו ח"ו וגבר עמלק.

ב"לא ימוש ספר התורה הזה מפיו והגית בו יומם ולילה", וא"כ מהו הצורך שגם ישימו באזניו? אלא כאן מרומז הענין של הנסיעה אל הצדיק, לשמוע דברי תורה ויראה, מפיו של הצדיק עצמו, שלכאורה נראה כדבר המיותר אחרי שנמצאים אתנו כ"כ הרבה ספרי מוסר ויראה עד אין מספר, ומי שרוצה לרוות צמאונו ישתה ממעינות אלו, וא"כ מהו הצורך בנסיעה הלז?

על זה אומרת התורה"ק, אעפ"י שאמרתי "כתב זאת זכרון בספר" בכל זאת אם תרצה להיות יהושע היינו חסיד אמיתי, לא תוכל להגיע לזה בשום אופן רק כשיהיה "ושים באזני יהושע", שתקבל מפומא דהצדיק גופא.

בשם הרה"ק רבי אהרן מטשערנביל זי"ע: בפר' כי תצא כתיב: 'תמחה את זכר עמלק מתחת השמים' – וי"ל כי אמר הקב"ה למשה 'כתב זאת זכרון בספר' – אשר כל אחד מישראל מחוייב להשתדל על מחיית עמלק, היינו היצה"ר שבקרבו, כמ"ש 'תמחה את זכר עמלק' אשר כ"א צריך להשתדל בזה.

וליהושע תאמר, בל יפול לבך ח"ו אשר אין שום תועלת, כי יבוא הזמן אשר אני בעצמי אמחה את זכר עמלק זה יצה"ר, לכך 'שים באזני יהושע' - שתאמר באזני יהושע בסוד אשר לא ידע כאו"א, כי כאשר היו יודעים אשר זה תלוי בי לא ישתדלו, ע"כ יהיה בסוד, וכל אחד מחוייב לעשות עד שידו מעת לבער הרע.

ויאמר כי יד על כס י-ה מלחמה לה' בעמלק וגו': (יז טז)

אי' במכילתא: רבי אליעזר אומר נשבע המקום בכסא הכבוד שלו וכו' אם יבא בכל האומות שבעולם להתגייר שיקבלוהו

ומביתו של עמלק לא יקבלו וכו' עי"ש.

הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע דייק: והלא איתא מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק? ואמר, אולי היתה אמם מישראל.

כ"ק הרה"ק מראחמסטריווקא נ"י. זי"ע אומר: כי בסוף כל סדרא נדפס בחומשים סימן על מנין הפסוקים שיש באותה סדרא, ובסדרא זו הסימן הוא י"ד אמונ"ה, להורות ששני ענינים אלו הם עיקרי ענין פרשה זו,

בשנת תרצ"ב, כיבדו אותו בבית אכסניתו בדגים, וסירב לאכול, ואמר, שם בבית (בפולין) נופלים אנשים על פניהם מרעב ממש, מדחקות, אין להם לחם, [שהיה אז משבר כלכלי בפולין], ואני אוכל סעודות עם דגים. ואמרו לו הרב מוויערשוב צ"ל ואחיו הרה"ק מפאביניץ הי"ד צ"ל, אם האדמו"ר יאכל יתחיל להיות טוב, תיכף נטל ידיו ואכל גם דגים.

הרה"ק ה"אמרי חיים" זי"ע פירש שהידיים של משרע"ה היו כולם אמונה, שע"י ההסתכלות בהם יכלו לזכות להאמין בבורא כל העולמים באמת ובתמים.

ויחלש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב: (יז יג)

מבאר הרה"ק ה"דברי יואל" מסאטמר זי"ע: ידוע שכלי זינם של ישראל הם תפילות ותחנונים לפני המקום. והתפילה נרמז שם 'חרב' וכמ"ש התרגום עה"פ 'בחרבי ובקשתי' – בצלותי ובבעותי. וז"ש 'ויחלש יהושע את עמלק וגו' – ר"ל שהתגבר יהושע על עמלק בכח התפילה שהתפלל להשי"ת שהתפילה נקראת 'חרב' והוא בפה, וזה 'לפי חרב'.

ויאמר ה' אל משה כתב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע כי מחה אמחה את זכר עמלק מתחת השמים: (יז יד)

אומר הגר"א: יש לומר על דרך הרמז: שכל הגאולות נרמזות בתיבת "א מ ח ה". והכוונה "מחה" – כל המחיות תהיינה על ידי- "א מ ח ה", והיינו גאולת מצרים היתה על ידי: אהרן משה חור השי"ת. גאולת בבל גם כן על ידי "א מ ח ה": אסתר מרדכי חרבונה השי"ת. וכן הגאולה העתידה: אליהו מ שיח ח' נסיכים השי"ת.

אי' בספרי חסידות על כפל הלשון "מחה אמחה" – כי כרגיל אחרי המחיקה נשאר איזה רושם, איזה היכר, ואצל עמלק ציוה ה' שגם רושם קל לא ישאר ממנו, שגם זה ימחק.

הרה"ק האדה"ז מסדיגורא זי"ע אומר: לכאורה תרתי למה לי, אם השי"ת מצווה לכתוב דבר זה בספר, א"כ יכול היה לדעת הכל מהספר, ובפרט שמדובר ביהושע שהיה "נער לא ימוש מתוך האהל", וגם בירך אותו:

הח"ח נסע בחזרה לעיר מושבו 'ראדין' והרב מחארקוב התלווה אליו, ויהי לפלא! למרות שהח"ח בדרך כלל היה מרבה לשוחח עם בני לווייתו בד"ת, השקפה ומוסר, בנסיעה זו לא דיבר מאומה, כל הדרך היה שקוע בהרהוריו, כך היה כשנסעו בעגלה עד לתחנת הרכבת, וכך היה גם כאשר עליו על הרכבת שתיקה מוחלטת אחוז בהרהוריו...

לפתע באמצע הנסיעה, אמר הח"ח לרב מחארקוב: "אוי, רבי חיים גאון!".

או אז, הבין הרב מחארקוב את פשר שתיקתו של הח"ח, כל הדרך הוא עבר על האיבעיות שבש"ס והעלה שאכן רבי חיים צודק, רוב האיבעיות נפשטו...

***

סיפור הגה"צ רבי שלום שבדרון זצ"ל:

שמעתי מגיסי הגאון ר' דוד אויערבך זצ"ל שמרן ה"חזון איש" זצ"ל אמר לו: כידוע שהעולם רגיל לחלק את התורה לשני חלקים, החלק הראשון – מצוות שבין אדם למקום. והחלק השני מצוות שבין אדם לחבירו. אולם טעות היא זו, באמת אין שום חילוק כלל, תורה אחת היא, וכל החילוקים הללו אינם אלא "סימנים", כעין "הציבי לך ציונים", חלוקה אשר תכליתה הבנה מוגדרת יותר של חלקי התורה.

אבל את האמת האמתית צריך כל יהודי לדעת, אם אדם חוטא ופוגע בזולתו, ועושה חציצה בינו לבין חבירו, נעשית ממילא חציצה בינו לבין המקום לא פחות מאשר אם עושה בפועל מחיצה בינו לבין המקום. והטעם בזה, שכן נאמר בתורה 'כי בצלם אלקים עשה את האדם', וממילא מי שחוצץ ומבדיל בין עצמו לבין ה'צלם אלקים' – קרי חבירו, ואינו חס על הצלם, עושה ממילא חציצה בינו לבין האלקים ג"כ.

***

מעשה נורא מה שנעשה בשנת תשד"מ לפ"ק בעיר יארק באנגליה:

אמונ"ה היא גודל האמונה שהשיגו בני"י בקריעת ים סוף, וי"ד רומז למלחמת עמלק שנאמר 'כי יד על כס י"ה', אלו הם הנקודות העיקריות בפרשה זו.

אמרות טהורות שנאמרו ע"י צדיקים זי"ע בענינים שונים:

פעם נכנס אחד מהתלמידים להגה"ק גאב"ד טשעבין זצ"ל ובפיו חקירה בדין מחיית עמלק, האם הדין הוא למחותו לגמרי או גם להכות בו זוהי המצוה.

הרב התפלא ואמר: הלא הדברים מפורשים ברש"י – התלמיד לא הבין כוונתו – והרב המשיך הלוא זה רש"י מפורש גבי קרבן פסח [פסחים סח.]: "מנקב בסכין – שיצא הרעי, שאם יניחנו בתוכו יסריחו קודם שתחשך. ולשון מיחוי שמוציא פרש רכה דנמחת בתוכה וכו'. לישנא אחרינא מיחוי לשון נקיבה 'וחיבול', כמו תמחה את זכר עמלק".

***

את הסיפור הבא על גאונותם וידיעותיהם בתורה של הגאון רבי חיים מבריסק זצ"ל, וה"חפץ חיים" זצ"ל, סיפר הגאון מחארקוב זצ"ל [בסוף ימיו מגדולי ירושלים] לגאון הגאב"ד בריסק זצ"ל, כפי שסיפר הגאון רבי משה מרדכי שולזינגר זצ"ל:

הרב מחארקוב היה עד לפגישה בין הח"ח ורבי חיים מבריסק, הח"ח ישב בחדר ורבי חיים עמד בפינת החדר והתפלל תפילת שמו"ע, כשכבר עמד בתפילת 'אלוקי נצור', נכנס בבהלה אדם לחדר, ופנה לרבי חיים: רב'ה! יש לי שאלה... למה רוב האיבעיות בש"ס לא נפשטו...?"

רבי חיים לא השיב לו מיד, ורק לאחר שפסע שלוש פסיעות לאחור, הוא פנה אל השואל המבוהל ואמר לו: "זה לא נכון, רוב האיבעיות שבש"ס כן נפשטו...!"

ה"חפץ חיים ישב בחדר ושמע את שאלת השואל ואת תשובת רבי חיים. לאחר מכן שוחח עם רבי חיים, ונפרדו לשלום.

הייתי תמה לנפשי מהיכן נטל הנהגה כזו. והוא נענה לי וסיפר כי אכן בן המקום הינו, ולא הוא בלבד נולד שם בשוויץ, אלא גם אביו ואף אבי אביו, נולדו וגדלו בשוויץ.

עתה כבר הייתה תמיהתי גדולה שבעתיים, שכן בני המקום ההוא אינם רגילים בכגון דא, אלא מתנהגים כדרך בני הגלילות העליונים שבאונגארן, במתינות ובהשקט. אך הוא הוסיף וסיפר לי שזקיני היה ירא אלקים ועובד ה', ולשם דוגמא ציין שהיה נוהג להתענות כל חודש אלול יום יום מבוקר ועד ליל!

מאד התפעלתי מכך וסברתי בלבי שאולי הסתופף בצל רבי גדול, או שמא היה מהצדיקים הנסתרים. אך הלה הוסיף וסיפר כי זקנו התגורר במקום זה בתוך עמו, ועיסוקו היה מסחר בבהמות... משמע, לא צדיק נסתר, אלא יהודי פשוט וטוב שעבד את בוראו בתמימות.

ואז התבוננתי ואחזתני רעדה: מסתבר כי רק לפני שני דורות התהלכו בעולמנו יהודים פשוטים, ובמקומות שאין בהם קהילות גדולות וגדולי עולם מפורסמים, ובכל זאת הבינו בשכלם הפשוט כי בחודש אלול עליהם להתענות יום יום! כל כך היתה יקרה עבודת החודש הזה בעיני ההמון לפני כמאה שנה, עד שאפילו סוחרי הבהמות הבינו מה העבודה שלרגליהם עם בוא חודש הרחמים והסליחות. ושוב לא התפלאתי מהיכן צמח יהודי בעל רגש כזה באמירת הקינות, כי אם סבו היה כזה איש המעלה, מסתמא בזכות זה זכה לנכד ההולך בדרכי טובים.

***

בספר "נפלאים מעשיך":

... עוד סיפר לי זקיני הרה"ח רבי יעקב יוסף ע"ה, שאביו ר' אייזיק היה סוחר גדול והיה נוסע ליומי דשוקא לעסוק במסחר, ובכל פעם כשנסע לעניני מסחר היה נכנס מקודם להתברך מפי רבו הק' מליסקא זי"ע [ה"אך פרי תבואה" – רבו של הרה"ק רבי ישעיה מקרעסטיר זי"ע], ופעם אחת קודם שנסע ונכנס להיפרד, בתוך הדברים אמר לו הרה"ק: כשתהיה על אם הדרך ותראה שני אנשי צבא אז תעלה אותם עמך

כידוע שבימיו של רבי אליעזר רוקח היתה אחד הקהילות החשובות בארץ אנגליה, תורה וגדולה במקום אחד. ובשנת תתקנ"א לאלף הרביעי קמו טועים על עם ה' בעיר יארק בשבת הגדול, והרגו היהודים את עצמם על קידוש השם, ובתוכם הקדוש רבינו מיגני מתלמידי ר"ת. בשנת תשד"מ בעת שחפרו שם ביארק נמצאו העצמות של הקדושים האלו ונפתחו הקברים והוציאו העצמות.

הודות להשתדלות הרבנים הוחזרו העצמות למקום מנוחתם ביום ח' תמוז, באותו לילה בא ברק מן השמים ושרף הבית תיפלות בעיר יארק שהיתה היותר עתיק באנגליה. בית תיפלות זה נבנה בסיוע היהודים של אותה תקופה שאנסו אותם ליתן מכספם לבנותה. ונחרב הבית תיפלות עד היסוד ולא הועילו כל המכשירים המודרניים למנוע השריפה. ויהי לפלא.

סיפורי השבוע

סיפור כ"ק האדמו"ר מנדבורנה שליט"א:

היה זה לפני כעשרים שנה, כ"ק מרן אאמו"ר זי"ע שהה באותה שנה בימות החמה בעיירה אנגלברג שבשוויץ, ואני הייתי שם עמו. ביום תשעה באב הלכנו להתפלל בבית הכנסת המקומי, שהיה קטן ואנשים בו מעט, ושם ראיתי יהודי אחד בעל מראה מקומי, לבושו כשל האשכנזים, חליפה קצרה ובלא מגבעת, אולם את פניו עיטר זקן ולמותניו חגר אבנט. הוא עמד להתפלל עם הציבור, וראיתי בו כי כולו אומר התלהבות וכוונת הלב.

לאחר שחרית התיישב הקהל לארץ לאמירת קינות, וכדרך העולם אמרו בשפל קול ובדכדוך נפש. אך האיש הזה העמיד עצמו אצל הבימה, ופתח באמירת הקינות בקול גדול ובהשתפכות הנפש, ממש כחד מחסידי קמאי. אף בעיניו, חסידים הרגילים בעבודה בהתלהבות, היה בכך משום חידוש, שיעמוד אדם ויערוך את קינותיו בהתלהבות ורגש כזה.

לאחר כשתי שעות סיימו הקהל את אמירת הקינות, ואז פניתי אל האיש הזה, וביקשתי, בקצירת האומר מחמת אבילות של יום, לידע מנין בא ומה מעשיו, כי

על העגלה, והיה הדבר לפלא בעיניו, אבל לא היררה אחר דברי רבו הק'.

ובהגיע יום השוק נסע מקודם לעיר בערגסאס להוציא סכום כסף מהבנק שהיה על אם הדרך, וכשחזר לביתו ראה באמצע הנסיעה שני חיילים הולכים לדרכם, ומזכר מיד בצוואת רבו הק' והציע להם שיעלו על עגלתו ומיד הסכימו, וכשהגיע לביתו נתן להם לאכול ולשתות ואח"כ נתן להם מקום ללון בהאוצר של תבואה, ובאמצע הלילה שמע דפיקות חזקות על דלת ביתו, והוא לא רצה לפתוח כי היה חשוד בעיניו מאד, והלה שעמד בחוץ התחיל לאיים שאם לא יפתח הדלת מיד יהרגנו רח"ל, וכשפתח הדלת נכנס אלמוני כשעל פניו מסווה ופקד עליו שיתן לו את כספו, והוא התחיל להשתמט כי אין לו כסף, וההוא עמד בשלו שיודע שיש לו כסף באמתחתו, אז נכנס לחדרו והביא סכום קטן, והלה לא הרפה ממנו ואמר לו שיודע שיש לו עוד, אז נכנס לביתו וירד להאוצר ששם ישנו החיילים והעיר אותם בקושי גדול שהיו עטופים בשינה עמוקה מרוב שכרות, וסיפר להם ברוב פחד שגזלן מזויין נכנס לביתו ומבקש את ממונו, אז אמרו לו שהוא יתן לו את כל הסכום שדורש ואל יפחד מאומה והם ימתינו לו אחר כך בחוץ. זקני חזר לביתו ונתן לו את כל הסכום, והנה אך יצא התנפלו עליו שני החיילים וכבלו ידיו ורגליו והובילוהו להעיר לבית המאסר, ולמחרת כשזקיני הגיע שם להעיר בבית המאסר הבחין שזהו האיש שבהיותו בהבאנק ראה אותו, ואז נתוודע לו איך שהלה ידע בדיוק את הסכום שבידו, ואז ראה את גודל הישועה שהיה לו בזה ששמע לקול רבו הק'. ואחר כך חיפש את שני החיילים כדי להודות להם ולא מצא אותם בשום מקום שהלך לבקשם, והבין שהם היו שני שלוחים מן השמים בדמות אנשים להצילו מיד עושקו.

זכותם תגן עלינו

ידידי חביבי

נסיים בחתימה מעין הפתיחה

שנזכה להמשיך ללקט אוצרות התורה

ולהעביר לדורות הבאים דברי התורה העוברים

במסורה

ולכתוב את מעשי הצדיקים ויקרת מידותיהם

המלאים אורה

וזכותם תעמוד לנו ולזרענו עד יבוא גואל

ברינה

א גיטן שבת

ידידכם אוהבכם